

Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru wsparcia Programu Sąsiedztwa Polska-Białoruś-Ukraina INTERREG IIIA/TACIS CBC 2004-2006 w latach 2004-2008/2009

**Dorota Celińska-Janowicz
Mikołaj Herbst
Adam Płoszaj
Maciej Smętkowski**

Warszawa, listopad 2010

Raport został wykonany na zamówienie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

Spis treści

Wstęp.....	3
1. Źródła danych i uwagi metodyczne.....	4
2. Sytuacja społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia – charakterystyka zbiorcza	12
3. Zróżnicowania wewnątrzregionalne	23
4. Wpływ światowego kryzysu gospodarczego	25
5. Wpływ Programu na sytuację społeczno-gospodarczą na obszarze wsparcia.....	32
Podsumowanie	33
Załącznik 1. Tabele źródłowe	35
Załącznik 2. Mapy.....	61
Załącznik 3. Wykresy	66

Wstęp

Niniejsze opracowanie jest przeprowadzoną przez Adama Płoszaja, Macieja Smętkowskiego oraz Dorotę Celińską aktualizacją wcześniejszych ekspertyz Mikołaja Herbsta oraz Macieja Smętkowskiego. Wprowadzone zmiany polegały przede wszystkim na dodaniu informacji na temat sytuacji społeczno-gospodarczej analizowanego obszaru w kolejnych latach (tj. 2008, oraz 2009 w miarę dostępności danych), a także rozszerzeniu analiz o: sytuację małych i średnich przedsiębiorstw, dostęp do usług medycznych oraz ruch na przejściach granicznych. W niektórych przypadkach możliwe okazało się także uzupełnienie danych wcześniej brakujących lub zastąpienie szacunków oficjalnymi danymi. Wobec tego, że większość obserwowanych trendów rozwojowych w badanym okresie (2003-2008/2009) nie zmieniała się w sposób znaczący, część opisowa uległa jedynie niewielkim, choć w niektórych przypadkach istotnym zmianom, w stosunku do opracowania z roku 2009. W opracowaniu podjęto również próbę określenia wpływu światowego kryzysu gospodarczego na obszar wsparcia programu, który jednak w związku z dostępnością danych statystycznych objął przede wszystkim polską część obszaru wsparcia. Ponadto w raporcie przedstawiono syntetyczną ocenę oddziaływania Programu na sytuację społeczno-gospodarczą w obszarze wsparcia w oparciu o wyniki badania ewaluacyjnego Programu przeprowadzonego w 2009 r.

Należy podkreślić, że struktury społeczno-gospodarcze cechują się zwykle dużym stopniem inercji, co oznacza, że zaobserwowanie istotnych zmian wymaga zwykle długiego, ponad 5-cio letniego okresu obserwacji. Ponadto systemy statystyki publicznej z reguły dostarczają danych z rocznym, a w niektórych przypadkach - Produkt Krajowy Brutto na poziomie regionalnym - nawet dwuletnim opóźnieniem. Wpływa to negatywnie na proces monitoringu zmian strukturalnych po pierwsze z uwagi na brak aktualnych danych w skali makro, a po drugie z uwagi na ryzyko popełnienia błędu związane z niewłaściwą interpretacją zachodzących zmian, w krótkim okresie. W związku z tym dla obszaru wsparcia Programu Sąsiedztwa Polska-Białoruś-Ukraina zdecydowano się na analizę danych w okresie 6-letnim dla lat 2003-2008/2009, co przynajmniej w pewnym stopniu pozwoliło abstrahować od powyższych zastrzeżeń.

Szczególnie trudna jest rzetelna analiza zmian zachodzących w ukraińskiej i białoruskiej części obszaru wsparcia. W tych krajach oficjalne dane są publikowane z około 2-letnim opóźnieniem, a ich dostępność (nawet po oficjalnej publikacji) jest ograniczona. W tej sytuacji wiele informacji użytych w niniejszej analizie pochodzi z szacunków opartych na danych z wcześniejszych lat (Ukraina) oraz danych dostarczonych przez sekretariat programu TACIS na Białorusi (dla lat 2003-2005), z których część została zweryfikowana i zastąpiona oficjalnymi danymi statystycznymi.

Autorzy tego opracowania poza przedstawieniem tendencji rozwojowych obszaru wsparcia Programu Sąsiedztwa przeprowadzili również analizę porównawczą stanu rozwoju poszczególnych obszarów przygranicznych. Ponadto do opracowania dołączono materiał kartograficzny oraz wykresy służące porównaniom poszczególnych regionów i subregionów wchodzących w skład obszaru wsparcia.

1. Źródła danych i uwagi metodyczne

Systemy statystyki publicznej krajów objętych Programem Sąsiedztwa dość znacznie się różnią, co niewątpliwie utrudnia przygotowanie porównywalnego materiału statystycznego. Trudność sprawia również brak danych, o niektórych zjawiskach na poziomie regionalnym i subregionalnym. Dodatkowo sytuację komplikuje fakt zmiany granic jednostek statystycznych uwzględnionych w badaniu, co dotyczyło przede wszystkim zmian NUTS3 w Polsce (w większości przypadków wymagało to agregacji danych z poziomu NUTS4 tj. powiatów). Nierzadko jedynym sposobem uzyskania informacji było przeprowadzenie szacunków przy wykorzystaniu danych na poziomie krajowym, których dokonywano przy zachowaniu pełnej staranności metodycznej. Szacunki te należy uznać za wiarygodne, choć ewentualna publikacja oficjalnych danych statystycznych powinna być okazją do ich weryfikacji.

Poniżej przedstawiono źródła danych dla poszczególnych krajów wraz ze szczegółowymi uwagami metodycznymi dotyczącymi poszczególnych zagadnień.

1.1 Polska – źródła i metodologia

Źródła danych

Podstawowym źródłem informacji wykorzystanej do opracowania tabel były Roczniki Statystyczne Województw GUS z lat 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 i 2009.

Braki uzupełniono danymi pochodzącymi z:

- publikacji: Produkt Krajowy Brutto Rachunki Regionalne 2005 i 2008, GUS: tab. 3.1 i 3.2 (w tym rewizja wcześniejszych danych),
- Banku Danych Regionalnych z lat 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 i 2009
- oficjalnej strony GUS (<http://www.stat.gov.pl>)
- Narodowego Spisu Ludności i Mieszkań 2002, GUS: tab. 8.4 (struktura wykształcenia).

W związku z powyższym jako źródło tabel dla Polski należy przyjąć: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zakres czasowy danych

Dostępne dane GUS obejmują lata 2003-2009. Dane za 2010 r. zgodnie z katalogiem wydawnictw GUS będą dostępne w grudniu 2010 r. Wyjątek stanowią dane o:

- PKB, które będą dostępne w październiku 2011 r. za rok 2009,
- strukturze wykształcenia, które będą dostępne po kolejnym spisie powszechnym.

Braki danych

Braki danych związane były z tym, że w Polsce nie prowadzi się statystyk regionalnych na poziomie NUTS3 dla:

- długości dróg o nawierzchni twardej (tylko drogi gminne i powiatowe),
- długości eksploatowanych linii kolejowych.

W związku z tym dla poziomu NUTS3 dokonano przybliżonych szacunków (patrz szczegółowe uwagi metodologiczne) wykorzystując dane z poziomu NUTS2.

Natomiast statystyki regionalne nie są prowadzone dla:

- liczby zarejestrowanych kościołów i związków wyznaniowych.

W związku z tym przedstawiono inne (dostępne dla wszystkich subregionów obszaru wsparcia) dane świadczące o jakości życia społecznego związane ze skalą zagrożenia przestępczością.

Szczegółowe uwagi metodyczne

2. Ludność

- 2.1. Liczba ludności według stanu na 31 XII.
- 2.2. Saldo migracji stanowi sumę: a) przyrostu naturalnego, b) migracji wewnętrznych na pobyt stały, c) salda migracji zewnętrznych na pobyt stały.
- 2.3. Liczbę ludności w wieku produkcyjnym obliczono stosując iloczyn udziału ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności.
- 2.4. Stopa bezrobocia rejestrowanego.

3. Gospodarka

- 3.1. Wartość PKB w mln EUR otrzymano przy zastosowaniu kursów średnich rocznych PLN do EUR z oficjalnej strony internetowej NBP (<http://www.nbp.pl>). Kursy EUR wynosiły odpowiednio: w 2003 r. 4,3978 PLN, w 2004 r. 4,5340 PLN, w 2005 r. 4,0254 PLN, w 2006 r. 3,8951 PLN, w 2007 r. 3,7829 PLN, w 2008 r. 3,5166 PLN. Uwzględniono rewizję rachunków narodowych przeprowadzoną przez GUS w 2005 r. Ze względu na zmianę podziału terytorialnego NUTS 3 (podregiony) w 2007 roku dane dot. PKB za 2007 i 2008 rok przedstawiono według nowego podziału.
- 3.2. W cenach stałych z roku poprzedzającego.
- 3.3. Jak w punkcie 3.1. Dla 2007 r. przyjęto kurs 1 EUR = 3,6042 PLN; dane dla podmiotów zatrudniających powyżej 9 pracowników; kurs dla roku 2008 jak w p. 3.1.
- 3.4. Dane dla przemysłu podano łącznie z budownictwem.

4. Turystyka

- 4.1. Dane o obiektach całorocznych.

5. Rolnictwo i leśnictwo

5.1. Dane o areale rolnym uwzględniają użytki rolne takie jak: grunty orne, łąki, pastwiska oraz sady. Dane o areale rolnym w 2006 r. pochodzą z reprezentacyjnego badania struktury gospodarstw rolnych w czerwcu 2005 r. i nie są porównywalne z wcześniejszymi danymi. Ponadto dla 2008 r. dane pochodzą z szacunków przeprowadzanych na poziomie NUTS2 z uwagi na zmiany w jednostkach statystycznych na poziomie NUTS3.

5.2. Jak w punkcie 5.1

6. Transport

6.1. W celu ustalenia długości dróg ogółem o nawierzchni twardej (krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne) w NUTS3 dokonano następujących szacunków: a) określono długość dróg ogółem dla województwa (NUTS2), w których wchodzi dany NUTS3 b) długość dróg innych niż powiatowe i gminne (dane dostępne) rozdzielono między poszczególne NUTS3 proporcjonalnie do udziału subregionów w powierzchni województwa.

6.2. W celu ustalenia długości linii kolejowych w NUTS3 przyjęto w dużym uproszczeniu, że gęstość linii kolejowych jest równomierna na obszarze województwa, w skład którego wchodzi poszczególne NUTS3.

7. Gospodarka wodna, ochrona środowiska i ochrona przyrody

7.1. Dane o liczbie oczyszczalni obejmują: oczyszczalnie mechaniczne, biologiczne oraz z podwyższonym usuwaniem biogenów.

7.2. Powierzchnia obszarów chronionych obejmuje m.in. parki narodowe, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu.

8. Edukacja

8.1. Liczba uczniów obejmuje wyłącznie uczniów szkół podstawowych bez gimnazjów.

8.2. Liczba uczniów szkół średnich obejmuje: gimnazja, zasadnicze szkoły zawodowe, licea ogólnokształcące oraz średnie szkoły zawodowe.

8.3. Obejmuje uczelnie publiczne i niepubliczne.

8.4. Za wykształcenie podstawowe przyjęto: wykształcenie podstawowe i niepełne podstawowe oraz wykształcenie zasadnicze zawodowe, za wykształcenie średnie przyjęto: średnie zawodowe, średnie ogólnokształcące oraz policealne. Pominęto osoby z wykształceniem nieustalonym. Dane za 2002 r. dla ludności w wieku powyżej 13 lat. W 2007 r. wykorzystano dane z reprezentacyjnego badania CBOS „Warunki życia społeczeństwa polskiego: problemy i strategie”.

9. Kultura

9.1. Liczba instytucji kultury obejmuje: muzea, kina i biblioteki

10. Życie społeczne

10.1. Liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych obejmuje: fundacje oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne.

10.2. Brak danych.

1.2 Białoruś – źródła i metodologia

Źródła danych

Podstawowym źródłem danych do opracowania danych były Roczniki Statystyczne Białorusi (wydane w Mińsku w 2007, 2008, 2009 i 2010 r.), roczniki Regiony Republiki Białorusi z 2008 i 2010 r. oraz strona internetowa Ministerstwa Statystyki i Analiz Republiki Białorusi (MSiARB) (<http://belstat.gov.by>). Jako źródło danych w okresie 2003-2005 r. oraz części danych, które nie były oficjalnie publikowane, posłużyły przekazane we wcześniejszych latach tabele dostarczone przez Biuro Programu TACIS na Białorusi.

W związku z tym należy przyjąć, że źródłem poniższych tabel jest: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Statystyki i Analiz Republiki Białorusi oraz danych przekazanych przez Biuro Programu TACIS na Białorusi.

Zakres czasowy danych

Dostępne dane MSiARB dla całego kraju obejmują lata 2003-2009. W związku z brakiem niektórych danych na poziomie regionalnym wykorzystano dane szacunkowe obliczone na podstawie zmian ogólnokrajowych odniesionych do danych przekazany przez krajowego koordynatora TACIS na Białorusi w latach 2004-2005.

Braki danych

Pierwsza uwaga dotyczy braku większości danych dla dystryktów obwodu mińskiego. Dane dla większości wskaźników (z wyłączeniem powierzchni i liczby ludności) są niedostępne dla dystryktów objętych Programem Sąsiedztwa wchodzących w skład obwodu mińskiego. W związku z tym (biorąc pod uwagę małe intra- i interregionalne zróżnicowanie Białorusi) w uproszczeniu przyjęto, że wartości poszczególnych wskaźników dla tego obszaru będą proporcjonalne do liczby ludności, a w wybranych przypadkach (np. struktura użytkowania gruntów) do powierzchni całego obwodu.

Po drugie, oficjalnie publikacje statystyczne nie dostarczają danych w ujęciu regionalnym o:

- Produkcie Krajowym Brutto,
- strukturze zatrudnienia,
- użytkowaniu gruntów,
- liczbie obiektów noclegowych i stopnia ich wykorzystania,
- długości i gęstości linii kolejowych,
- infrastrukturze wodno-kanalizacyjnej.

W niektórych przypadkach było możliwe przeprowadzenie szacunków lub też wykorzystanie danych roboczych przekazanych przez koordynatora programu TACIS na Białorusi.

Szczegółowe uwagi metodyczne

1. Ludność

- 1.1. Liczba ludności według stanu na 1 I (kolejnego roku tj. np. dla 2003 z 1 stycznia 2004).
- 1.2. Saldo migracji stanowi sumę: a) przyrostu naturalnego, b) migracji wewnętrznych na pobyt stały, c) salda migracji zewnętrznych na pobyt stały.
- 1.3. -
- 1.4. Stopa bezrobocia rejestrowanego w odniesieniu do ludności aktywnej zawodowo.

2. Gospodarka

- 2.1. a) Z uwagi na brak regionalnych statystyk PKB dokonano szacunków na podstawie danych o dochodach nominalnych ludności. W Polsce na poziomie województw korelacja między wartością PKB, a dochodami nominalnymi ludności w regionach wynosi 0,999. W związku z tym wartość PKB Białorusi rozszacowano pomiędzy poszczególne regiony proporcjonalnie do udziału obwodów w dochodach ludności ogółem.
b) Wartość PKB w mln EUR otrzymano przy zastosowaniu kursów średnich rocznych rubla białoruskiego do EUR z oficjalnej strony internetowej Narodowego Banku Białorusi (<http://www.nbrb.by>). Przyjęto kurs średni dla 2006 r. 1 EUR = 2692,07 BYR, dla 2007 r. 1 EUR = 2937,06 BYR, dla 2008 r. 1 EUR = 3134,80 BYR, dla 2009 r. 1 EUR = 3885,38 BYR.
- 2.2. W cenach stałych z roku poprzedzającego na podstawie dochodów ludności (deflatorem był stosunek wzrostu nominalnego i realnego PKB).
- 2.3. Jak w punkcie 3.1.b).
- 2.4. Wykorzystano dane o strukturze zatrudnienia przekazane przez stronę białoruską dla 2003 r. Dane dla lat 2004-2009 oszacowano na podstawie zmian strukturalnych w gospodarce narodowej.

3. Turystyka

- 3.1. Dane o liczbie udzielonych noclegów. Wykorzystano dane przekazane przez koordynatora TACIS na Białorusi dla 2003 r. Dane dla lat 2004-2009 oszacowano na podstawie zmian ogólnokrajowych uwzględniających sanatoria, ośrodki wypoczynkowe i hotele.

4. Rolnictwo i leśnictwo

- 4.1. Oficjalne dane dostępne są w podziale własnościowym, a nie użytkowym. Wykorzystano dane przekazane przez koordynatora TACIS na Białorusi. Dane dla 2006, 2007 i 2008 r. oszacowano na podstawie zmiany ogólnokrajowych.
- 4.2. jak w punkcie 5.1.

5. Transport

- 5.1. Długości dróg ogółem o nawierzchni twardej w 2008 r. oszacowano na podstawie zmiany na poziomie krajowym.
- 5.2. Długość linii kolejowych w 2008 r. oszacowano na podstawie zmiany na poziomie krajowym.

6. Gospodarka wodna, ochrona środowiska i ochrona przyrody

- 6.1. Brak oficjalnych danych o infrastrukturze wodno-kanalizacyjnej dla regionów. Wykorzystano dane przekazane przez koordynatora TACIS na Białorusi. Brak danych za 2006, 2007, 2008 i 2009 r.
- 6.2. Oficjalne dane o powierzchni obszarów chronionych obejmują: grunty sanitarne, obszary chronione przyrodniczo, obszary rekreacyjne, historyczne i kulturowe, a także parki narodowe. Wykorzystano dane przekazane przez koordynatora TACIS na Białorusi. Brak danych za 2006, 2007, 2008 i 2009 r.

7. Edukacja

- 7.1. W związku z brakiem sztywnego podziału instytucjonalnego na kształcenie podstawowe i średnie w białoruskim systemie edukacji, oficjalne dane obejmują łącznie szkoły podstawowe i ponadpodstawowe.
- 7.2. patrz 8.1
- 7.3. -
- 7.4. Dane o wykształceniu uwzględniają wyłącznie pracujących. Za wykształcenie średnie przyjęto: średnie zawodowe i średnie ogólnokształcące

8. Kultura

- 8.1. Liczba instytucji kultury obejmuje: biblioteki, muzea, teatry i kina. Wykorzystano dane przekazane przez koordynatora TACIS na Białorusi dla 2003 r. Dane dla lat 2004-2009 oszacowano na podstawie zmian ogólnokrajowych.

9. Życie społeczne

- 9.1. Brak oficjalnych danych dla regionów. W 2003 r. w kraju działało 2311 stowarzyszeń. Wykorzystano dane przekazane przez koordynatora TACIS na Białorusi.
- 9.2. Brak danych dla regionów. Liczba zarejestrowanych kościołów i związków wyznaniowych w kraju wynosiła 27. Wykorzystano dane przekazane przez koordynatora TACIS na Białorusi.

1.3 Ukraina – źródła i metodologia

Źródła danych

Podstawowym źródłem informacji wykorzystanej do opracowania tabel był Rocznik Statystyczny Ukrainy 2005, 2006, 2008 i 2009. Korzystano także z częściowej publikacji pt. „Ukraine in Figures in 2005” oraz z Rocznika statystycznego regionów Ukrainy z 2004, 2005 i 2009 r. Dane dla 2006 r. pochodzą (z wyjątkiem przypadków gdzie podano inne źródło) z publikacji US w Lublinie pt. „Pogranicze polsko-ukraińskie w liczbach w 2006 r.” Niektóre dane znaleziono także na stronach internetowych poszczególnych regionów. Dodatkowo, w poszczególnych tabelach wykorzystano następujące źródła:

- B. Kawałko, A. Miszczuk, (red.) Pogranicze polsko-ukraińskie. Środowisko. Społeczeństwo. Gospodarka. WSZiA w Zamościu, 2005 (tab. 2.1, 2.2, 2.3, 5.1, 6.1, 6.2, 7.1, 7.2),
- Monitoring socjalno-ekonomicznovo rozvytku regioniw Ukrainy za 2004 rik, Ministerstwo Ekonomiki Ukrainy (2.4, 3.1, 3.2, 3.3).
- <http://www.voladm.gov.ua/> (dane w tabl. 3.3),
- Roczniki statystyczne regionów: lwowskiego, wołyńskiego, zakarpackiego (3.4, 6.1, 6.2, 10.1),
- <http://www.ukrstat.gov.ua> (2.1, 2.2, 8.4).

Zakres czasowy danych

Większość danych jest obecnie dostępna dla lat 2003-2009, toteż taki okres objęła analiza.

Wspomniana wyżej publikacja lubelskiego US pozwoliła uzyskać dane dla regionów Ukrainy sąsiadujących z Polską za 2006 r., jednak ponieważ publikacja nie zawiera danych wcześniejszych (z lat 2003-2005), nie pozwoliła na zweryfikowanie informacji podanych w poprzednich edycjach monitoringu według jednolitej metodologii. Dlatego w obecnej edycji pojawiają się problemy z porównywalnością niektórych danych w ujęciu dynamicznym. Dotyczy to np. informacji o życiu kulturalnym regionów lub infrastrukturze turystycznej.

Braki danych

Oprócz braków wynikających z opóźnień w publikowaniu danych, niektóre informacje w ogóle nie są na Ukrainie publikowane w układzie regionalnym. Dotyczy to w szczególności:

- danych o użytkownikach obiektów kulturalnych,
- danych o liczbie organizacji wyznaniowych,
- danych o liczbie organizacji pozarządowych (nie dla wszystkich regionów),
- danych o liczbie oczyszczalni ścieków.

Dla 2006 r. wystąpiły braki danych dla regionu Zakarpackiego w dziedzinie szkolnictwa wyższego.

Szczegółowe uwagi metodyczne

2. Ludność

- 2.1. Liczba ludności według stanu na 31 XII.
- 2.2. Saldo migracji stanowi sumę: a) przyrostu naturalnego, b) migracji wewnętrznych na pobyt stały, c) salda migracji zewnętrznych na pobyt stały.
- 2.3. Liczbę ludności w wieku produkcyjnym stanowi iloczyn udziału ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności.
- 2.4. Stopa bezrobocia rejestrowanego, wg metodologii ILO. W przypadku regionów; wołyńskiego i zakarpackiego za lata 2003-2004 są to dane szacunkowe. Natomiast dane z lat 2005-2008 są precyzyjne – pochodzą z Rocznika statystycznego Ukrainy z roku 2008 i 2009.

3. Gospodarka

- 3.1. Wartość PKB w regionach w 2003 r. otrzymano szacunkowo, wykorzystując strukturę regionalną wartości dodanej. Dane z lat 2004-2008 pochodzą z <http://www.ukrstat.gov.pl>. Dla uzyskania wartości w EUR zastosowano średni kurs Narodowego Banku Ukrainy z danego roku.
- 3.2. W cenach stałych z roku poprzedzającego.
- 3.3. W cenach stałych z roku poprzedzającego.
- 3.4. Dane dla przemysłu podano łącznie z budownictwem.

4. Turystyka

5. Rolnictwo i leśnictwo

- 5.1. Dane o areale rolnym uwzględniają użytki rolne takie jak: grunty orne, łąki, pastwiska oraz sady.

6. Transport

- 6.1. Dane obejmują wszystkie drogi publiczne o nawierzchni twardej oraz czynne linie kolejowe.

7. Gospodarka wodna, ochrona środowiska i ochrona przyrody

- 7.3. Powierzchnia obszarów chronionych obejmuje m.in. parki narodowe, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu.

8. Edukacja

- 8.1. W związku tym, że na Ukrainie nie występuje precyzyjny 'fizyczny' podział na szkołę podstawową i średnią (często uczniowie uczęszczają do szkół 11-klasowych) podana liczba uczniów obejmuje kształcenie zarówno na poziomie podstawowym, jak średnim.
- 8.2. W związku z powyższym nie wypełniano tabeli 8.2
- 8.3. Obejmuje uczelnie publiczne i niepubliczne 3 i 4 stopnia akredytacji.
- 8.4. Za wykształcenie podstawowe przyjęto: wykształcenie podstawowe i niepełne podstawowe oraz wykształcenie zasadnicze zawodowe i niepełne średnie, za wykształcenie średnie przyjęto: średnie zawodowe i średnie ogólnokształcące. Dane pochodzą ze spisu powszechnego (2001 r.). W późniejszym okresie nie podawano danych o strukturze wykształcenia.

9. Kultura

- 9.1. Liczba instytucji kultury obejmuje w latach 2003-2005 i 2007-2008 teatry, muzea, kina i biblioteki. Dla 2006 r. tylko teatry muzea i kina.

10. Życie społeczne

- 10.1. Liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych obejmuje: fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne i polityczne.
- 10.2. Brak danych.

2. Sytuacja społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia – charakterystyka zbiorcza¹

Obszar wsparcia Programu składa się z regionów znajdujących się na różnym etapie transformacji gospodarczej, a co więcej podążających różnymi trajektoriami rozwoju. Tym niemniej mimo oczywistych różnic związanych m.in. z warunkami działania małych i średnich przedsiębiorstw czy postępami prywatyzacji przedsiębiorstw publicznych, można było zaobserwować pewne cechy wspólne takiej jak np.: niski poziom rozwoju gospodarczego, wysoki udział zatrudnienia w rolnictwie, czy słabo rozwinięta infrastruktura techniczna.

Tab.1.1. Ludność																		
Rok	2003	2003	2003	2004	2004	2004	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2008	2008	2008
Kraj (obszar wsparcia)	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA
Liczba ogółem	6 247 927	3 014 700	4 874 285	6 238 455	2 979 700	4 881 300	6 228 726	2 962 600	4 861 458	6 216 158	2 941 500	4 826 336	6 204 900	2 925 100	4 814 890	6 201 278	2 856 800	4 838 800
Ruch ludności (przyrost naturalny i saldo migracji) rocznie	-10 737	-15 850	-21 362	-12 552	-16 100	-16 912	-10 423	-17 100	-16 655	-14 406	-17 100	-12 738	-12 011	-12 868	-11 442	-5 059	b.d.	-6 308
udział ludności w wieku produkcyjnym (%)	60,0%	59,0%	59,2%	60,0%	59,6%	59,4%	61,7%	60,1%	59,8%	62,2%	60,4%	60,2%	62,7%	60,8%	60,5%	63%	60,7%	61,7%
Stopa bezrobocia (%)	19,5	3,2	9,3	18,6	2,7	9,7	17,8	1,8	8,5	16,0	1,6	8,1	13,6	1,2	7,4	11,7	0,9	7,4

Źródło: opracowanie własne (patrz część 1).

Pod względem liczby ludności największy udział w obszarze wsparcia mają mieszkańcy Polski (ok. 44%), następnie Ukrainy (35%) i Białorusi (21%). Jednak to właśnie Białoruś jest krajem, w którym obszar wsparcia potencjalnie obejmuje największy odsetek społeczeństwa – prawie 1/3 ogółu ludności. Po polskiej stronie Programem objęte jest ok. 16% ludności, natomiast na Ukrainie – 10%. W krótkim okresie nie można się spodziewać żadnych znaczących zmian w tej strukturze. Procesy demograficzne wskazują na stopniowe zmniejszanie się liczby ludności w polskiej części obszaru wsparcia (w okresie 2003-2008 prawie o 46,6 tys.). Mniej klarowne są wahania po stronie ukraińskiej, ale w ostatnich latach także tam liczba ludności maleje (w okresie 2003-2008 prawie o 35,5 tys.). Dane białoruskie wskazują na spadek o ok. 157,9 tys. w latach 2003-2008. We wszystkich trzech krajowych obszarach wsparcia łączne saldo migracji i przyrostu naturalnego w całym analizowanym okresie pozostaje ujemne. Warto jednak podkreślić, że w przypadku

¹ W tej części przedstawiono w formie tabelarycznej dane dla okresu 2003-2008. Dostępne dane dla 2009 r. zawarto w załączniku 1 (Tabele źródłowe) i odniesiono się do nich wyłącznie w opisie wybranych zjawisk.

Ukrainy i Białorusi saldo to, pochodzące z oficjalnych danych, nie jest w pełni zgodne z podawanymi jednocześnie zmianami liczby ludności. Dane za rok 2009 potwierdzają wcześniejsze trendy – liczba ludności spada w całym obszarze wsparcia.

Struktura wieku ludności w przygranicznych regionach wszystkich trzech krajów jest bardzo zbliżona; nieco ponad 60% populacji stanowią mieszkańcy w wieku produkcyjnym. Wart odnotowania jest systematyczny wzrost odsetka ludności w wieku produkcyjnym w całej populacji obszaru wsparcia. Największy przyrost dokonał się w polskiej części – o 3 pkt. procentowego między latami 2003 i 2008. W części ukraińskiej wzrost tego wskaźnika wyniósł w tym czasie 2,5 pkt. procentowego, a na Białorusi – 1,7 pkt.

Znaczące są różnice w sytuacji na rynkach pracy w regionach polskich, ukraińskich i białoruskich. Zdecydowanie najwyższa stopa bezrobocia notowana jest w polskiej części obszaru wsparcia – 13,9% w 2009 r. W całym analizowanym okresie liczba bezrobotnych wyraźnie spadała, co spowodowało obniżenie stopy bezrobocia o 5,6 pkt między 2003 i 2009 r. Najniższe bezrobocie zanotowano w roku 2008 – 11,7%. W roku kolejnym nastąpił wyraźny wzrost – o 2,2 pkt. procentowego. Na ukraińskich terenach przygranicznych stopa bezrobocia wynosiła pod koniec 2008 roku 7,4% i także wykazywała tendencję spadkową. Zdecydowanie najniższe bezrobocie obserwujemy na Białorusi (0,9% w 2009 r. z tendencją spadkową w analizowanym okresie), jednak jest prawdopodobne, że gospodarka białoruska charakteryzuje się znaczącym bezrobociem „ukrytym”, charakterystycznym dla gospodarki centralnie sterowanej. W przypadku polskiego pogranicza prawdopodobny jest znaczny wpływ pracy nierejestrowanej na zawyżenie oficjalnej stopy bezrobocia.

Tab.1.2. Gospodarka																		
Rok	2003	2003	2003	2004	2004	2004	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2008	2008	2008
Kraj (obszar wsparcia)	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA
PKB (mln EURO)	21 704,2	4 112,7	3 171,6	23 515,0	4 919,4	3 673,68	27 988,8	6 532,3	4 764,5	30 939,6	7 695,6	5 892,4	31 106,4	7 639,1	7 018,4	41 599,8	7 708,0	7 982,1
Dynamika PKB (Rok poprzedni=100)	103,5	102,8	109,6	103,5	113,6	109,6	102,9	110,3	99,5	105,0	108,6	106,3	106,7	112,0	107,6	105,8	103,0	99,4
Wartość sprzedana przemysłu (w cenach bieżących) (w mln EURO)	11 055,3	1 973	1 674,6	12 076,1	2 091	1 924,0	14 085,9	2 235	1 965,8	15 775,1	2 457	2 252,9	20 507,1	2 436	2 771,2	18 834,3	2 544,7	2 705,3
Liczba MSP na 1000 mieszkańców	69,6	1,6	15,5	71,6	1,8	16,8	69,0	1,9	17,2	68,7	2,2	18,6	69,2	2,5	19,0	69,8	4,9	17,0
Zatrudnienie według sektorów:																		
Rolnictwo (%)	40,7%	17,5%	26,9%	40,6%	16,9%	25,0%	40,2%	16,6%	23,2%	39,6%	15,9%	22,5%	38,7%	15,2%	21,3%	38,1%	15,3%	20,5%
Przemysł i budownictwo (%)	21,3%	31,6%	20,2%	21,1%	32,1%	20,6%	21,0%	32,4%	21,0%	21,5%	32,8%	20,1%	22,1%	33,3%	19,9%	21,9%	34,3%	20,0%
Usługi i inne (%)	38,0%	51,0%	53,0%	38,4%	51,0%	54,5%	38,8%	51,0%	55,8%	38,9%	51,3%	57,4%	39,2%	51,4%	58,8%	40,0%	50,4%	59,5%

Źródło: opracowanie własne (patrz część 1).

Przygraniczne obszary Polski i Ukrainy należały do najsłabiej rozwiniętych gospodarczo regionów tych państw, przy dalszym pogarszaniu sytuacji w części ukraińskiej (PKB na mieszkańca wynosił odpowiednio 70% i 64% średniej krajowej w 2008 r.). Natomiast białoruski region przygraniczny stopniowo nadrabiał dystans do pozostałych obszarów kraju (w 2008 r. PKB na mieszkańca wynosił 90% średniej krajowej). W latach 2003-2008 tempo wzrostu gospodarczego było zbliżone do średniej krajowej w polskim i białoruskim obszarze wsparcia Programu Sąsiedztwa i niższe w ukraińskiej części obszaru. W efekcie udział regionów przygranicznych w gospodarce krajowej utrzymał się w na poziomie 11,5% w Polsce i 26,6% na Białorusi w 2008 r., podczas gdy na Ukrainie region przygraniczny odnotowały spadek z 7,3% w 2003 r. do 6,5% udziału w krajowym PKB w 2008 r. Natomiast realny poziom rozwoju gospodarczego mierzony w EUR był najwyższy w polskim regionie przygranicznym i w 2008 r. wynosił 6,7 tys. EUR na mieszkańca, podczas gdy na Białorusi 3,8 tys. EUR, a na Ukrainie zaledwie 1,6 tys. EUR. Należy jednocześnie zauważyć, że na skutek aprecjacji walut krajowych poziom zamożności obszarów przygranicznych wyrażony w EUR bardzo szybko rósł.

Bardzo duże różnice między poszczególnymi częściami obszaru wsparcia dotyczyły poziomu przedsiębiorczości, który był najwyższy w polskiej części, średni w ukraińskiej i najniższy w części białoruskiej obszaru wsparcia. Tym niemniej w polskiej części obszaru wsparcia poziom przedsiębiorczości był stosunkowo stabilny i wahał się w granicach około 70 podmiotów zarejestrowanych na każdy 1000 mieszkańców. Należy jednocześnie pamiętać, że na podstawie szacunków ogólnopolskich można ocenić, że około 30% z tych firm, w których dominującym udział miały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, było nieaktywne. Natomiast w ukraińskiej części w latach 2003-2007 obserwowano stopniowy wzrost liczby podmiotów z 15,5 do 19,0 na 1000 mieszkańców, który został zahamowany w 2008 r. (spadek do 17 podmiotów na 1000 mieszkańców) prawdopodobnie na skutek kryzysu gospodarczego. Wpływ kryzysu nie był pod tym względem widoczny na Białorusi, w której w 2008 r. odnotowano skokowy niemal dwukrotny wzrost liczby podmiotów z 2,5 do 4,9, podczas gdy w poprzednich latach odnotowywano niewielki wzrost na poziomie 0,2 podmiotu na 1000 mieszkańców rocznie.

Regiony trzech państw dość wyraźnie różniły się między sobą także strukturą zatrudnienia. Polski obszar przygraniczny w ujęciu rynku pracy był zdominowany przez rolnictwo (38,1%), którego udział spadał dość wolno, ale systematycznie (2,5 pkt % w latach 2004-2008). Regiony białoruskie były z kolei najsilniej uprzemysłowione (34,3% w 2008 r.), a stopień tego uprzemysłowienia wrósł w latach 2004-2008 o 2,2 pkt %, co wynikało prawdopodobnie z dostępu do tanich surowców rosyjskich. Na Ukrainie z kolei dominował sektor usług (59,5%), którego udział szybko rósł kosztem rolnictwa (20,5% w 2008 r.), które straciło w latach 2004-2008 około 4,5 pkt % udziału w zatrudnieniu. Zatrudnienie w rolnictwie było jednak najmniejsze na Białorusi i wynosiło w 2008 r. 15,3% (stabilizacja w porównaniu z 2007 r.).

Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu utrzymywała się w 2008 r. na bardzo wysokim poziomie na Białorusi, podczas gdy w Polsce i na Ukrainie zaznaczył się wyraźny wpływ światowego kryzysu gospodarczego, który zaowocował spadkiem wartości sprzedanej przemysłu o 2,2% w Polsce i około 3,0% na Ukrainie. Kolejny rok przyniósł pogłębienie spadków wartości produkcji, co dotknęło również

Białorusi. Należy jednocześnie odnotować, że stopień innowacyjności produktów wytwarzanych na obszarze wsparcia wciąż był niski, co wynikało z niewielkich nakładów na prace badawczo-rozwojowe (przykładowo w polskiej części regionu przygranicznego, choć następował wzrost tych wydatków, to w 2006 r. stanowiły one zaledwie 47% średniej krajowej na mieszkańca; z kolei w białoruskich regionach przygranicznych zatrudnienie w działalności B+R stanowiło mniej, niż 10% całkowitego zatrudnienia krajowego).

Tab. 1.3. Turystyka																		
Rok	2003	2003	2003	2004	2004	2004	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2008	2008	2008
Kraj (obszar wsparcia)	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA
Obiekty noclegowe (szt.)	913	102	151	912	102	149	891	98	164	916	96	176	871	101	201	878	101	239
Liczba miejsc noclegowych	57 310	11 289	11 800	56 994	11 098	11 846	55 045	10 618	13 814	55 841	10 219	14 882	55 738	10 100	15 656	55 585	6 275	18 585
Korzystający z noclegów	1 498 780	8 810	384 500	1 504 447	9 125	411 100	1 588 712	9 616	426 100	1 639 977	10 119	489 500	1 777 335	10 710	552 600	1 864 060	436 980	593 400

Źródło: opracowanie własne (patrz część 1).

W latach 2003-2008 stan bazy turystycznej w obszarze wsparcia nie zmienił się znacząco. W części polskiej odnotowano spadek liczby obiektów noclegowych i miejsc noclegowych, a w części ukraińskiej wzrost. Na białoruskim obszarze Programu sytuacja pod tym względem jest stabilna (należy jednak zaznaczyć, że dane o korzystających z noclegów w latach 2003-2007 są mało wiarygodne). We wszystkich trzech krajach wzrosła natomiast liczba gości w obiektach noclegowych, co świadczy o lepszym wykorzystaniu istniejącej infrastruktury. Po stronie polskiej wzrost liczby korzystających z noclegów wyniósł 24%. Na Ukrainie wzrost ten był wyraźnie wyższy i wyniósł 54%. Stały wzrost liczby gości w obiektach noclegowych na pograniczu jest zjawiskiem pozytywnym, świadczącym o otwieraniu się pogranicza na turystów. W przypadku Białorusi decydujące znaczenie dla rozwoju funkcji turystycznej obszarów przygranicznych będzie jednak miała ewolucja sytuacji politycznej w tym kraju. W związku z tym trudno jest przewidzieć dalszy rozwój sektora turystycznego na tym obszarze.

Większe otwarcie ukraińskiego pogranicza (w stosunku do białoruskiego) jest widoczne w statystyce przejść granicznych. Np. w 2004 r. granicę polsko-ukraińską przekroczyło 12 mln 77 tys. osób, podczas, gdy polsko-białoruską 7 mln 953 tys.

Mimo napływu gości, przemysł turystyczny zachodniej Ukrainy jest ciągle słabo rozwinięty w porównaniu do polskiej strony granicy. Na jednego korzystającego (w ciągu całego roku) z noclegu na terytorium ukraińskiego obszaru wsparcia przypadało w 2007 r. 8,2 mieszkańców tego obszaru. Po polskiej stronie na jednego korzystającego z noclegu przypada średnio 3,3 mieszkańca, a w części białoruskiej 6,5. Podobnie wypada bezpośrednie porównanie liczby dostępnych miejsc noclegowych. Na polskim pograniczu na jedno takie miejsca przypadało w 2007 r. 111 mieszkańców, podczas gdy po stronie ukraińskiej 260, a po białoruskiej 455.

Tab. 1.4. Rolnictwo i leśnictwo

Rok	2003	2003	2003	2004	2004	2004	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2008	2008	2008
Kraj (obszar wsparcia)	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL*	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA
Powierzchnia arealów rolnych i leśnych (w tys. ha)	6 761 650	5 712 000	4 845 515	6 764 082	5 600 116	4 867 400	6 780 499	5 594 764	4 863 200	6 103 382	5 578 333	4 887 596	6 336 680	5 591 870	4 885 574	6 396 886	5 599 775	49 655 000
Ogólny udział arealów rolnych i lasów w ogólnej powierzchni (%) w tym	89,9%	82,5%	88,4%	89,9%	80,9%	88,8%	90,1%	80,8%	88,8%	81,1%	80,6%	88,8%	84,2%	80,8%	88,8%	85,0%	80,9%	90,7%
Areał rolny (%)	61,7%	46,9%	50,8%	61,7%	45,2%	50,8%	61,8%	45,1%	50,8%	52,7%	44,8%	50,8%	55,7%	44,6%	50,8%	56,4%	44,5%	52,1%
Lasy (%)	28,1%	35,6%	37,6%	28,2%	35,7%	38,0%	28,3%	35,8%	38,0%	28,4%	35,8%	38,0%	28,5%	36,3%	38,0%	28,6%	36,4%	38,6%

* Dane o areale rolnym w 2006 r. pochodzą reprezentacyjnego badania struktury gospodarstw rolnych przeprowadzonego w czerwcu 2005 r. i nie są porównywalne z wcześniejszymi danymi szacunkowymi.
Źródło: opracowanie własne (patrz część 1).

Udział terenów zielonych (arealów rolnych i lasów) w powierzchni obszaru wsparcia Programu Sąsiedztwa był bardzo wysoki we wszystkich trzech regionach przygranicznych. Udział lasów w powierzchni był największy w ukraińskiej części obszaru wsparcia, gdzie wynosił około 38% (lasy karpackie). Na Białorusi odsetek gruntów leśnych w regionie przygranicznym był nieznacznie niższy i wynosił 36,3% (mniej niż przeciętnie w tym kraju – około 40%). Najślabiej zalesiona była polska część obszaru wsparcia – 28,6% (również słabiej niż przeciętnie w kraju), ale odsetek powierzchni leśnej systematycznie wzrasta (o 0,1% rocznie, czyli około 7,5 tys. ha). Udział lasów w powierzchni rósł także w latach 2004-2008 na Białorusi (0,7%) i Ukrainie (0,6%). Należy jednak pamiętać o tym, że w ostatnim okresie szybko rósł popyt na drewno, co może (na niektórych obszarach) prowadzić do nadmiernej eksploatacji lasów.

W polskiej części obszaru wsparcia największą część powierzchni zajmowały użytki rolne (55,7%). W strukturze użytków rolnych przeważały grunty orne, ale w niektórych subregionach znaczący był udział użytków zielonych (woj. podlaskie około 35%). W strukturze własnościowej gruntów dominowało rolnictwo indywidualne zajmujące około 97% powierzchni, a przeciętna powierzchnia gospodarstwa nieznacznie rosła i wynosiła od 4 ha w województwie podkarpackim do 12 ha w woj. podlaskim. Na Białorusi udział rolnictwa indywidualnego był znacznie niższy i wynosił około 10%, co oznaczało wyraźną dominację własność państwowej i spółdzielczej (w związku z tym przeciętna powierzchnia gospodarstw była znacznie większa, niż w Polsce). Na Ukrainie procesy przekształceń własnościowych w rolnictwie były w skali kraju znacznie bardziej zaawansowane niż na Białorusi. W 2006 r. około 50% gruntów rolnych należało do rolników indywidualnych i przedsiębiorstw prywatnych.

Tab. 1.5. Infrastruktura drogowa i kolejowa

Rok	2003	2003	2003	2004	2004	2004	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2008	2008	2008
Kraj (obszar wsparcia)	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA
Długość dróg o nawierzchni twardej (km)	50 485	25 298	17 100	50 996	25 654	17 200	51 559	26 483	17 200	51 991	26 711	17 200	52 796	26 968	17 242	53 777	26 996	17 200
Gęstość dróg (km/100 km kw.)	67,1	36,6	31,2	67,8	37,1	31,4	68,5	38,3	31,4	69,1	38,6	31,4	70,2	39,0	31,5	71,5	39,0	31,4
Długość linii kolejowych (km)	3 267,1	1 967,1	2 523,7	3 246,9	1 967,0	2 516	3 224,2	1 967,0	b.d.	3 224,2	1 963,7	2 514	3 224,2	1 958,7	2 514	3 438,8	1 958,7	2 483
Gęstość dróg kolejowych (km/100 km kw.)	4,3	2,8	4,6	4,3	2,8	4,6	4,4	2,8	b.d.	4,4	2,8	4,6	4,4	2,8	4,6	4,6	2,8	4,5
Przekroczenia granicy																		
Polsko-Białoruskiej (w tys. osób)	8 833	-	-	7 954	-	-	8 791	-	-	-	-	-	9 349	-	-	5 279	-	-
Polsko-Ukraińskiej (w tys. osób)	11 632	-	-	12 077	-	-	17 754	-	-	-	-	-	19 126	-	-	16 180	-	-

Źródło: opracowanie własne (patrz część 1).

Infrastruktura transportowa ma szczególne znaczenie w rozwoju obszarów przygranicznych m.in. w związku z koniecznością obsługi granicznego ruchu tranzytowego. Obszar wsparcia charakteryzuje się dość wysoką gęstością sieci drogowej, przy czym jest ona dość silnie zróżnicowana. Gęstość sieci w polskiej części regionu wsparcia (71,5 km na 100 km² w 2008 r.) jest prawie dwukrotnie wyższa, niż w części białoruskiej i ukraińskiej (odpowiednio 39 i 31,4 km na 100 km²). Jednocześnie gęstość ta jest niższa, niż przeciętnie w Polsce (około 80 km na 100 km²). W latach 2004-2008 na obszarze wsparcia odnotowano wzrost gęstości sieci drogowej o 3,7 km na 100 km² w części polskiej i 1,9 km na 100 km² w białoruskiej części regionu, podczas gdy na Ukrainie nie nastąpił wyraźny przyrost długości sieci drogowej. Należy jednak pamiętać, że po pierwsze gęstość nie jest jedynym wskaźnikiem zaspokojenia potrzeb transportowych, a po wtóre gęstość w dużej mierze odzwierciedla strukturę sieci osadniczej – im bardziej rozproszone osadnictwo tym większa długość dróg. O stopniu zaspokajania potrzeb transportowych w większym stopniu świadczy długość dróg publicznych wysokiej jakości przystosowanych do obsługi ciężkiego ruchu towarowego (115 KN na oś) (nośność) oraz udział dróg ekspresowych i dwujezdniowych (przepustowość). Tymczasem rozwój sieci drogowej w polskiej części obszaru wsparcia związany był przede wszystkim wciąż z budową dróg gminnych. Pod tym względem infrastruktura drogowa obszaru wsparcia wciąż odbiega, poza nielicznymi odcinkami dróg, od standardów europejskich. Pośrednio o słabości infrastruktury drogowej w przypadku polskiej części obszaru świadczy wyższa, niż przeciętnie w kraju liczba wypadków drogowych na 100 000 osób (13,0 wobec 12,3 w 2006 r.).

W 2008 r. został spowolniony regres transportu kolejowego w polskiej części obszaru wsparcia o czym świadczy wzrost długości eksploatowanych linii kolejowych o około 200 km (wykorzystanie istniejących linii). Nie zmienia to faktu, że kolejnictwo przeżywa stały regres, gdyż udział kolei w pracy przewozowej stale zmniejsza się, podobnie jak udział kolejowych przejść granicznych w obsłudze ruchu granicznego. Gęstość eksploatowanych linii kolejowych w regionach polskim i ukraińskim jest zbliżona i wynosi około 4,5-4,6 km na 100 km² (na Białorusi sieć kolejowa jest rzadsza – 2,8), ale także na Białorusi i Ukrainie nie dochodziło do zamykania kolejnych odcinków trakcji kolejowej. Wyraźną barierą wzrostu konkurencyjności transportu kolejowego były m.in. zły stan infrastruktury towarzyszącej oraz mała elastyczność oferty przewozowej przy jednoczesnym szybkim rozwoju indywidualnego transportu samochodowego (w latach 2003-2008 w polskiej części obszaru wsparcia nastąpił wzrost liczby zarejestrowanych samochodów osobowych z 25,5 do 37,5 pojazdów na 100 osób).

Infrastruktura transportowa w programie wsparcia była wykorzystywana również do obsługi przepływów granicznych towarowych i osobowych. W przypadku tych ostatnich można było zaobserwować następujące prawidłowości w latach 2003-2009. Na granicy polsko-ukraińskiej ruch osobowy rósł dynamicznie w latach 2003/2004-2006/2007 z około 12 mln przekroczeń do około 19 mln przekroczeń. W wyniku wejścia Polski do strefy Schengen oraz kryzysu gospodarczego na Ukrainie odnotowano spadek tego ruchu o około 3 mln osób w 2008 r i o kolejne 4,5 mln osób w 2009 r, a zatem do poziomu 11,5 mln osób, czyli wartości zbliżonej do obserwowanej na początku badanego okresu. W przypadku granicy polsko-białoruskiej dynamika w okresie 2003-2007 była znacznie mniejsza i wahała się w przedziale od 7,9 mln w 2004 r. do 9,7 mln w 2006 r. Dramatyczny spadek o prawie 4 mln osób nastąpił natomiast w 2008 r., a 2009 r. nie przyniósł wyraźnej zmiany pod tym względem – liczba przekroczeń wyniosła 5,9 mln. W efekcie oznacza to spadek obciążenia infrastruktury transportowej obszaru wsparcia przepływami o charakterze transgranicznym w odniesieniu do ruchu osobowego.

Tab. 1.6. Gospodarka wodna, ochrona środowiska i ochrona przyrody

Rok	2003	2003	2003	2004	2004	2004	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2008	2008	2008
Kraj (obszar wsparcia)	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA
Wodociągi - długość (km)	45 488	9 188,0	2 855,2	47 564	9 188,0	b.d.	48 974	9 188,0	b.d.	50 553	b.d.	2 799,4	51 909	b.d.	b.d.	52 926	b.d.	b.d.
Kanalizacja - długość (km)	12 787	4 819,0	1 342,1	14 144	4 819,0	b.d.	15 311	4 819,0	b.d.	16 314	b.d.	1 240,2	17 132	b.d.	b.d.	18 134	b.d.	b.d.
Oczyszczalnie ścieków (szt.)	552	193	b.d.	568	193	b.d.	589	193	b.d.	613	b.d.	b.d.	623	b.d.	b.d.	636	b.d.	b.d.
Obszary chronione (ha)	2 230 914	846 800	230 300	2 234 189	846 800	230 300	2 239 894	846 800	230 000	2 181 025	b.d.	230 000	2 181 095	b.d.	230 000	2 181 685	b.d.	269 200

Źródło: opracowanie własne (patrz część 1).

Wyposażenie w infrastrukturę wodno-ściekową stanowi z jednej strony wskaźnik ilustrujący jakości życia mieszkańców, a z drugiej pozwala ocenić stopień oddziaływania człowieka na środowisko naturalne. W latach 2004-2008 długość linii wodociągowej i kanalizacyjnej w polskiej części obszaru wsparcia szybko rosła i w 2008 r. wynosiła odpowiednio 52 926 km i 18 134 km (w latach 2004-

2008 wzrost o odpowiednio 11% i 28%). Mimo nadrabiania zaległości w odniesieniu do rozwoju sieci kanalizacyjnej (budowa około 800 km rocznie) jej długość wciąż stanowiła zaledwie 34% długości wodociągów. W efekcie, przy założeniu małej efektywności istniejącego systemu składowania i odbioru ścieków, paradoksalnie rozwój sieci wodociągowej może prowadzić do wzrostu presji na środowisko naturalne. Było to łagodzone przez budowę i unowocześnianie komunalnych oczyszczalni ścieków, których liczba w latach 2004-2008 w polskim regionie przygranicznym wzrosła z 568 do 636 obiektów.

Stan rozwoju infrastruktury wodno-ściekowej był słabszy w ukraińskiej części obszaru wsparcia – w szczególności niższa, niż w części polskiej była gęstość tej infrastruktury na 100 km². Z drugiej strony udział komunalnych ścieków oczyszczonych wynosił ponad 60%, ale przy jednoczesnym niższej jakości istniejących oczyszczalni. Natomiast sieć kanalizacyjna była relatywnie (w stosunku do długości wodociągów) lepiej rozwinięta (stosunek 0,47) niż w Polsce, choć w statystykach odnotowano niepokojący spadek długości tej sieci, co może wynikać ze stopniowej dekapitalizacji istniejącej infrastruktury. Na Białorusi, mimo braku oficjalnych danych statystycznych, można na podstawie danych przekazanych przez stronę białoruską przyjąć, że sytuacja była w latach 2003-2005 trochę lepsza, niż na Ukrainie. Świadczy o tym większa gęstość infrastruktury komunalnej oraz wyższy stosunek sieci kanalizacyjnej do wodociągowej (0,52). Tym niemniej można zakładać, że większość z istniejących w regionie białoruskim 193 oczyszczalni ścieków wymaga rozbudowy i modernizacji w celu osiągnięcia standardów europejskich. Braki w wyposażeniu w infrastrukturę wodociągową i kanalizacyjną są też dość powszechne na obszarach wiejskich i dotyczą odpowiednio 29% i 34% mieszkań (dane dla całego kraju).

Obszar wsparcia charakteryzuje się wysoką jakością środowiska naturalnego i stosunkowo niedużym stopniem jego przekształcenia w porównaniu do obszarów gęściej zaludnionych. Tym niemniej udział obszarów chronionych w całkowitej powierzchni w przypadku polskiego regionu przygranicznego wynosi tylko 29,0% i nie przejawia tendencji wzrostowych, mimo iż jest wyraźnie niższy od średniej krajowej (32,1%). Oznacza to potencjalną możliwość rozszerzania listy obszarów chronionych o kolejne ekosystemy. Wysoki udział powierzchni chronionej w polskiej części w porównaniu do części białoruskiej (12,0%) i ukraińskiej (4,2%) wynika z uwzględnienia po polskiej stronie obszarów chronionego krajobrazu, które charakteryzują się słabym reżimem ochronnym, ale jednocześnie stanowią około 2/3 całej powierzchni chronionej. Pewną poprawę pod tym względem można było odnotować w obwodzie wołyńskim, w którym powierzchnia obszarów chronionych wzrosła o 2%, co zbliżyło ten region do średniej dla ukraińskiej części obszaru wsparcia.

Ewentualna bezpośrednia międzynarodowa współpraca w zakresie szkolnictwa powszechnego jest utrudniona ze względu na odmienność systemów edukacji w trzech krajach. W Polsce obowiązuje 10-letnie obowiązkowe kształcenie zaczynające się w wieku 6 lat i wyraźnie podzielone na dwa etapy, które uczeń odbywa w dwóch rodzajach placówek (szkoła podstawowa, gimnazjum). Także dalsze, nieobowiązkowe, kształcenie jest pod względem instytucjonalnym wyraźnie oddzielone od poprzednich etapów. Tymczasem na Ukrainie i Białorusi obowiązuje 9-letni okres obowiązkowej edukacji, który często odbywa się w ramach jednej placówki. Co więcej uczeń może pozostawać w jednej placówce nawet 11 lat, uzyskując w ten sposób wykształcenie średnie. Istnieją także osobne szkoły ponadpodstawowe oferujące kształcenie na poziomie odpowiadającym polskiemu gimnazjum lub szkoły średniej. Taki „mieszany”

system powoduje, że oficjalne statystyki nie uwzględniają podziału na uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, gdyż często są to te same placówki.

Tab. 1.7. Edukacja																		
Rok	2003	2003	2003	2004	2004	2004	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2008	2008	2008
Kraj (obszar wsparcia)	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA
Szkoły podstawowe*	3 397	1 487	3 035	3 281	1 442	3 028	3 225	1 403	3 019	3 199	1 358	3 000	3 140	1 290	2 996	3 051	1 262	2 974
Uczniowie*	505 863	428 900	714 000	480 470	409 700	687 000	456 093	392 300	657 000	434 232	374 616	632 000	414 358	363 088	604 000	397 842	346 282	581 000
Szkoły średnie (w tym gimnazja)	3 124	.	.	3 013	.	.	2 871	.	.	2 770	.	.	2 616	.	.	2 581	.	.
Uczniowie	627 833	.	.	620 318	.	.	594 207	.	.	574 093	.	.	550 271	.	.	526 154	.	.
Szkoły i uczelnie wyższe	55	9	33	59	9	34	61	9	37	61	9	b.d.	60	7	37	58	7	37
Studenci	258 933	44 000	149 600	266 147	48 700	152 800	265 566	53 700	171 700	259 931	56 000	b.d.	255 611	59 800	190 700	255 498	62 100	193 700
Struktura wykształcenia (%) w tym:																		
Wykształcenie wyższe	8,3%	18,4%	11,4%	b.d.	19,1%	b.d.	b.d.	18,9%	b.d.	b.d.	20,2%	b.d.	17,6%	20,9%	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Wykształcenie średnie	30,1%	75,4%	37,0%	b.d.	75,4%	b.d.	b.d.	76,4%	b.d.	b.d.	75,6%	b.d.	61,0%	75,7%	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Wykształcenie podstawowe	61,7%	6,2%	51,6%	b.d.	5,5%	b.d.	b.d.	4,7%	b.d.	b.d.	4,3%	b.d.	21,4%	3,4%	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

* dla Białorusi i Ukrainy łącznie szkoły podstawowe i średnie
Źródło: opracowanie własne (patrz część 1).

W szkolnictwie podstawowym i średnim w całym obszarze wsparcia w okresie 2003-2008 jest widoczny niż demograficzny, przyczyniający się do spadku liczby placówek i uczniów do nich uczęszczających. W latach 2003-2008 we wszystkich trzech omawianych regionach przygranicznych spadek liczby uczniów był podobny i wynosił około 20%.

Rosnąca liczba studentów szkół wyższych we wszystkich regionach należących do obszaru wsparcia świadczy o rosnącym znaczeniu wiedzy w poszczególnych gospodarkach i na lokalnych rynkach pracy. Polska i ukraińska część obszaru charakteryzuje się podobną liczbą studentów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców: w 2007 było to odpowiednio 41,2 i 40 studentów. Strona białoruska z 21,7 studentami na 1000 mieszkańców wyraźnie odstaje pod tym względem. Należy zwrócić uwagę, że liczba studentów w polskiej części obszaru wsparcia Programu w latach 2003-2008 pozostawała na stałym poziomie. Natomiast zarówno w przypadku strony ukraińskiej jak i białoruskiej odnotowano dynamiczny przyrost liczby studentów (odpowiednio o 30% i 41%).

Struktura wykształcenia ogółu ludności w częściach obszaru wsparcia należących do różnych krajów wykazuje znaczne zróżnicowanie. Częściowo jest to wynikiem odmiennych metod pomiaru stosowanych w poszczególnych krajach. Część ukraińska charakteryzuje się wysokim, przekraczającym 50%, udziałem ludności z wykształceniem podstawowym (w tej kategorii mieści się także niepełne średnie). Natomiast wykształcenie wyższe miało 11,4 % mieszkańców.

Polski obszar wsparcia Programu charakteryzuje się najwyższym odsetkiem ludności z wykształceniem średnim (61%) i dość wysokim odsetkiem ludności z wykształceniem wyższym (17,6%). Należy jednak podkreślić, że przedstawiane dane pochodzą z badania przeprowadzonego przez CBOS i powinny zostać zestawione z wynikami kolejnego spisu powszechnego.

Według danych białoruskich we wschodniej części tego kraju ok. 60% ludności posiada wykształcenie średnie, 19% – wyższe, a tylko ok. 20% podstawowe lub niższe. Jednak w odróżnieniu od Polski i Ukrainy, badania struktury wykształcenia na Białorusi obejmują tylko osoby pracujące, co ma duży wpływ na wartości wskaźników i znacząco utrudnia porównania z Polską i Ukrainą. Ponadto dane dla Polski z 2007 roku dotyczą jedynie osób pełnoletnich (tzn. mających 18 lat i więcej).

Nasycenie instytucjami kultury na analizowanym obszarze jest bardzo zróżnicowane. Ponadto na wynik analiz ilościowych mają wpływ różnice definicyjne i metodologiczne wynikające z odmiennych systemów zbierania i analizowania danych w 3 omawianych krajach. W 2008 r. na jedną instytucję kultury na polskim obszarze objętym Programem przypadało 3149 osób, w części ukraińskiej 1828. Nasycenie największe było w części białoruskiej gdzie na jedną instytucję przypadało przeciętnie 753 osób. We wszystkich omawianych krajach w latach 2003-2008 nastąpił spadek liczby instytucji kultury. Największy spadek odnotowano na białoruskim obszarze Programu – o 18%. W części ukraińskiej spadek też był znaczący i wyniósł 10,3%. W części polskiej liczba omawianych instytucji zmniejszyła się o 3,7%.

Tab. 1.8. Kultura																		
Rok	2003	2003	2003	2004	2004	2004	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2008	2008	2008
Kraj (obszar wsparcia)	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA
Ogółem	2 044	4 623	2951	2 020	4 422	2749	2 006	4 311	2759	1 995	4 213	2 738	1 986	3 972	2 680	1 969	3 792	2 647
Biblioteki	1 831	b.d.	2 536	1 813	b.d.	2 496	1797	b.d.	b.d.	1 783	b.d.	2 310	1 774	b.d.	2 472	1 764	b.d.	2 452
Kina	108	b.d.	351	102	b.d.	201	98	b.d.	b.d.	98	b.d.	17	96	b.d.	155	92	b.d.	142
Muzea	105	b.d.	46	105	b.d.	34	111	b.d.	b.d.	114	b.d.	33	116	b.d.	35	113	b.d.	35
Inne instytucje kultury (teatry)	b.d.	b.d.	18	b.d.	b.d.	18	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	18	b.d.	b.d.	18	b.d.	b.d.	18

Źródło: opracowanie własne (patrz część 1).

Organizacje pozarządowe są ważnym przejawem prawidłowego działania społeczeństwa obywatelskiego. Ich liczba i jakość jest tym ważniejsza dla programu INTERREG, że część jego środków jest w założeniu przeznaczona dla tego rodzaju organizacji, lub wymaga współpracy sektora samorządowego, prywatnego i pozarządowego. Na podstawie dostępnych danych można stwierdzić, że sektor pozarządowy w polskiej i ukraińskiej części obszaru wsparcia ulega szybkiemu rozwojowi. Wschodnie obszary Polski charakteryzują się zdecydowanie największym nasyceniem organizacjami pozarządowymi. Na 1000 mieszkańców w 2007 r. przypadały tam ponad 2 organizacje (2,4 – wzrost o 0,7 w porównaniu do 2003 r.), podczas gdy w zachodniej części Ukrainy – 1,1. Dane ukraińskie są dla roku 2007 szacunkowe, jednak, jeśli utrzymała się tendencja z lat poprzednich, to liczba organizacji powinna wzrosnąć w latach 2003-2007 o ponad połowę. Tempo rozwoju sektora NGO na Ukrainie zachodniej jest więc znacznie większe niż w Polsce wschodniej, jednak pod względem nasycenia organizacjami nadal występuje silna dysproporcja na korzyść polskiego obszaru wsparcia.

Tab. 1.9. Życie społeczne																		
Rok	2003	2003	2003	2004	2004	2004	2005	2005	2005	2006	2006	2006	2007	2007	2007	2008	2008	2008
Kraj (obszar wsparcia)	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA	PL	BY	UA
Liczba zarejestrowanych NGO	10 567	181	3 411	12 391	181	3 838	13 868	181	4 362	14 102	b.d.	5 013	14 817	b.d.	5 424	b.d.	b.d.	b.d.
Liczba zarejestrowanych kościołów i zw. wyznaniowych	b.d.	135	b.d.	b.d.	135	b.d.	b.d.	135	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Liczba stwierdzonych przestępstw na 1000 mieszkańców	279	128	73	275	134	70	262	167	67	240	152	59	226	147	60	212	152	60
Liczba lekarzy wszystkich specjalności na 10 000 mieszkańców	21,8	39,1	48,2	19,8	39,7	b.d.	19,7	40,3	48,9	19,5	41	50,2	20,5	43,1	48,1	21,8	39,1	48,2

Źródło: opracowanie własne (patrz część 1).

Na Białorusi liczba organizacji sektora pozarządowego jest, w zestawieniu z sąsiadami, śladowa. Nie notuje się też żadnego wzrostu liczby NGO.

Poziom przestępczości mierzonej zarejestrowanymi przypadkami na 10 tys. mieszkańców w obszarze wsparcia był dość niski w porównaniu do średnich ogólnokrajowych. W Polsce wynosi ok. 70% średniej, na Ukrainie – ok. 60%, a na Białorusi ok. 80%. Bezpośrednie porównanie wskazuje że, najwyższy poziom przestępczości występuje w polskiej części obszaru wsparcia, najniższy zaś – w ukraińskiej. W latach 2003-2008 poziom zagrożenia przestępczością systematycznie spadał w regionach polskich i ukraińskich (odpowiednio o 24% i 17,8%), natomiast na Białorusi wzrósł o 18%.

Dostęp do usług medycznych mierzony liczbą lekarzy przypadającą na 10 tys. mieszkańców najlepszy jest na Ukrainie. W 2008 roku przypadało tam około 48 lekarzy na 10 tys. ludności. Na Białorusi wskaźnik ten jest nieco niższy (około 39 lekarzy na 10 tys. mieszkańców). Natomiast jest znacząco niższy w polskiej części obszaru wsparcia – w 2008 r. na 10 tys. osób przypadało 22 lekarzy. W okresie 2003-2008 nie zanotowano istotnych zmian omawianego wskaźnika w obszarze wsparcia.

3. Zróżnicowania wewnątrzregionalne

Wśród regionów wchodzących w skład obszaru wsparcia największe zróżnicowania wewnątrzregionalne występują w jego polskiej części. Każde z trzech województw, a także podregion ostrołęcko-siedlecki tworzących obszar wsparcia Województwo podlaskie charakteryzuje się małą gęstością zaludnienia, korzystną strukturą użytkowania gruntów (duży udział łąk i pastwisk) oraz strukturą wielkościową gospodarstw, dzięki czemu na jego terenie wytworzył się rozwinięty kompleks mleczarski – podobnie jak w podregionie ostrołęcko-siedleckim położonym we wschodniej części woj. mazowieckiego, w którym rozwinięty jest sektor przetwórstwa rolno-spożywczego. Ponadto te obszary stanowią część tzw. zielonych płuc Polski, które charakteryzują się wysokim odsetek obszarów chronionych w ogólnej powierzchni, w tym zwłaszcza parków narodowych (30% ich ogólnej powierzchni w Polsce). Woj. lubelskie ma również charakter wybitnie rolniczy, ale jednocześnie charakteryzuje się bardzo dużym rozdrobnieniem gospodarstw i słabym wyposażeniem w infrastrukturę techniczną. Woj. podkarpackie jest z kolei najbardziej uprzemysłowione, co jest w pewnej mierze rezultatem przedwojennej industrializacji w ramach Centralnego Okręgu Przemysłowego. Ma również najlepiej rozwinięte zasoby kapitału ludzkiego, co wyraża się m.in. najwyższym odsetkiem ludności z wykształceniem średnim.

Dość duże są zróżnicowania ukraińskiej części regionu granicznego. Wynikają one głównie ze struktury osadniczej obszaru wsparcia oraz barier fizyczno-geograficznych. Region lwowski, dzięki obecności dużej metropolii – Lwowa (ponad 1 mln mieszkańców w zespole miejskim), skupia 60% PKB całego obszaru oraz charakteryzuje się największym stopniem uprzemysłowienia oraz rozwojem usług wyspecjalizowanych przy jednoczesnym najmniejszym zatrudnieniu w rolnictwie. Obwód wołyński ma z kolei charakter wybitnie rolniczy, podczas gdy o specyfice regionu zakarpackiego decyduje izolacja geograficzna oraz wysoka lesistość.

Z kolei zróżnicowanie wewnątrzregionalne na Białorusi jest najmniejsze. Jest to efektem działania gospodarki centralnie planowanej i wdrażanego przez dziesięciolecia modelu terytorialnych kompleksów produkcyjnych. Rozmieszczenie działalności gospodarczej (mimo pewnych różnic strukturalnych wewnątrz poszczególnych sektorów) jest dość równomierne, a co więcej podobny jest stopień uprzemysłowienia, struktura sieci osadniczej, produkcja rolna, a nawet użytkowanie ziemi. Na tle całego kraju wyraźnie wyróżnia się właściwie tylko stołeczny obwód miasta Mińsk z uwagi na pełnione funkcje administracyjne.

W latach 2003-2008 region przygraniczny rozwijał się stosunkowo równomiernie. We wszystkich subregionach za wyjątkiem rzeszowsko-tarnobrzeskiego w Polsce spadła liczba mieszkańców, co było szczególnie widoczne na Białorusi oraz w podregionie chełmsko-zamojskim w Polsce. W dużej mierze wiązało się to z procesami starzenia się ludności, gdyż skala procesów migracyjnych, zwłaszcza tych rejestrowanych, była wciąż relatywnie niewielka.

W okresie 2003-2008, dla którego dostępne były dane statystyczne na poziomie regionalnym, nie ujawniło się w pełni oddziaływanie światowego kryzysu gospodarczego, które silnie dotknęło gospodarki Ukrainy i Białorusi w 2009. W efekcie w latach 2003-2008 tempo wzrostu gospodarczego było najniższe w polskich subregionach – zwłaszcza w białkopodlaskim. Relatywnie najlepiej po polskiej stronie

rozwijały się podregiony rzeszowsko-tarnobrzeski i lubelski, ale i one ustępowały przygranicznym regionom Białorusi i Ukrainy. Wraz z udostępnianiem danych o Produkcie Krajowym Brutto w wymiarze regionalnym należy oczekiwać znaczących zmian tego obrazu związanych przede wszystkim z poprawą sytuacji polskich podregionów na tle wschodnich sąsiadów.

We wszystkich subregionach obszarów wsparcia następował spadek udziału pracujących w rolnictwie. Relatywnie najniższy był on w polskich podregionach przygranicznych za wyjątkiem białostocko-suwańskiego. Najgłębsze zmiany strukturalne pod tym względem zachodziły na Ukrainie oraz w podregionach łomżyńskim i ostrołęcko-siedleckim w Polsce.

Pod względem zmian liczby studentów widoczny był zwłaszcza przyrost ich liczby w trzech polskich potencjalnych obszarach metropolitalnych położonych w obszarze wsparcia tzn. w Lublinie, Białymstoku i Rzeszowie, a także w obwodzie lwowskim. Tym niemniej rozwój filii wyższych uczelni oraz powstawanie niepublicznych szkół wyższych doprowadziło do tego, że liczba studentów rosła również w pozostałych podregionach.

Pod względem rozwoju infrastruktury transportowej widoczny był wyraźny postęp w polskiej części obszaru wsparcia, w której i tak infrastruktura drogowa była relatywnie najlepiej rozwinięta w stosunku do wschodnich sąsiadów. W szczególności można było odnotować jej rozwój w podregionie ostrołęcko-siedleckim oraz łomżyńskim, a także w województwie podkarpackim. Natomiast w ukraińskiej części obszaru wsparcia w badanym okresie nie odnotowano pod tym względem znaczącego postępu.

4. Wpływ światowego kryzysu gospodarczego

Gospodarki badanych krajów w różnym sposób zareagowały na światowy kryzys gospodarczy, który rozpoczął się w połowie 2008 r. W pierwszym roku załamanie koniunktury światowej doprowadziło do niewielkiego spowolnienia wzrostu w Polsce (5,0% w stosunku do 6,6% w 2007 r.) i większego na Ukrainie (3,2% w stosunku do 8,9% w 2007 r.). Natomiast na Białorusi tempo wzrostu wciąż było bardzo wysokie i wynosiło 10%. W kolejnym roku w Polsce nastąpił dalszy spadek dynamiki PKB do 1,7%, a na Białorusi rozpoczął się kryzys w wyniku, którego gospodarka skurczyła się o 4,3%. Natomiast Ukraina doświadczyła załamania gospodarki - wyrażonego 15% spadkiem PKB - którego skala była porównywalna z pierwszym okresem transformacji gospodarczej w latach 90-tych.

Znaczące pogorszenie koniunktury krajowej siłą rzeczy miało duży wpływ na sytuację obszaru wsparcia, ale dane regionalne z reguły nie pozwalają na jego precyzyjną ocenę, gdyż większość szeregów istotnych danych kończy się w 2008 r. W przypadku Polski należy oczekiwać (G. Gorzelak (red.), 2009, Geografia polskiego kryzysu Kryzys peryferii czy peryferia kryzysu?), że spowolnienie gospodarcze relatywnie mniejsze było w obszarach wsparcia Programu, gdyż regiony te były relatywnie mało uprzemysłowione, a ich powiązania eksportowe były dość słabo rozwinięte. Z drugiej strony zagrożeniem może być relatywnie większe znaczenie w obrotach handlu zagranicznego wschodnich partnerów silniej dotkniętych przez kryzys. Tymczasem w przypadku ukraińskiej i białoruskiej części obszaru wsparcia już w 2008 r. widoczna była znacznie słabsza koniunktura w obszarze przygranicznym. Regiony ukraińskie już w pierwszym roku kryzysu odnotowały realny spadek PKB (o 0,6%), a regiony białoruskie miały znacznie niższą dynamikę wzrostu niż przeciętnie w kraju (103% w porównaniu do 110%). Tym niemniej trudno jest na tej podstawie ocenić czy sytuacja ta okazała się trwała w kolejnych latach.

Bardziej szczegółowe analizy dotyczące wpływu kryzysu na układ lokalny przeprowadzono w polskiej części obszaru wsparcia. Nawet w tym przypadku należy jednak zwrócić uwagę na niewielki zakres użytecznych danych statystycznych, które objęły takie aspekty jak: sytuacja na rynku pracy (wyrażona stopą bezrobocia rejestrowanego) w okresie między czerwcem 2008 a czerwcem 2010, koniunktura w przemyśle (wyrażona dynamiką produkcji sprzedanej) między grudniem 2007 i grudniem 2008 r. oraz stan sektora turystycznego (korzystający z noclegów) w okresie 2007-2009 na poziomie powiatów.

W polskiej części obszaru wsparcia największe problemy na rynku pracy (**Mapa 1.**) odnotowano w woj. podkarpackim, w tym w przygranicznych powiatach: przemyskim i bieszczadzkim, a także w dość silnie uprzemysłowionych powiatach takich jak: mielecki, stalowowolski, niżański, leżajski i krośnieński. W woj. podlaskim szczególnie duży wzrost bezrobocia nastąpił w Białymstoku i otaczającym go powiecie ziemskim, a także w powiecie sokólskim. Relatywnie najlepsza była sytuacja pod tym względem dynamiki bezrobocia była obserwowana na Lubelszczyźnie oraz we wschodniej części woj. mazowieckiego, gdzie za wyjątkiem pow. świdnickiego wzrost był stopy bezrobocia rejestrowanego był niewielki, a w niektórych dużych przygranicznych miastach i otaczających je powiatach

ziemskich takich jak: Chełm czy Zamość obserwowany był nawet spadek stopy bezrobocia (co mogło wskazywać na ożywienie współpracy przygranicznej).

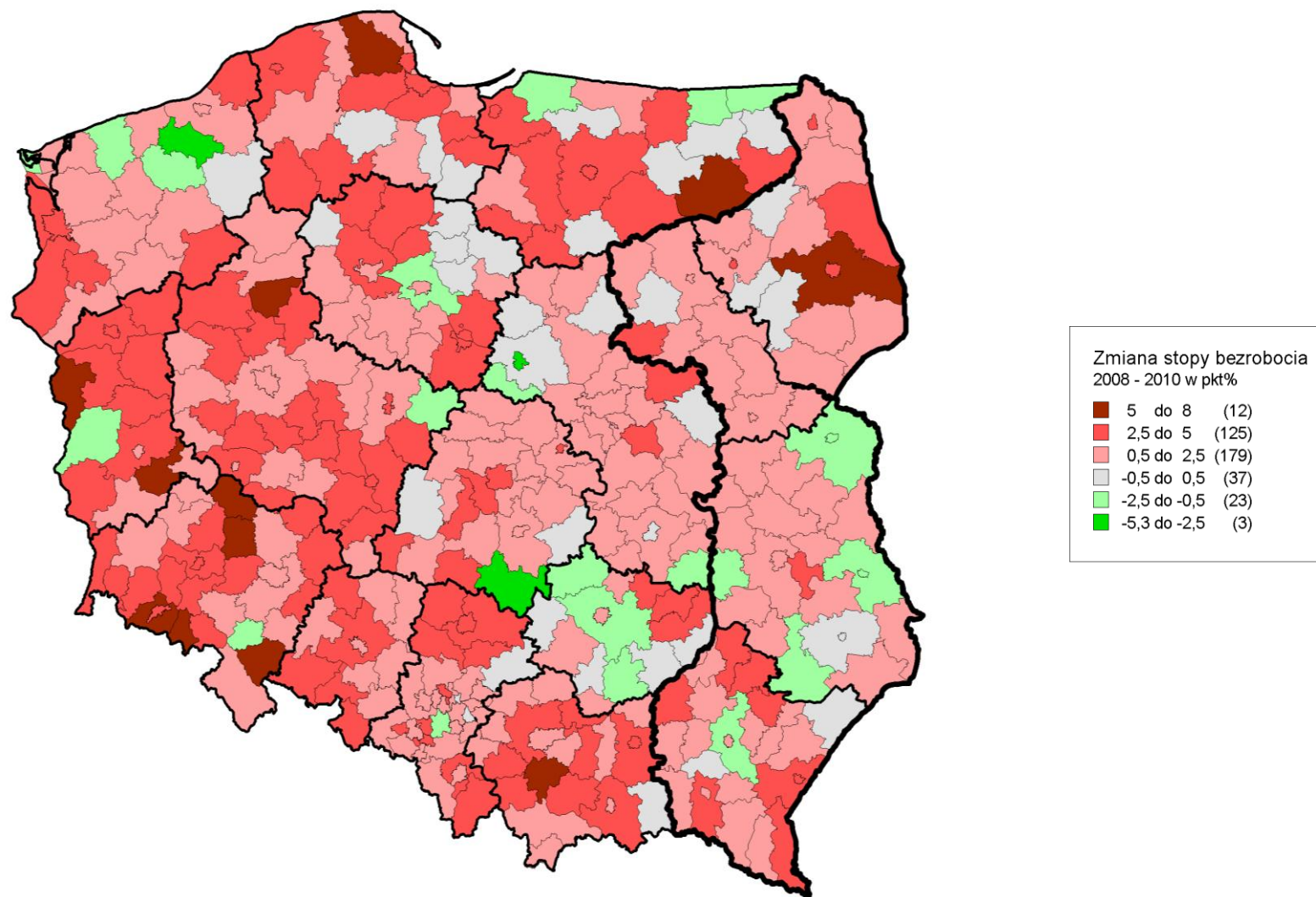
Zmiana PKB w latach 2007-2008 nie wykazała wyraźnych tendencji w wymiarze subregionalnym, co dotyczyło również obszaru wsparcia (**Mapa 2.**). Ogólnie rzecz ujmując w północnej części obszaru wsparcia tj. woj. podlaskim oraz podregionie ostrołęcko-siedleckim odnotowano przyrost PKB niższy od średniej krajowej wynoszącej 4,8% (ale przy wzroście PKB nawet w przypadku najsłabszego podregionu łomżyńskiego wynoszącym 0,6%). Natomiast część południowa obszaru wsparcia rozwijała się w tempie zbliżonym do średniej krajowej lub szybszym: podregion rzeszowski (11,3%), puławski (9,2%) i lubelski (8,6%).

Roczna zmiana koniunktury w przemyśle w okresie 2007-2008 wskazała miała układ mozaikowy, który nie pozwalał na przyjęcie istotniejszych generalizacji (**Mapa 3.**). Tym niemniej należy zauważyć, że na obszarze wsparcia przeważała jednak negatywna tendencja spadku produkcji sprzedanej w przemyśle szczególnie widoczna w podregionach: białostockim, bielsko-podlaskim oraz w części zamojskiej podregionu chełmsko-zamojskiego. Spadek zaobserwowano również w uprzemysłowionych powiatach województwa podkarpackiego położonych w jego zachodniej i północnej części.

Dość wyraźny układ przestrzenny miała natomiast zmiana liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON w sektorze prywatnym (**Mapa 4**). Spadki były widoczne w szczególności w niektórych powiatach Polski centralnej oraz w woj. wielkopolskim i lubuskim, podczas gdy na obszarze wsparcia ucierpiały wyłącznie powiaty subregionu ostrołęckiego oraz łomżyńskiego, południowej części białostocko-suwańskiego oraz północno-zachodnie obszary woj. podkarpackiego. Z drugiej strony w części powiatów wszystkich województw obszarów wsparcia liczba podmiotów gospodarczych zwiększyła się o co najmniej 5% - podregion siedlecki, północna i środkowa część woj. podlaskiego, środkowa i wschodnia część lubelskiego oraz zachodnia i południowa część podkarpackiego.

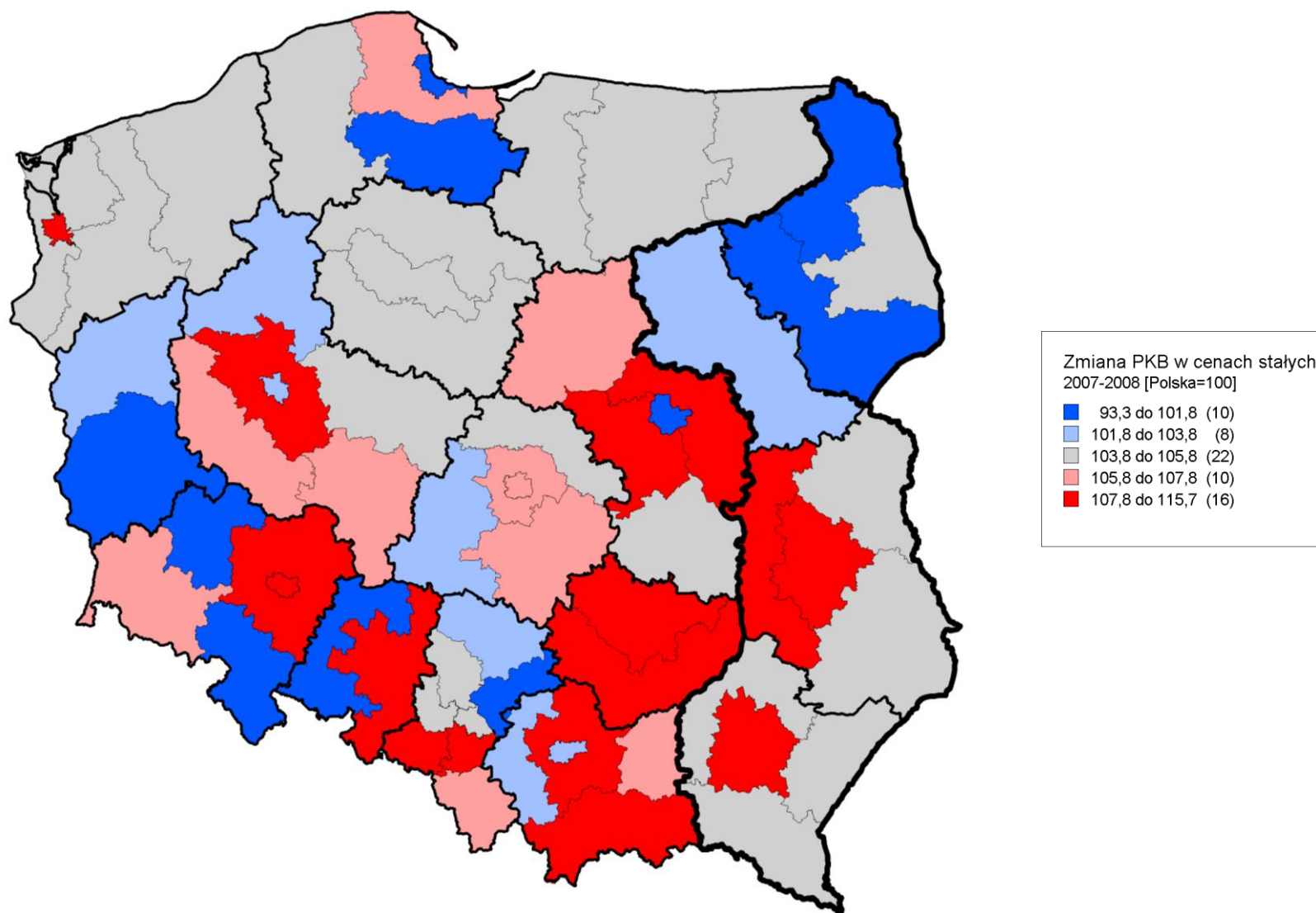
Kryzys w niewielkim stopniu wpłynął na sektor turystyczny (**Mapa 5.**), który ponadto nie stanowił istotnej gałęzi gospodarki w wymiarze regionu wsparcia. Atrakcyjność turystyczna miała wpływ na rozwój tylko nielicznych układów lokalnych zwłaszcza dużych miast i powiatów położonych przy przejściach granicznych i wzdłuż dróg dojazdowych. W tym kontekście należy zauważyć, że powiaty przygraniczne poza włodawskim i hrubieszowskim odnotowały spadek korzystających z noclegów, który przekraczał np. w powiecie tomaszowskim 20% a chełmskim nawet 50%. Z drugiej strony pogorszenie koniunktury turystycznej nie wpłynęło na korzystających z noclegów zatrzymujących się w miastach wojewódzkich – w Rzeszowie odnotowano wzrost o 18%, w Lublinie o 7%, a w Białymstoku o 2%. Ogólnie rzecz ujmując sytuacja była pod tym względem zróżnicowana i nie można było stwierdzić jednoznacznych konsekwencji kryzysu dla obszaru wsparcia w ujęciu całościowym.

Mapa 1. Zmiana stopy bezrobocia między czerwcem 2008 a czerwcem 2010 [pkt%]

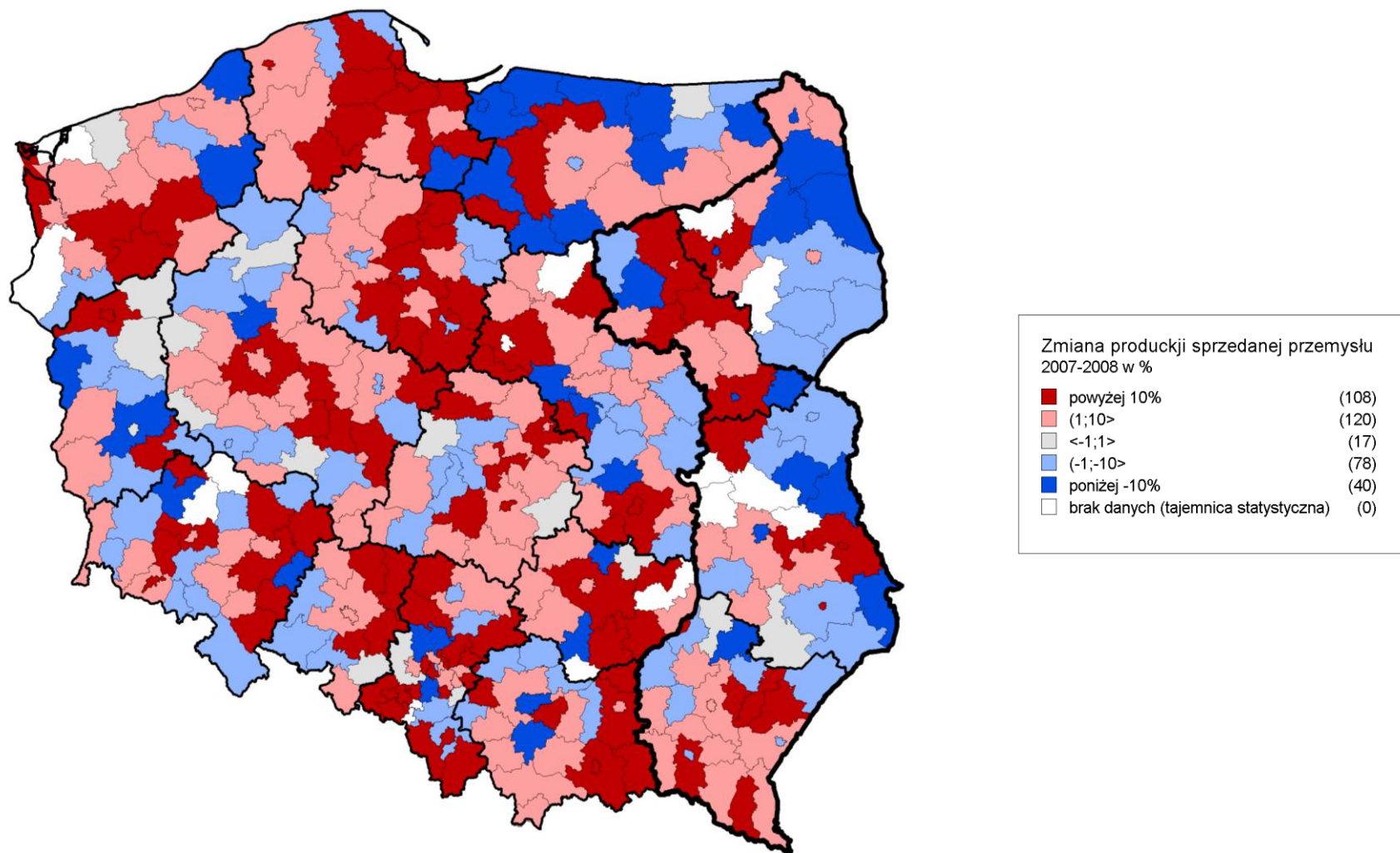
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 2. Zmiana PKB w cenach stałych w latach 2007-2008 [Polska=100] [legenda rozbieżna względem średniej]

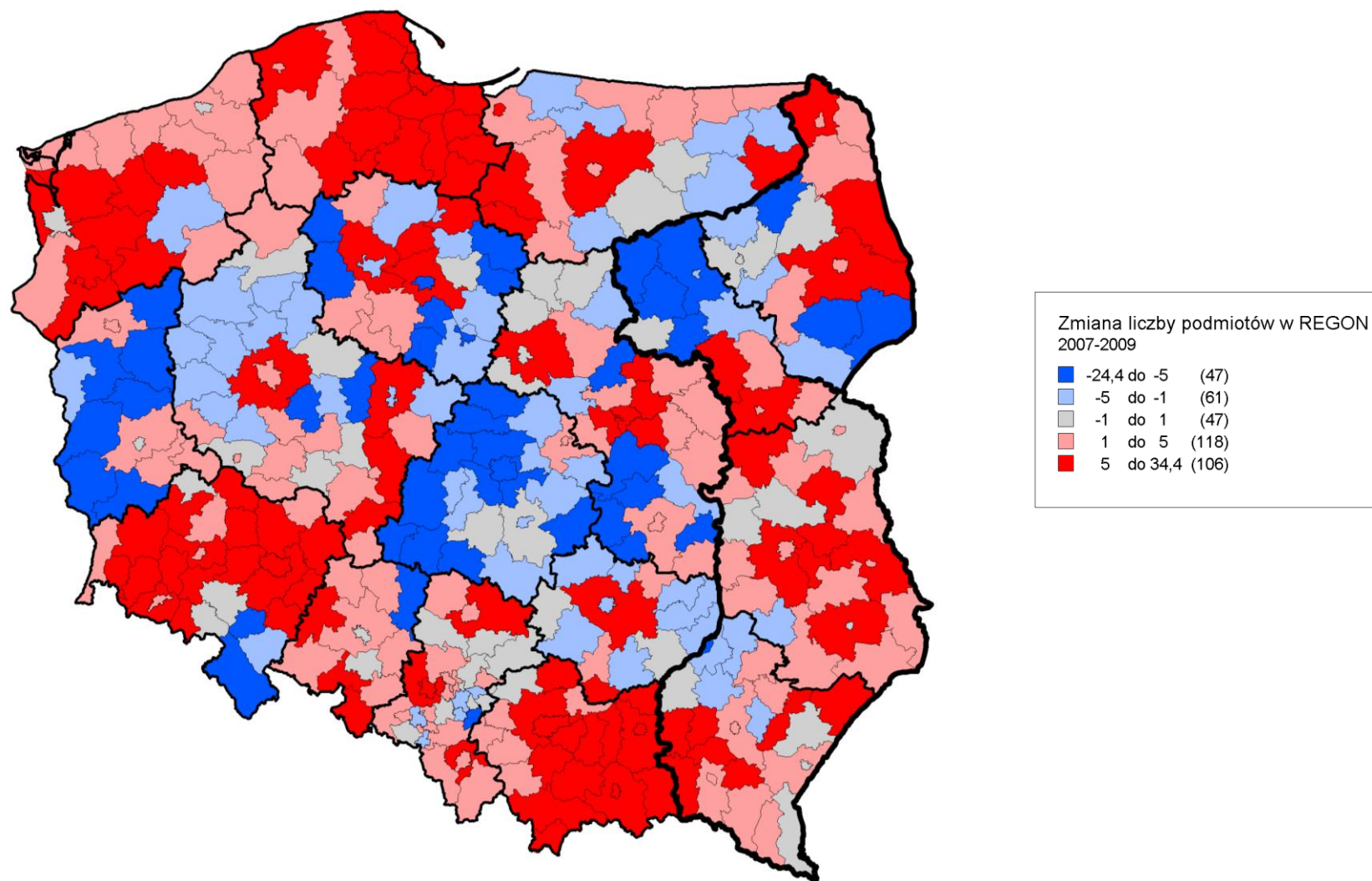
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 3. Zmiana produkcji sprzedanej przemysłu w latach 2007-2008 [%]
(ceny bieżące, podmioty zatrudniające powyżej 9 osób)

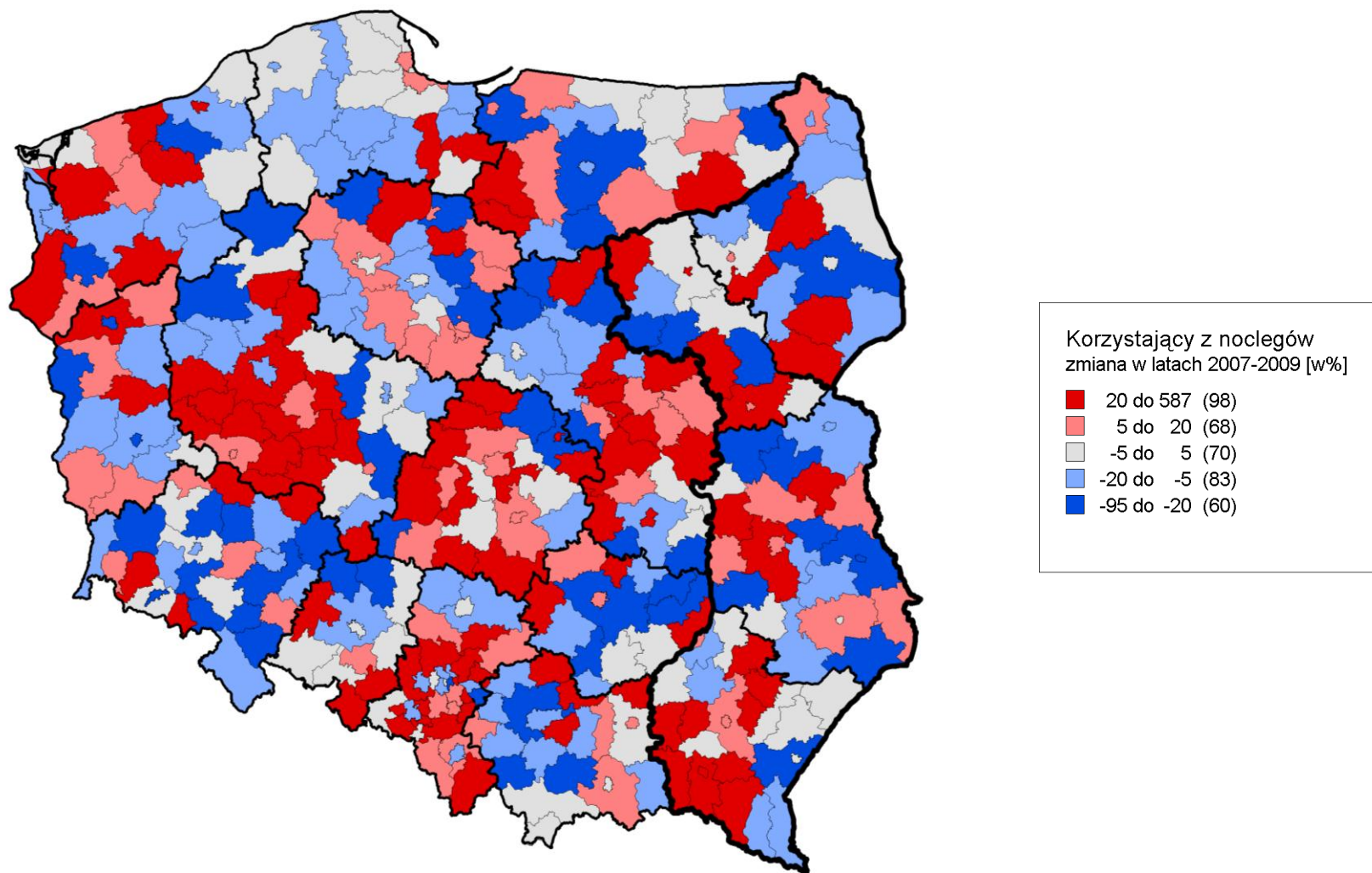
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 4. Zmiana liczby podmiotów w REGON w sektorze prywatnym w latach 2007-2009 [%]

Źródło: opracowanie własne.

Mapa 5. Zmiana liczby korzystających z noclegów w latach 2007-2009 [%]

Źródło: opracowanie własne.

5. Wpływ Programu na sytuację społeczno-gospodarczą na obszarze wsparcia

Ocena wpływu Programu Sąsiedztwa INTERREG IIIA / Tacis CBC Polska-Białoruś-Ukraina 2004-2006 na sytuację w obszarze wsparcia została przeprowadzona w ramach szeroko zakrojonego badania empirycznego zrealizowanego w 2009 r. pt. „Ocena wpływu Programu Sąsiedztwa INTERREG IIIA / Tacis CBC Polska-Białoruś-Ukraina 2004-2006 na osiągnięcie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej na obszarze transgranicznym objętym wsparciem”². W kontekście niniejszego opracowania dotyczącego zmian społeczno-gospodarczych na obszarze wsparcia najważniejsze są wnioski z przywołanego badania opisane niżej.

Po pierwsze, uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru wsparcia są niekorzystne. Obejmuje on słabo rozwinięte obszary słabo rozwiniętych państw. W tym sensie jest to podwójna peryferia, w rozumieniu nie tylko dostępności transportowej do centrum (w tym przypadku Europy Zachodniej oraz centrów rozwojowych poszczególnych krajów: Białorusi, Polski i Ukrainy), ale też peryferii społecznej (niskie wskaźniki rozwoju społecznego) i gospodarczej (niskie PKB, niekorzystna struktura gospodarcza, małe znaczenie dla gospodarek krajowych, relatywnie niska atrakcyjność inwestycyjna). Dodatkowo granica ma charakter „twardy” – jest to silna bariera (prawna, polityczna i ekonomiczna). Granica tworzy duży dystans i praktycznie uniemożliwia wspólne inwestycje infrastrukturalne i inne większe przedsięwzięcia.

Po drugie, środki przeznaczone na realizację programu były bardzo małe. Procentowy udział wkładu Programu w ogóle kwoty dofinansowania ze wszystkich funduszy europejskich z okresu 2004-2006 dla województwa podlaskiego, lubelskiego i podkarpackiego wynosił około 2% (według danych <http://www.funduszeinfrastrukturalne.gov.pl>). Ponadto należy zauważyć, że po uwzględnieniu wszystkich nakładów inwestycyjnych publicznych i niepublicznych udział programu będzie dużo niższy. Jeszcze mniejsza była skala wsparcia przeznaczona dla Ukrainy i Białorusi – w sumie 8 mln EURO. Wobec małych środków przeznaczonych na realizację Programu nie należy oczekiwać mierzalnych efektów w skali całego obszaru wsparcia. Chociaż realizacja poszczególnych mogła mieć lokalnie duże znaczenie.

Po trzecie, zdecydowaną większość projektów zrealizowano na terenie polskiego obszaru wsparcia. Stąd też potencjałe oddziaływanie programu ogranicza się w zasadzie do polskiej części obszaru wsparcia (po stronie białoruskiej i ukraińskiej zrealizowano jedynie 5 projektów infrastrukturalnych).

Po czwarte, większość środków programu została przeznaczona na inwestycje o charakterze infrastrukturalnym, dotyczące modernizacji dróg lokalnych i rozbudowy infrastruktury ochrony środowiska (wodociągi, kanalizacja, oczyszczalnie ścieków). Oddziaływanie takich projektów polegało przede wszystkim na podnoszeniu jakości życia w skali lokalnej, nie miało natomiast przełożenia na ogólną sytuację społeczno-gospodarczą, czy też na rozwój współpracy transgranicznej.

² EGO (2009). „Ocena wpływu Programu Sąsiedztwa INTERREG IIIA / Tacis CBC Polska-Białoruś-Ukraina 2004-2006 na osiągnięcie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej na obszarze transgranicznym objętym wsparciem”. http://www.ewaluacja.gov.pl/Wyniki/Documents/1_076.pdf

Podsumowanie

Podsumowując zebrany materiał statystyczny można spróbować udzielić odpowiedzi na pytanie czy zachodzące zmiany społeczno-gospodarcze w latach 2003-2008 w istotny sposób wpłynęły na zidentyfikowane w dokumentach programowych silne i słabe strony obszaru wsparcia Programu Sąsiedztwa.

Regiony wchodzące w skład obszaru wsparcia wciąż należą, za wyjątkiem Białorusi, do najslabiej rozwiniętych w obrębie poszczególnych krajów. Ponadto tylko regiony białoruskie nieznacznie poprawiają swoją pozycję, podczas gdy w Polsce region przygraniczny utrzymuje swoją pozycję (głównie dzięki rozwojowi dużych ośrodków miejskich: Rzeszowa, Lublina oraz Białegostoku), a na Ukrainie zachodnie obszary przygraniczne tracą dystans do pozostałych regionów kraju, co było też widoczne w pierwszym roku kryzysu. Tym niemniej procesy konwergencji w wymiarze krajowym związane z aprecjacją walut (PLN, BYR, UAH) prowadzą do wyraźnego wzrostu PKB na mieszkańca wyrażonego w EUR, choć zwłaszcza na Ukrainie poziom ten jest wciąż bardzo niski (poniżej 2000 EUR *per capita*). Światowy kryzys gospodarczy jak dotychczas w największym stopniu dotknął ukraińską część obszaru wsparcia, choć również na Białorusi jego oddziaływanie było negatywne. W przypadku polskiej części odnotować można natomiast spowolnienie gospodarcze, którego skala nie odbiegała jednak od tendencji ogólnokrajowych. Struktura gospodarcza obszaru wsparcia wskazuje na małą konkurencyjność regionów przygranicznych, co jest wynikiem dużego udziału niskowydajnych sektorów gospodarki. Dotyczy to przede wszystkim dużego udziału rolnictwa w rynku pracy przy jednoczesnym niedorozwoju i słabości przemysłowej bazy ekonomicznej, która obejmuje przede wszystkim sektory tradycyjne (o niskiej produktywności). Należy też zwrócić uwagę, że zmiany strukturalne w obszarze wsparcia zachodzą bardzo powoli, a przy zachowaniu obecnego tempa przekształceń ich efektów należy oczekiwać najwcześniej w perspektywie 20 lat. Jednocześnie mimo wyraźnego wzrostu liczby osób w wieku produkcyjnym poprawia się sytuacja na rynku pracy. Stopa bezrobocia wyraźnie spadała (zwłaszcza polskiej części obszaru wsparcia) w okresie 2003-2008, ale przy wciąż występującym zjawisku ukrytego bezrobocia. W ostatnim okresie zjawiska kryzysowe doprowadziły jednak do pewnego pogorszenia sytuacji na rynku pracy obszaru wsparcia, ale wciąż jest za wcześnie, żeby móc w pełni ocenić trwałość zmiany tej tendencji.

Na skutek splotu szeregu czynników obszar wsparcia nie jest atrakcyjnym miejscem do lokowania inwestycji, w tym zagranicznych, a poziom innowacyjności i zaawansowania technologicznego przedsiębiorstw pozostaje niski m.in. z powodu niewielkich nakładów na badania i rozwój. Rozwojowi gospodarczemu nie sprzyja również słabo rozwinięta infrastruktura techniczna, w tym zwłaszcza transportowa (głównie w wymiarze jakościowym), a tempo jej rozwoju należy uznać za niewystarczające. Brak odpowiedniej bazy noclegowej jest również jedną z przyczyn słabego rozwoju turystyki na tym obszarze. Tempo wzrostu ruchu turystycznego jest niższe, niż przyrost PKB, co wyraźnie pokazuje, że turystyka nie staje się kołem zamachowym regionalnej gospodarki.

Można odnotować natomiast stopniowy wzrost liczby studentów głównie na skutek upowszechniania się studiów wyższych wśród młodzieży kończącej szkoły średnie. Po polskiej stronie granicy wzrost ten został w ostatnim okresie zahamowany przez niż demograficzny. Wciąż znaczącą grupę ludności stanowią osoby z wykształceniem podstawowym, lub niepełnym średnim. Ponadto przy

wyraźnym odpływie migracyjnym ludności, który w największym stopniu dotyczy osób młodych (w tym z dyplomem uczelni wyższej), wzrost liczby studentów nie musi bezpośrednio przekładać się na wyraźną poprawę zasobów kapitału ludzkiego.

W Polsce i na Ukrainie następuje również rozwój społeczeństwa obywatelskiego, objawiający się wysoką dynamiką przyrostu liczby organizacji pozarządowych. Na Białorusi działalność stowarzyszeń i organizacji społecznych podlega rygorystycznej kontroli i napotyka ograniczenia. Dostęp do dóbr kultury w obszarze wsparcia nie odbiega znacząco od pozostałych części odpowiednich krajów, ale liczba osób uczestniczących (zarejestrowanych) w życiu kulturalnym spada.

Ponadprzeciętne walory przyrodnicze obszaru wsparcia nie są jeszcze w wystarczającym stopniu chronione: nie zwiększa się wyraźnie poza jednostkowymi przypadkami udział obszarów chronionych, wciąż występują zagrożenia stanu środowiska naturalnego, zarówno ze strony tradycyjnych przemysłów (m.in. wydobywanie i przetwórstwo siarki) jak i nieuregulowanej gospodarki wodno-ściekowej. Udział ścieków nie poddanych oczyszczeniu jest wciąż znacznie wyższy, niż w krajach wysokorozwiniętych, mimo podjęcia – zwłaszcza w Polsce znaczących inwestycji związanych z ochroną zasobów wodnych. Jednocześnie tempo rozwoju tej infrastruktury komunalnej w ostatnim okresie osłabło, co może spowodować, że na wyraźną poprawę gospodarki wodno-ściekowej, zwłaszcza biorąc pod uwagę rozproszoną sieć osadniczą, trzeba będzie poczekać jeszcze wiele lat.

Podsumowując widoczna jest dość wyraźna stagnacja obszaru wsparcia pod względem społeczno-gospodarczym w badanym okresie niezależnie od rozpatrywanej jego części. Wynika przede wszystkim z uwarunkowań strukturalnych, a także z peryferyjności regionu dodatkowo pogłębionej istnieniem zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Nie oznacza to, że nie można zaobserwować pewnych pozytywnych przemian zachodzących w ostatnich latach związanych np. ze stopniowym rozwojem infrastruktury technicznej, wzrostem liczby studentów i unowocześnianiem struktury gospodarczej. Te zmiany są jednak zbyt słabe, żeby doprowadzić do przeorientowania regionu w kierunku zgodnym ze współczesnym modelem rozwoju gospodarczego opartego na wiedzy oraz dostępie, umiejętności przetwarzania i wykorzystania informacji. Jak pokazały przeprowadzone w 2009 roku badania ewaluacyjne interwencja publiczna podjęta w ramach Programu Sąsiedztwa INTERREG IIIA / Tacis CBC Polska-Białoruś-Ukraina 2004-2006 nie miała jednak jak dotąd większego wpływu na obserwowane zmiany, a jej oddziaływanie było widoczne głównie w skali lokalnej.

Załącznik 1. Tabele źródłowe

II. Ludność

Tab. 2.1 Liczba ludności

Jednostka	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Liczba ludności	% ogółu ludności w kraju	Liczba ludności	% ogółu ludności w kraju	Liczba ludności	% ogółu ludności w kraju	Liczba ludności	% ogółu ludności w kraju	Liczba ludności	% ogółu ludności w kraju	Liczba ludności	% ogółu ludności w kraju	Liczba ludności	% ogółu ludności w kraju
Polska														
NUTS białostocko-suwański	894 186	2,3	891 950	2,3	890 095	2,3	887 766	2,3	885 338	2,3	884 623	2,3	883 614	2,3
NUTS łomżyński	310 931	0,8	310 475	0,8	309 594	0,8	308 335	0,8	307 322	0,8	306 847	0,8	306 117	0,8
NUTS ostrołęcko-siedlecki	754 390	2,0	752 899	2,0	751 163	2,0	749 727	2,0	748 689	2,0	748 481	2,0	747 496	2,0
NUTS białkopodlaski	312 698	0,8	311 600	0,8	310 540	0,8	309 687	0,8	308 517	0,8	307 842	0,8	307 035	0,8
NUTS lubelski	1 215 356	3,2	1 213 129	3,2	1 211 493	3,2	1 209 227	3,2	1 206 744	3,2	1 204 672	3,2	1 203 248	3,2
NUTS chełmsko-zamojski	663 118	1,7	660 427	1,7	657 578	1,7	653 852	1,7	650 952	1,7	649 318	1,7	646 919	1,7
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeczski	1 155 929	3,0	1 156 864	3,0	1 158 156	3,0	1 158 522	3,0	1 159 170	3,0	1 161 472	3,1	1 163 329	3,1
NUTS krośnieńsko-przemyski	941 319	2,5	941 111	2,5	940 107	2,5	939 042	2,5	938 168	2,5	938 023	2,5	938 403	2,5
Ogółem	6 247 927	16,4	6 238 455	16,3	6 228 726	16,3	6 216 158	16,3	6 204 900	16,3	6 201 278	16,3	6 196 161	16,2
Białoruś														
Obwód brzeski	1 462 900	14,9	1 445 000	14,7	1 445 600	14,8	1 439 500	14,8	1 435 100	14,8	1 403 900	14,8	1 401 177	14,8
Obwód miński (rej. zachodnie)	405 700	4,1	399 600	4,1	393 500	4,0	387 900	4,0	383 400	4,0	377 800	4,0	373 497	3,9
Obwód grodzieński	1 146 100	11,6	1 135 100	11,6	1 123 500	11,5	1 114 100	11,5	1 106 600	11,4	1 075 100	11,3	1 072 381	11,3
Ogółem	3 014 700	30,6	2 979 700	30,4	2 962 600	30,4	2 941 500	30,3	2 925 100	30,2	2 856 800	30,1	2 847 055	30,0
Ukraina														
Obwód wołyński	1 046 060	2,2	1 044 800	2,2	1 040 113	2,2	1 035 300	2,2	1 033 708	2,2	1 036 400	2,2	1 036 200	2,3
Obwód lwowski	2 579 941	5,5	2 588 000	5,4	2 576 153	5,5	2 550 043	5,4	2 541 409	5,5	2 559 800	5,5	2 552 900	5,5
Obwód zakarpacki	1 248 284	2,6	1 248 500	2,6	1 245 192	2,7	1 240 993	2,6	1 239 773	2,7	1 242 600	2,7	1 243 400	2,7
Ogółem	4 874 285	10,3	4 881 300	10,2	4 861 458	10,4	4 826 336	10,3	4 814 890	10,4	4 838 800	10,4	4 832 500	10,5

Tab. 2.2 Saldo migracji i urodzeń

Jednostka	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Polska							
NUTS białostocko-suwański	-1 969	-1 131	-725	-2 215	-2 051	-703	-962
NUTS łomżyński	-868	-3 150	-1 105	-1 457	-1 023	-691	-722
NUTS ostrołęcko-siedlecki	-1 902	-2 182	-1 595	-1 687	-1 562	-501	-1 066
NUTS białkopodlaski	-1 344	-1 131	-1 144	-1 397	-1 437	-847	-945
NUTS lubelski	-1 911	-2 182	-1 729	-2 579	-2 478	-1 737	-1 351
NUTS chełmsko-zamojski	-2 861	-3 150	-1 905	-3 799	-3 364	-2 268	-2 596
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	793	1 228	-752	211	845	1 837	1 951
NUTS krośnieńsko-przemyski	-675	-854	-1 468	-1 483	-941	-149	-133
Ogółem	-10 737	-12 552	-10 423	-14 406	-12 011	-5 059	-5 824
Białoruś*							
Obwód brzeski	-5 500	-5 200	-5 700	-6 100	-4 292	b.d.	-5 323
Obwód miński (rej. zachodnie)	-2 450	-2 800	-3 100	-1 600	-1097	b.d.	-2 966
Obwód grodzieński	-7 900	-8 100	-8 300	-9 400	-7 479	b.d.	-5 494
Ogółem	-15 850	-16 100	-17 100	-17 100	-12 868	b.d.	-13 783
Ukraina							
Obwód wołyński	-5 912	-4 011	-3 916	-2 401	-1 558	-215	b.d.
Obwód lwowski	-12 684	-10 270	-10 505	-8 716	-8 567	-6 850	b.d.
Obwód zakarpacki	-2 766	-2 631	-2 234	-1 621	-1 317	757	b.d.
Ogółem	-21 362	-16 912	-16 655	-12 738	-11 442	-6 308	b.d.

*Dla rejonów zachodnich obwodu mińskiego w 2009 szacunki na podstawie danych dla całego obwodu.

Tab. 2.3 Liczba ludności w wieku produkcyjnym

Jednostka	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	% ogółu ludności w jednostce	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	% ogółu ludności w jednostce	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	% ogółu ludności w jednostce	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	% ogółu ludności w jednostce	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	% ogółu ludności w jednostce	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	% ogółu ludności w jednostce	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	% ogółu ludności w jednostce
Polska														
NUTS białostocko-suwański	543 665	60,8%	547 657	61,4%	551 859	62,0%	555 192	62,5%	557 416	63,0%	559 700	63,3%	561 683	63,6%
NUTS łomżyński	184 071	59,2%	186 285	60,0%	188 233	60,8%	189 461	61,4%	190 335	61,9%	191 679	62,5%	192 413	62,9%
NUTS ostrolęcko-siedlecki	446 599	59,2%	451 739	60,0%	455 205	60,6%	458 293	61,1%	461 175	61,6%	463 857	62,0%	465 872	62,3%
NUTS białkopodlaski	183 866	58,8%	186 025	59,7%	187 566	60,4%	189 036	61,0%	190 103	61,6%	191 096	62,1%	191 677	62,4%
NUTS lubelski	752 305	61,9%	756 992	62,4%	760 818	62,8%	762 270	63,0%	763 310	63,3%	763 926	63,4%	764 028	63,5%
NUTS chełmsko-zamojski	394 555	59,5%	398 237	60,3%	400 465	60,9%	401 601	61,4%	403 061	61,9%	404 469	62,3%	405 456	62,7%
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	707 429	61,2%	716 099	61,9%	723 848	62,5%	729 612	63,0%	735 431	63,4%	741 644	63,9%	746 468	64,2%
NUTS krośnieńsko-przemyski	565 733	60,1%	572 195	60,8%	578 166	61,5%	583 028	62,1%	587 584	62,6%	591 525	63,1%	595 162	63,4%
Ogółem	3 778 223	60,0%	3 815 229	60,0%	3 846 160	61,7%	3 868 493	62,2%	3 888 415	62,7%	3 907 896	63,0%	3 922 759	63,3%
Białoruś*														
Obwód brzeski	866 500	59,2%	868 400	59,7%	869 000	60,1%	868 800	60,4%	867 000	60,4%	867 200	60,5%	835 952	59,7%
Obwód miński (rej. zachodnie)	199 000	59,4%	199 000	60,1%	199 652	60,7%	200 098	61,2%	200 120	61,4%	232 300	61,5%	215 892	57,8%
Obwód grodzieński	672 300	58,7%	672 300	59,2%	671 700	59,8%	670 700	60,2%	668 500	60,4%	668 700	60,6%	641 680	59,8%
Ogółem	1 737 800	59,0%	1 739 700	59,6%	1 740 352	60,1%	1 739 598	60,4%	1 735 620	60,8%	1 768 200	60,7%	2 847 055	59,5%
Ukraina														
Obwód wołyński	605 143	57,8%	607 747	58,2%	610 362	58,7%	611 987	59,1%	612 952	59,3%	628 775	60,7%	b.d.	b.d.
Obwód lwowski	1 529 600	59,3%	1 535 132	59,3%	1 540 684	59,8%	1 542 924	60,5%	1 542 768	60,7%	1 577 939	61,6%	b.d.	b.d.
Obwód zakarpacki	752 306	60,3%	754 421	60,4%	756 542	60,8%	752 306	60,6%	759 092	61,2%	778 059	62,6%	b.d.	b.d.
Ogółem	2 887 049	59,2%	2 897 300	59,4%	2 907 588	59,8%	2 907 217	60,2%	2 914 812	60,5%	2 984 773	61,7%	b.d.	b.d.

*Dane dla roku 2009 pochodzą ze spisu powszechnego. Dla obwodów zachodnich obwodu mińskiego szacunki na podstawie danych dla całego obwodu.

Tab. 2.4 Bezrobocie (%)

Jednostka	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Polska							
NUTS białostocko-suwański	16,0	15,1	14,6	12,6	9,8	9,3	12,3
NUTS łomżyński	19,3	18,9	17,8	15,4	13,0	11,3	13,6
NUTS ostrołęcko-siedlecki	21,7	21,4	20,4	17,7	14,5	12,2	14,1
NUTS białskopodlaski	19,7	19,1	18,5	17,1	15,3	13,4	15,1
NUTS lubelski	17,5	16,6	15,9	14,1	11,4	10,1	11,8
NUTS chełmsko-zamojski	20,3	19,4	18,3	17,2	15,0	12,5	13,6
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeczki	18,3	17,2	16,5	14,7	12,7	11,2	13,6
NUTS krośnieńsko-przemyski	22,6	21,5	20,7	18,8	16,5	15,5	18,0
Ogółem	19,5	18,6	17,8	16,0	13,6	11,7	13,9
Białoruś							
Obwód brzeski	3,7	3,0	2,0	1,8	1,4	1,2	1,1
Obwód miński (rej. zachodnie)	2,9	2,4	1,8	1,4	1,0	0,9	0,7
Obwód grodzieński	3,0	2,6	1,8	1,6	1,3	1,1	1,1
Ogółem	3,2	2,7	1,8	1,6	1,2	1,1	0,9
Ukraina							
Obwód wołyński	11,8	10,8	9,5	8,9	8,1	8,3	b.d.
Obwód lwowski	10,3	10,0	8,8	8,3	7,7	7,6	b.d.
Obwód zakarpacki	7,0	8,2	7,2	7,0	6,3	6,4	b.d.
Ogółem	9,3	9,7	8,5	8,1	7,4	7,4	b.d.

III. Gospodarka

Tab. 3.1 Wartość produktu krajowego brutto (mln EUR)

Jednostka	2003		2004		2005		2006		Jednostka	2007		2008	
	PKB	Relacja do PKB w kraju (= 100)	PKB	Relacja do PKB w kraju (= 100)	PKB	Relacja do PKB w kraju (= 100)	PKB	Relacja do PKB w kraju (= 100)	Wg nowego podziału jednostek NUTS3	PKB	Relacja do PKB w kraju (= 100)	PKB	Relacja do PKB w kraju (= 100)
Polska													
NUTS białostocko-suwański	3 458,5	1,9%	3 726,5	1,8%	4 420,4	1,8%	4 860,0	1,8%	NUTS białostocki	3 553,1	1,1%	4 149,2	1,1%
									NUTS suwański	1 548,5	0,5%	1 750,6	0,5%
NUTS łomżyński	958,5	0,5%	1 068,6	0,5%	1 270,7	0,5%	1 411,3	0,5%	NUTS łomżyński	2 128,5	0,7%	2 382,1	0,7%
NUTS ostrołęcko-siedlecki	2 436,9	1,3%	2 813,0	1,4%	3 490,3	1,4%	3 939,1	1,4%	NUTS ostrołęcko-siedlecki	4 564,5	1,5%	5 256,2	1,5%
NUTS białkopodlaski	917,4	0,5%	989,2	0,5%	1 155,4	0,5%	1 283,9	0,5%	NUTS puławski	2 372,0	0,8%	2 882,9	0,8%
									NUTS białski	1 486,7	0,5%	1 719,0	0,5%
NUTS lubelski	4 637,1	2,5%	4 995,1	2,5%	5 891,6	2,4%	6 442,2	2,4%	NUTS lubelski	4 961,0	1,6%	5 996,7	1,7%
NUTS chełmsko-zamojski	1 937,2	1,0%	2 111,8	1,0%	2 489,4	1,0%	2 761,4	1,0%	NUTS chełmsko-zamojski	3 171,4	1,0%	3 686,0	1,0%
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeczski	4 501,5	2,4%	4 797,8	2,4%	5 690,9	2,3%	6 274,6	2,3%	NUTS rzeszowski	3 642,7	1,2%	4 509,5	1,2%
									NUTS tarnobrzeczski	3 646,1	1,2%	4 275,7	1,2%
NUTS krośnieński-przemyski	2 857,2	1,5%	3 013,0	1,5%	3 580,0	1,5%	3 967,3	1,5%	NUTS krośnieński	2 410,3	0,8%	2 819,8	0,8%
									NUTS przemyski	1 848,8	0,6%	2 172,3	0,6%
Ogółem	21 704,2	11,7%	23 515,0	11,5%	27 988,8	11,5%	30 939,6	11,4%	Ogółem	35 333,7	11,4%	41 599,8	11,5%
Białoruś													
Obwód brzeski	1 992,4	12,6%	2 324,4	12,6%	3 076,9	12,7%	3 651,6	12,4%		4 329	13,1%	5 378	13,0%
Obwód miński (rej. zachodnie)	405,3	2,6%	535,9	2,9%	693,3	2,9%	827,1	2,8%		1 069	3,2%	1 331	3,2%
Obwód grodzieński	1 715,1	10,9%	2 059,0	11,2%	2 762,1	11,4%	3 217,9	10,9%		3 457	10,4%	4 314	10,4%
Ogółem	4 112,7	26,1%	4 919,4	26,7%	6 532,3	26,9%	7 695,6	26,1%		8 856	26,8%	11 023	26,6%
Ukraina													
Obwód wołyński	608,3	1,4%	755,5	1,4%	1 025,5	1,48%	1 212,5	1,4%		1 455,5	1,4%	1 658,5	1,4%
Obwód lwowski	1 868,2	4,3%	2 116,8	4,0%	2 690,5	3,89%	3 389,0	3,9%		4 044,4	3,9%	4 610,0	3,8%
Obwód zakarpacki	695,1	1,6%	801,4	1,5%	1 048,5	1,52%	1 291,0	1,5%		1 518,5	1,5%	1 713,5	1,4%
Ogółem	3 171,6	7,3%	3 673,68	7,0%	4 764,5	6,90%	5 892,43	6,9%		7 018,4	6,7%	7 982,1	6,5%

Tab. 3.2. Zmiana wartości produktu krajowego brutto (rok poprzedni = 100)

Jednostka	2003	2004	2005	2006	2007*	2008*
Polska						
NUTS białostocko-suwański	102,2	103,0	102,6	104,4	b.d.	b.d.
NUTS łomżyński	101,1	104,4	102,8	105,5	b.d.	b.d.
NUTS ostrołęcko-siedlecki	101,5	104,2	106,8	107,2	b.d.	b.d.
NUTS białkopodlaski	103,1	100,7	101,1	105,5	b.d.	b.d.
NUTS lubelski	104,3	103,7	102,0	103,8	b.d.	b.d.
NUTS chełmsko-zamojski	103,6	102,7	102,0	105,3	b.d.	b.d.
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeczki	105,7	104,5	102,5	104,7	b.d.	b.d.
NUTS krośnieńsko-przemyski	103,3	102,6	102,8	105,2	b.d.	b.d.
Ogółem	103,5	103,5	102,9	105,0	106,7	105,8
Białoruś						
Obwód brzeski	106,4	110,8	110,0	108,9	112,0	102,8
Obwód miński (rej. zachodnie)	100,5	125,6	107,5	110,2	112,6	103,0
Obwód grodzieński	99,4	114,0	111,4	107,9	111,8	103,3
Ogółem	102,8	113,6	110,3	108,6	112,0	103,0
Ukraina						
Obwód wołyński	102,3	119,0	103,7	103,5	112,1	99,6
Obwód lwowski	112,2	105,2	98,1	108,3	105,8	99,6
Obwód zakarpaci	109,6	106,4	98,5	106,6	108,2	98,6
Ogółem	109,6	109,6	99,5	106,3	107,6	99,4

* w związku ze zmianą podziału NUTS w Polsce nie istniała możliwość przedstawienie dynamiki PKB na poziomie subregionalnym. Natomiast analizę zmian w latach 2007-2008 wg nowego podziału przedstawia Mapa 2 w części 4.

Tab. 3.3 Wartość sprzedana przemysłu

Jednostka	2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	Wartość sprzedana przemysłu (mln EURO)	Relacja do Wartości w roku poprzednim (= 100)	Wartość sprzedana przemysłu (mln EURO)	Relacja do Wartości w roku poprzednim (= 100)	Wartość sprzedana przemysłu (mln EURO)	Relacja do Wartości w roku poprzednim (= 100)	Wartość sprzedana przemysłu (mln EURO)	Relacja do Wartości w roku poprzednim (= 100)	Wartość sprzedana przemysłu (mln EURO)	Relacja do Wartości w roku poprzednim (= 100)	Wartość sprzedana przemysłu (mln EURO)	Relacja do Wartości w roku poprzednim (= 100)
Polska												
NUTS białostocko-suwalski	1 310,5	99,7	1 417,8	104,9	1 690,9	105,9	1 831,0	104,8	2 373,8	120,0	2 274,3	93,5
NUTS łomżyński	694,6	112,7	847,5	120,1	1 012,9	106,1	1 140,4	108,9	1 527,9	124,0	1 187,4	107,4
NUTS ostrołęcko-siedlecki	1 419,3	104,5	1 489,0	101,2	1 806	107,7	2 100,1	112,5	2 603,1	114,7	2 729,2	102,3
NUTS białkopodlaski	207,8	104,3	236,4	111,0	264,6	99,4	296,8	108,6	379,4	118,3	359,2	92,4
NUTS lubelski	2 048,6	114,7	2 238,9	106,1	2 643,3	104,8	2 833,8	103,7	4 649,5	151,8	2 860,2	82,3
NUTS chełmsko-zamojski	844,3	98,4	921,4	105,9	1 053,3	101,5	1 077,0	98,9	1 322,3	113,6	1 396,3	103,0
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	3 183,1	113,4	3 525,7	107,7	4 036	101,6	4 760,1	114,1	5 734,2	111,5	5 969,1	101,6
NUTS krośnieńsko-przemyski	1 347,3	115,7	1 399,5	100,1	1 578,8	100,2	1 735,8	106,4	1 916,9	102,2	2 058,6	104,8
Ogółem	11 055,3	109,4	12 076,1	106,0	14 085,9	103,6	15 775,1	108,4	20 507,1	120,3	18 834,3	97,8
Białoruś												
Obwód brzeski	785	109,0	844	118,2	928	111,8	1 031	111,5	1 016	107,6	1 075,7	112,9
Obwód miński (rej. zachodnie)	342	108,4	356	114,7	379	112,0	399	105,6	400	109,4	402,1	107,3
Obwód grodzieński	846	106,8	891	110,7	928	111,0	1 028	111,2	1 019	108,2	1 067,4	111,8
Ogółem	1 973	107,1	2 091	115,9	2 235	111,5	2 457	110,4	2 436	108,1	2 544,2	111,5
Ukraina												
Obwód wołyński	345,9	113,0	425,5	123	519,1	122	617,7	119	889,5	144	797,9	90
Obwód lwowski	1 050,0	105,6	1 144,5	109	1 064,4	93	1 149,5	108	1 299,0	113	1 309,4	101
Obwód zakarpacki	278,8	133,3	354,1	127	382,4	108	485,7	127	582,8	120	598,0	103
Ogółem	1 674,6	110,9	1 924,0	115	1 965,8	102	2 252,9	115	2 771,2	123	2 705,3	98

Tab. 3.4 Zatrudnienie według sektorów (%)

Jednostka	2003			2004			2005			2006			2007			2008		
	rolnictwo	przemysł	usługi i inne	rolnictwo	przemysł	usługi i inne	rolnictwo	przemysł	usługi i inne	rolnictwo	przemysł	usługi i inne	rolnictwo	przemysł	usługi i inne	rolnictwo	przemysł	usługi i inne
Polska																		
NUTS białostocko-suwański	37,7	19,5	42,7	37,7	19,4	43,0	37,5	19,0	43,4	37,0	20,0	43,0	35,7	20,5	43,8	35,3	19,7	44,9
NUTS łomżyński	56,9	14,6	28,5	56,9	14,1	29,0	56,9	13,8	29,3	56,4	13,8	29,8	54,2	15,9	29,9	52,3	17,9	29,9
NUTS ostrolęcko-siedlecki	51,2	17,2	31,6	51,6	16,5	31,9	51,0	16,8	32,2	49,9	17,9	32,2	48,8	18,6	32,5	47,6	19,0	33,4
NUTS białkopodlaski	50,5	14,5	35,0	50,5	14,3	35,2	50,2	14,5	35,2	49,9	14,8	35,3	49,6	14,2	36,2	49,3	14,2	36,5
NUTS lubelski	38,8	20,4	40,8	38,4	20,1	41,5	38,0	19,7	42,2	37,5	19,8	42,6	37,0	20,2	42,8	36,5	20,3	43,3
NUTS chełmsko-zamojski	55,3	14,2	30,5	55,2	14,0	30,7	54,7	14,5	30,8	54,5	14,6	30,9	53,8	14,7	31,5	53,4	14,4	32,2
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	26,8	31,8	41,4	26,6	31,8	41,6	26,3	31,4	42,3	25,7	32,1	42,2	24,9	32,9	42,2	24,4	31,8	43,9
NUTS krośnieńsko-przemyski	34,0	24,9	41,0	33,9	25,1	41,0	33,5	25,1	41,4	33,1	25,3	41,6	32,5	26,0	41,5	32,3	25,8	41,9
Ogółem	40,7	21,3	38,0	40,6	21,1	38,4	40,2	21,0	38,8	39,6	21,5	38,9	38,7	22,1	39,2	38,1	21,9	40,0
Białoruś*																		
Obwód brzeski	17,0	30,5	52,5	16,6	31,0	52,4	16,1	31,5	52,4	15,1	32,1	52,8	14,2	32,9	53,0	14,1	33,1	52,8
Obwód miński (rej. zachodnie)	18,0	35,5	46,5	17,3	35,5	47,2	17,3	35,4	47,4	17,0	35,1	47,9	16,5	35,5	48,0	15,9	36,0	48,1
Obwód grodzieński	17,8	31,8	50,4	17,1	32,5	50,4	17,1	32,6	50,3	16,5	33,1	50,4	16,2	33,3	50,5	15,8	33,6	50,6
Ogółem	17,5	31,6	51,0	16,9	32,1	51,0	16,6	32,4	51,0	15,9	32,8	51,3	15,2	33,3	51,4	15,1	33,6	51,3
Ukraina																		
Obwód wołyński	36,4	14,1	49,5	31,7	15,4	52,9	27,3	16,6	56,1	28,6	16,0	55,4	27,2	15,9	56,9	25,4	17,5	57,1
Obwód lwowski	21,3	23,2	55,5	20,5	23,2	56,3	19,7	23,2	57,1	17,6	23,0	59,4	16,7	22,7	60,6	16,2	22,1	61,6
Obwód zakarpacki	29,7	19,2	51,0	28,5	19,5	52,0	27,2	19,8	53,0	27,3	18,0	54,7	26,0	17,9	56,2	25,3	17,6	57,1
Ogółem	26,9	20,2	53,0	25,0	20,6	54,5	23,2	21,0	55,8	22,5	20,1	57,4	21,3	19,9	58,8	20,5	20,0	59,5

*Dla lat 2004-2007 szacunki na podstawie danych ogólnokrajowych

Tab. 3.5. Liczba małych i średnich przedsiębiorstw (poniżej 50 zatrudnionych)

Jednostka	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Polska							
NUTS białostocko-suwański	73 342	74 697	69 539	67 220	66 714	66 944	68 019
NUTS łomżyński	20 323	21 421	20 646	20 918	21 435	20 940	21 398
NUTS ostrołęcko-siedlecki	55 820	55 830	53 007	53 443	52 761	54 096	55 563
NUTS białkopodlaski	18 104	18 861	17 618	17 605	18 014	18 498	18 752
NUTS lubelski	89 148	92 201	89 346	89 719	90 395	90 397	92 249
NUTS chełmsko-zamojski	40 759	42 443	41 193	40 390	40 871	41 327	42 286
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	78 846	81 521	79 903	79 411	80 185	81 304	82 457
NUTS krośnieński-przemyski	58 458	59 821	58 297	58 320	59 148	59 416	60 370
Ogółem	434 800	446 795	429 549	427 026	429 523	432 922	441 094
Białoruś*							
Obwód brzeski	2 002	2 383	2 380	2 834	3 186	6 378	7 267
Obwód miński (rej. zachodnie)	890	1 004	1 006	1 181	1 399	2 364	2 763
Obwód grodzieński	1 984	2 125	2 160	2 590	2 854	5 147	5 943
Ogółem	4 876	5 512	5 546	6 605	7 439	13 889	15 973
Ukraina							
Obwód wołyński	4 535	4 720	4 702	5 098	5 190	4 560	b.d.
Obwód lwowski	15 405	16 109	16 304	18 555	19 520	19 199	b.d.
Obwód zakarpacki	6 520	7 507	7 866	7 971	7 836	6 337	b.d.
Ogółem	75 762	81 800	83 470	89 964	91 669	82 260	b.d.

* Dane do 2006 roku nie uwzględniają prywatnych gospodarstw rolnych.

IV. Turystyka

Tab. 4.1 Infrastruktura turystyczna i jej wykorzystanie (szt.)

Jednostka	2003			2004			2005			2006			2007			2008			2009		
	Liczba obiektów noclegowych	Liczba miejsc noclegowych	Liczba korzystających z noclegów	Liczba obiektów w noclegowicy	Liczba miejsc noclegowych	Liczba korzystających z noclegów	Liczba obiektów noclegowych	Liczba miejsc noclegowych	Liczba korzystających z noclegów	Liczba obiektów noclegowych	Liczba miejsc noclegowych	Liczba korzystających z noclegów	Liczba obiektów noclegowych	Liczba miejsc noclegowych	Liczba korzystających z noclegów	Liczba obiektów noclegowych	Liczba miejsc noclegowych	Liczba korzystających z noclegów	Liczba obiektów w noclegowicy	Liczba miejsc noclegowych	Liczba korzystających z noclegów
Polska																					
NUTS białostocko-suwański	154	10 975	316 334	154	10 451	325 122	149	9 894	350 741	176	10 148	358 620	148	10 282	415 811	146	10 028	409 225	141	10 345	392 666
NUTS łomżyński	34	1 922	54 653	34	2 130	51 013	31	1 875	47 530	29	1 593	45 316	21	1 067	48 438	20	978	52 944	27	1 079	45 187
NUTS ostrołęcko-siedlecki	69	4 989	92 353	78	5 323	103 466	68	5 334	100 000	62	4 889	107 182	59	4 740	104 683	59	4 488	105 353	56	3 926	101 073
NUTS białskopodlaski	120	6 200	99 217	127	6 795	90 030	116	5 483	83 957	110	5 397	78 533	104	5 150	88 088	101	5 050	91 717	94	4 963	84 747
NUTS lubelski	113	8 314	311 695	117	8 525	315 806	115	8 115	317 590	115	8 474	343 611	116	8 716	377 319	118	8 844	431 334	120	9 193	436 689
NUTS chełmsko-zamojski	111	6 749	125 374	108	6 554	140 795	100	5 908	142 139	89	5 171	142 328	87	5 131	150 375	79	4 848	154 115	71	4 753	130 809
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeczki	112	5 999	202 090	113	6 250	213 064	120	6 066	226 978	120	6 693	235 640	117	6 081	239 626	134	7 081	275 853	132	7 191	289 928
NUTS krośnieńsko-przemyski	200	12 162	297 064	181	10 966	265 151	192	12 370	319 777	215	13 476	328 747	219	14 571	352 995	221	14 268	343 519	237	15 047	364 980
Ogółem	913	57 310	1 498 780	912	56 994	1 504 447	891	55 045	1 588 712	916	55 841	1 639 977	871	55 738	1 777 335	878	55 585	1 864 060	878	56 497	1 846 079
Białoruś*																					
Obwód brzeski	44	3 414	192 400	46	3 384	199 000	46	3 193	201 200	46	3 298	219 600	49	3 376	225 100	53	3 497	243 200	54	3 604	228 400
Obwód miński (rej. zachodnie)	10	719	27 520	11	724	29 300	11	765	32 560	11	758	39 500	12	781	37 420	11	728	39 180	14	861	40 960
Obwód grodzieński	30	2 584	122 800	30	2 351	122 900	28	2 015	124 000	28	2 018	139 500	35	2 101	144 100	37	2 050	154 600	40	2 181	141 800
Ogółem	84	6 717	342 720	87	6 459	351 200	85	5 973	357 760	85	6 074	398 600	96	6 258	406 620	101	6 275	436 980	108	6 646	411 160
Ukraina																					
Obwód wołyński	28	2 108	91 200	25	1 948	95 700	26	1 961	89 600	27	1 948	90 300	28	2 075	122 400	30	2 137	92 800	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód lwowski	85	6 685	206 200	82	6 751	219 500	100	8 701	237 300	110	9 438	278 200	128	9 780	303 200	148	11 081	369 900	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód zakarpacki	38	3 007	87 100	42	3 147	95 900	38	3 152	99 200	39	3 496	121 000	45	3 801	127 000	61	5 367	130 700	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	151	11 800	384 500	149	11 846	411 100	164	13 814	426 100	176	14 882	489 500	201	15 656	552 600	239	18 585	593 400	b.d.	b.d.	b.d.

*Dla rejonów zachodnich obwodu mińskiego szacunki na podstawie danych dla całego obwodu.

V. Rolnictwo i leśnictwo

Tab. 5.1 Powierzchnia arealów rolnych i leśnych (ha)

Jednostka	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Areal rolny	Lasy	Areal rolny	Lasy	Areal rolny	Lasy	Areal rolny	Lasy	Areal rolny	Lasy	Areal rolny	Lasy	Areal rolny	Lasy
Polska*														
NUTS białostocko-suwański	832 465	487 400	832 560	488 600	831 294	490 100	742 100	492 868	758 100	493 787	b.d.	494 807	b.d.	496 048
NUTS łomżyński	371 156	111 100	371 707	111 600	371 917	114 500	351 000	115 048	358 500	117 251	b.d.	117 606	b.d.	118 046
NUTS ostrołęcko-siedlecki	805 724	306 700	803 721	306 600	804 392	307 100	709 600	308 022	727 600	308 460	b.d.	308 931	b.d.	311 682
NUTS białkopodlaski	373 437	163 200	374 084	163 200	374 936	164 000	308 300	164 568	331 000	165 051	b.d.	165 070	b.d.	166 878
NUTS lubelski	684 985	197 600	685 899	197 400	687 915	201 000	616 500	199 383	663 000	200 473	b.d.	200 292	b.d.	201 460
NUTS chełmsko-zamojski	640 370	200 800	640 431	200 400	647 510	198 600	540 600	201 682	581 000	202 485	b.d.	203 006	b.d.	205 324
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	437 095	221 200	437 001	221 600	435 128	222 400	328 400	223 294	363 600	224 051	b.d.	225 071	b.d.	226 308
NUTS krośnieńsko-przemyski	499 918	428 500	499 979	429 300	498 407	431 300	369 100	432 917	408 700	433 692	b.d.	435 715	b.d.	437 488
Ogółem	4 645 150	2 116 500	4 645 382	2 118 700	4 651 499	2 129 000	3 965 600	2 137 782	4 191 500	2 145 250	4 197 100	2 150 498	4 206 600	2 163 235
Białoruś**														
Obwód brzeski	1 400 000	1 136 000	1 392 356	1 138 446	1 387 616	1 140 892	1 377 831	1 143 460	1 371 104	1 156 675	1 368 510	1 159 817	b.d.	b.d.
Obwód miński (rej. zachodnie)	502 000	433 000	499 259	433 932	497 559	434 865	494 051	435 843	491 639	440 881	490 709	442 078	b.d.	b.d.
Obwód grodzieński	1 246 000	895 000	1 239 196	896 927	1 234 978	898 854	1 226 270	900 877	1 220 283	911 289	1 217 974	913 764	b.d.	b.d.
Ogółem	3 248 000	2 464 000	3 130 811	2 469 305	3 120 154	2 474 610	3 098 152	2 480 181	3 083 025	2 508 845	3 077 192	2 515 660	b.d.	b.d.
Ukraina														
Obwód wołyński	1 054 800	690 801	1 054 700	697 300	1 054 600	697 300	1 053 555	692 969	1 052 900	693 000	1 084 200	69 700	b.d.	b.d.
Obwód lwowski	1 270 800	692 000	1 270 200	692 600	1 269 600	689 900	1 268 437	694 257	1 267 649	694 300	1 296 500	694 200	b.d.	b.d.
Obwód zakarpacki	459 400	677 714	458 600	694 000	457 800	694 000	454 007	724 370	453 725	724 000	471 700	724 200	b.d.	b.d.
Ogółem	2 785 000	2 060 515	2 783 500	2 083 900	2 782 000	2 081 200	2 776 000	2 111 596	2 774 274	2 111 300	2 852 400	2 113 100	b.d.	b.d.

* Dane o areale rolnym w 2006 r. na podstawie badania struktury gospodarstw rolnych z czerwca 2005 r. i nie są porównywalne z wcześniejszymi danymi. Dane za 2007 – szacunki.

** Dane dla 2003 r. na podstawie różnych źródeł, dla lat 2004-2006 szacunki na podstawie danych ogólnokrajowych.

Tab. 5.2 Struktura użytkowania powierzchni (%)

Jednostka	2003			2004			2005			2006			2007			2008			2009		
	Udział gruntów rolnych i leśnych w ogóle powierzchni ni w tym:	Arealów rolnych	Lasów	Udział gruntów rolnych i leśnych w ogóle powierzchni ni w tym:	Arealów rolnych	Lasów	Udział gruntów rolnych i leśnych w ogóle powierzchni ni w tym:	Arealów rolnych	Lasów	Udział gruntów rolnych i leśnych w ogóle powierzchni ni w tym:	Arealów rolnych	Lasów	Udział gruntów rolnych i leśnych w ogóle powierzchni ni w tym:	Arealów rolnych	Lasów	Udział gruntów rolnych i leśnych w ogóle powierzchni ni w tym:	Arealów rolnych	Lasów	Udział gruntów rolnych i leśnych w ogóle powierzchni ni w tym:	Arealów rolnych	Lasów
Polska*																					
NUTS białostocko-suwański	88,8	56,0	32,8	88,8	56,0	32,9	88,9	55,9	33,0	83,1	49,9	33,1	84,2	51,0	33,2	b.d.	b.d.	33,3	b.d.	b.d.	33,4
NUTS łomżyński	90,7	69,8	20,9	90,9	69,9	21,0	91,5	70,0	21,5	87,6	66,0	21,6	89,5	67,4	22,1	b.d.	b.d.	22,1	b.d.	b.d.	22,2
NUTS ostrołęcko-siedlecki	92,0	66,6	25,4	91,8	66,5	25,4	91,9	66,5	25,4	84,2	58,7	25,5	85,7	60,2	25,5	b.d.	b.d.	25,6	b.d.	b.d.	25,8
NUTS białkopodlaski	89,8	62,5	27,3	89,9	62,6	27,3	90,2	62,7	27,4	79,1	51,6	27,5	83,0	55,4	27,6	b.d.	b.d.	27,6	b.d.	b.d.	27,9
NUTS lubelski	89,6	69,6	20,1	89,7	69,7	20,0	90,3	69,9	20,4	82,8	62,6	20,2	87,6	67,3	20,3	b.d.	b.d.	20,3	b.d.	b.d.	20,4
NUTS chełmsko-zamojski	90,5	68,9	21,6	90,5	68,9	21,6	91,1	69,7	21,4	79,9	58,2	21,7	84,3	62,5	21,8	b.d.	b.d.	21,8	b.d.	b.d.	22,1
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeczski	87,6	58,2	29,4	87,7	58,2	29,5	87,5	57,9	29,6	73,4	43,7	29,7	78,2	48,4	29,8	b.d.	b.d.	30,0	b.d.	b.d.	30,1
NUTS krośnieńsko-przemyski	89,9	48,4	41,5	89,9	48,4	41,6	90,0	48,2	41,7	77,6	35,7	41,9	81,5	39,6	42,0	b.d.	b.d.	42,2	b.d.	b.d.	42,3
Ogółem	89,9	61,7	28,1	89,9	61,7	28,2	90,1	61,8	28,3	81,1	52,7	28,4	84,2	55,7	28,5	84,4	55,8	28,6	84,6	55,9	28,7
Białoruś**																					
Obwód brzeski	77,3	42,7	34,6	77,2	42,5	34,7	77,1	42,3	34,8	76,9	42,0	34,9	77,1	41,8	35,3	77,1	41,7	35,4	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód miński (rej. zachodnie)	82,8	44,5	38,3	82,6	44,2	38,4	82,6	44,1	38,5	82,3	43,8	38,6	82,6	43,5	39,0	82,5	43,4	39,1	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód grodzieński	85,2	49,6	35,6	85,0	49,3	35,7	84,9	49,2	35,8	84,7	48,8	35,9	84,9	48,6	36,3	84,9	48,5	36,4	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	82,5	46,9	35,6	80,9	45,2	35,7	80,8	45,1	35,8	80,6	44,8	35,8	80,8	44,6	36,3	80,9	44,5	36,4	b.d.	b.d.	b.d.
Ukraina																					
Obwód wołyński	86,4	52,2	34,2	86,7	52,2	34,5	86,7	52,2	34,5	86,7	52,3	34,4	86,7	52,3	34,4	88,3	53,8	34,5	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód lwowski	90,0	58,3	31,7	90,0	58,3	31,8	90,0	58,3	31,8	89,9	58,1	31,8	89,9	58,1	31,8	91,2	59,4	31,8	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód zakarpacki	88,8	35,9	52,9	90,0	35,8	54,2	90,0	35,8	54,2	90,0	35,6	56,8	90,0	35,6	56,8	93,8	37,0	56,8	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	88,4	50,8	37,6	88,8	50,8	38,0	88,8	50,8	38,0	88,8	50,8	38,0	88,8	50,8	38,0	90,7	52,1	38,6	b.d.	b.d.	b.d.

* Dane o areale rolnym w 2006 r. na podstawie badania struktury gospodarstw rolnych z czerwca 2005 r. i nie są porównywalne z wcześniejszymi danymi.

** Dane dla 2003 r. na podstawie różnych źródeł, dla lat 2004-2007 szacunki na podstawie danych ogólnokrajowych.

VI. Transport

Tab. 6.1 Drogi

Jednostka	2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	Długość dróg – km	Gęstość dróg (km/100 km kw.)	Długość dróg – km	Gęstość dróg (km/100 km kw.)	Długość dróg – km	Gęstość dróg (km/100 km kw.)	Długość dróg – km	Gęstość dróg (km/100 km kw.)	Długość dróg – km	Gęstość dróg (km/100 km kw.)	Długość dróg – km	Gęstość dróg (km/100 km kw.)
Polska												
NUTS białostocko-suwański	7 464	50,2	7 558	50,8	7 652	51,5	7 625	51,3	7 787,2	52,4	7 897,6	53,1
NUTS łomżyński	3 215	60,5	3 288	61,8	3 360	63,2	3 406	64,1	3 461,2	65,1	3 486,7	65,6
NUTS ostrołęcko-siedlecki	8 078	66,8	8 407	69,5	8 358	69,1	8 569	70,9	8 723,2	72,2	9 003,5	74,5
NUTS białkopodlaski	3 540	59,2	3 470	58,1	3507	58,7	3 524	59,0	3 565,6	59,7	3 643,9	61,0
NUTS lubelski	7 698	78,2	7 916	80,4	8035	81,6	8 104	82,3	8 214,3	83,4	8 415,0	85,4
NUTS chełmsko-zamojski	6 643	71,5	6 546	70,5	6616	71,2	6 636	71,4	6 730,6	72,4	6 804,1	73,2
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	6 915	92,1	6 847	91,1	7 006	93,3	7 027	93,5	7 122,1	94,8	7 223,7	96,1
NUTS krośnieńsko-przemyski	6 932	67,1	6 965	67,4	7 024	68,0	7 101	68,7	7 192,1	69,6	7 306,6	70,7
Ogółem	50 485	67,1	50 996	67,8	51559	68,5	51 991	69,1	52 796,3	70,2	53 777,8	71,5
Białoruś												
Obwód brzeski	9 500	29,0	9 600	29,3	10 100	30,8	10 200	31,1	10 300	31,4	10 400	31,4
Obwód miński (rej. zachodnie)	4 698	41,6	4 754	42,1	4 783	42,4	4 811	42,6	4 868	43,1	4 896	43,1
Obwód grodzieński	11 100	44,2	11 300	45,0	11 600	46,2	11 700	46,6	11 800	47,0	11 700	47,0
Ogółem	25 298	36,6	25 654	37,1	26 483	38,3	26 711	38,6	26 968	39,0	26 996	39,0
Ukraina*												
Obwód wołyński	5 700	28,2	5 700	28,4	5 700	28,4	5 700	28,4	5 714	28,5	5 700	28,5
Obwód lwowski	8 142	37,3	8 200	37,4	8 200	37,4	8 200	37,4	8 220	37,5	8 200	37,6
Obwód zakarpacki	3 300	25,8	3 300	25,9	3 300	25,9	3 300	25,9	3 308	26,0	3 300	26,1
Ogółem	17 100	31,2	17 200	31,4	17 200	31,4	17 200	31,4	17 242	31,5	17 200	31,4

* Dla 2006 i 2007 r. szacunki na podstawie danych ogólnokrajowych.

Tab. 6.2 Koleje

Jednostka	2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	Długość linii kolejowych – km	Gęstość sieci (km/100 km kw.)	Długość linii kolejowych – km	Gęstość sieci (km/100 km kw.)	Długość linii kolejowych – km	Gęstość sieci (km/100 km kw.)	Długość linii kolejowych – km	Gęstość sieci (km/100 km kw.)	Długość linii kolejowych – km	Gęstość sieci (km/100 km kw.)	Długość linii kolejowych – km	Gęstość sieci (km/100 km kw.)
Polska												
NUTS białostocko-suwański	505,6	3,3	490,7	3,3	505,6	3,4	505,6	3,4	520,5	3,5	565,1	3,8
NUTS łomżyński	180,7	3,3	175,4	3,3	180,7	3,4	180,7	3,4	186,1	3,5	202,1	3,8
NUTS ostrołęcko-siedlecki	580,3	4,8	580,3	4,8	580,3	4,8	580,3	4,8	580,3	4,8	592,4	4,9
NUTS białkopodlaski	251,0	6,8	251,0	6,8	245,1	4,1	245,1	4,1	245,1	4,1	257,1	4,3
NUTS lubelski	413,6	6,8	413,6	6,8	403,7	4,1	403,7	4,1	403,7	4,1	423,4	4,3
NUTS chełmsko-zamojski	390,2	6,8	390,2	6,8	380,9	4,1	380,9	4,1	380,9	4,1	399,5	4,3
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	398,1	5,3	398,1	5,3	390,6	5,2	390,6	5,2	390,6	5,2	420,6	5,6
NUTS krośnieńsko-przemyski	547,6	5,3	547,6	5,3	537,3	5,2	537,3	5,2	537,3	5,2	578,6	5,6
Ogółem	3 267,1	4,3	3 246,9	4,3	3 224,2	4,4	3 224,2	4,4	3 224,2	4,4	3 438,8	4,6
Białoruś												
Obwód brzeski	1065,8	3,3	1065,7	3,3	1065,7	3,3	1065,7	3,3	1061,7	3,2	1 061,7	3,2
Obwód miński (rej. zachodnie)	249,3	2,2	249,3	2,2	249,3	2,2	249,3	2,2	248,3	2,2	248,3	2,2
Obwód grodzieński	652,0	2,6	652,0	2,6	652,0	2,6	648,7	2,6	648,7	2,6	648,7	2,6
Ogółem	1967,1	2,8	1967,0	2,8	1967,0	2,8	1963,7	2,8	1958,7	2,8	1 958,7	2,8
Ukraina												
Obwód wołyński	614,2	3,0	614	3,1	b.d.	b.d.	604	3,0	604	3,0	597	3,0
Obwód lwowski	1 292,2	5,9	1292	5,9	b.d.	b.d.	1 293	5,9	1 293	5,9	1 280	5,9
Obwód zakarpacki	617,3	4,8	610	4,8	b.d.	b.d.	617	4,8	617	4,8	606	4,7
Ogółem	2 523,7	4,6	2516	4,6	b.d.	b.d.	2 514	4,6	2 514	4,6	2 483	4,5

* Dla 2006 i 2007 r. szacunki na podstawie danych ogólnokrajowych.

Tab. 6.3. Ruch graniczny na polskich granicach – przekroczenia granicy przez czynne przejścia graniczne.

Granica	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*
Rosyjska	3 134 000	3 554 800	3 873 000	3 732 400	2 896 100	1 901 400	1 263 500
Białoruska	8 833 600	7 953 600	8 791 100	9 773 700	9 349 300	5 278 600	5 901 800
Ukraińska	11 632 400	12 077 400	17 753 800	19 421 400	19 126 800	16 180 400	11 637 500
Litewska	3 213 700	3 775 400	4 530 500	5 279 300	5 342 200	b.d.	b.d.
Słowacka	14 602 900	16 093 500	15 618 800	18 642 000	16 932 200	b.d.	b.d.
Czeska	54 899 100	52 389 400	48 069 400	44 585 800	44 864 400	b.d.	b.d.
Niemiecka	72 441 200	90 675 100	98 589 900	100 792 000	104 507 600	b.d.	b.d.
Polska ogółem	178 818 000	196 010 800	208 459 800	217 041 200	221 637 700	35 533 800	27 393 100

* Zgodnie z decyzją Rady Unii Europejskiej Polska została włączona do obszaru Schengen 21 grudnia 2007 roku. Bezpośrednim skutkiem włączenia Polski do strefy Schengen jest brak informacji statystycznych dotyczących ruchu granicznego na wewnętrznej granicy Polski i Unii Europejskiej.

VII. Gospodarka wodna, ochrona środowiska i ochrona przyrody

7.1 Gospodarka wodna i ochrona środowiska

Jednostka	2003			2004			2005			2006			2007			2008			2009		
	Długość wodociągów (km)	Długość kanalizacji (km)	Liczba oczyszczalni ścieków (szt.)	Długość wodociągów (km)	Długość kanalizacji (km)	Liczba oczyszczalni ścieków (szt.)	Długość wodociągów (km)	Długość kanalizacji (km)	Liczba oczyszczalni ścieków (szt.)	Długość wodociągów (km)	Długość kanalizacji (km)	Liczba oczyszczalni ścieków (szt.)	Długość wodociągów w (km)	Długość kanalizacji (km)	Liczba oczyszczalni ścieków (szt.)	Długość wodociągów w (km)	Długość kanalizacji (km)	Liczba oczyszczalni ścieków (szt.)	Długość wodociągów (km)	Długość kanalizacji (km)	Liczba oczyszczalni ścieków (szt.)
Polska																					
NUTS białostocko-suwański	7 406,5	1 465,7	72	7 738,2	1 509,6	77	8 021,9	1 639,2	79	8 221,0	1 758,8	80	8 367	1 825	81	8 454	1 884	83	8 634	1 983	84
NUTS łomżyński	2 698,6	332,7	24	2 882,0	368,8	23	2 984,5	391,1	27	3 154,7	401,8	28	3 206	418	28	3 336	420	29	3 303	427	29
NUTS ostrołęcko-siedlecki	7 012,1	968,8	55	7 579,9	1 065,0	57	7 990,5	1 128,2	60	8 559,6	1 217,5	59	9 182	1 300	60	9 668	1 374	62	9 707	1 465	63
NUTS białkopodlaski	2 949,8	608,7	44	3 161,0	653,0	45	3 274,6	700,7	45	3 417,9	736,8	49	3 526	767	51	3 597	777	53	3 680	777	53
NUTS lubelski	8 599,0	1 501,6	74	8 923,5	907,4	74	9 077,5	1 683,0	74	9 243,2	1 819	78	9 374	1 938	79	9 504	2 002	80	9 632	2 061	86
NUTS chełmsko-zamojski	4 810,9	843,1	99	5 067,1	1 622,7	103	5 132,6	982,7	104	5 279,5	1 096,5	112	5 374	1 136	116	5 510	1 201	119	5 560	1 261	121
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	7 484,9	3 599,8	75	7 619,1	4 111,3	79	7 822,5	4 601,3	85	7 968,5	4 901,2	85	8 066	5 177	86	8 093	5 713	85	8 296	5 945	86
NUTS krośnieńsko-przemyski	4 526,2	3 467,0	109	4 594,0	3 906,3	110	4 670,2	4 185,1	115	4 708,4	4 382,1	122	4 815	4 571	122	4 764	4 764	125	4 844	5 237	136
Ogółem	45 488	12 787	552	47 564	14 144	568	48 974	1 5311	589	50 553	16 314	613	51 909	17 132	623	52 926	18 134	636	53 656	19 156	658
Białoruś																					
Obwód brzeski	4 067,0	2 133,0	86	4 067,0	2 133,0	86	4 067,0	2 133,0	86	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód miński (rej. zachodnie)	1 054,0	553,0	23	1 054,0	553,0	23	1 054,0	553,0	23	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód grodzieński	4 067,0	2 133,0	84	4 067,0	2 133,0	84	4 067,0	2 133,0	84	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	9 188,0	4 819,0	193	9 188,0	4 819,0	193	9 188,0	4 819,0	193	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ukraina																					
Obwód wołyński	461,3	335,4	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	467,1	321,8	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód lwowski	1 864,3	808,9	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	1 802,7	720,6	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód zakarpacki	529,6	197,8	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	529,6	197,8	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	2 855,2	1 342,1	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	2 799,4	1 240,2	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

Tab. 7.2 Ochrona przyrody

Jednostka	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Powierzchni a obszarów chronionych (ha)	% powierz chni	Powierzchni a obszarów chronionych (ha)	% powierz chni	Powierzchni a obszarów chronionych (ha)	% powierz chni	Powierzchni a obszarów chronionych (ha)	% powierz chni	Powierzchni a obszarów chronionych (ha)	% powierz chni	Powierzchni a obszarów chronionych (ha)	% powierz chni	Powierzchni a obszarów chronionych (ha)	% powierz chni
Polska														
NUTS białostocko-suwański	565 098	38,0	565 098	38,0	565 098	38,0	565 805	38,1	565 902	38,1	565 902	38,1	566 274	38,1
NUTS łomżyński	79 208	14,9	79 208	14,9	79 208	14,9	79 191	14,9	79 191	14,9	79 202	14,9	79 202	14,9
NUTS ostrolęcko-siedlecki	168 051	13,9	169 260	14,0	171 678	14,2	171 392	14,2	171 384	14,2	171 628	14,2	171 724	14,2
NUTS białkopodlaski	92 644	15,5	92 644	15,5	92 644	15,5	92 408	15,5	92 410	15,5	92 413	15,5	92 371	15,5
NUTS lubelski	266 854	27,1	266 854	27,1	266 854	27,1	267 043	27,1	267 044	27,1	267 045	27,1	266 578	27,1
NUTS chełmsko-zamojski	212 741	22,9	212 741	22,9	212 741	22,9	210 971	22,7	210 971	22,7	210 971	22,7	210 853	22,7
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	208 834	27,8	208 834	27,8	211 087	28,1	154 811	20,6	154 811	20,6	155 068	20,6	155 136	20,6
NUTS krośnieńsko-przemyski	637 484	61,7	639 551	61,9	640 584	62,0	639 405	61,9	639 382	61,9	639 261	61,9	639 547	61,9
Ogółem	2 230 914	29,7	2 234 189	29,7	2 239 894	29,8	2 181 025	29,0	2 181 095	29,0	2 181 489	29,0	2 181 685	29,0
Białoruś														
Obwód brzeski	423 100	14,0	423 100	14,0	423 100	14,0	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód miński (rej. zachodnie)	187 400	5,4	187 400	5,4	187 400	5,4	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód grodzieński	236 300	8,0	236 300	8,0	236 300	8,0	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	846 800	12,0	846 800	12,0	846 800	12,0	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ukraina														
Obwód wołyński	52 000	2,6	52 000	2,6	52 000	2,6	52 000	2,6	52 000	2,6	91 300	4,5	b.d.	b.d.
Obwód lwowski	44 800	2,1	44 800	2,1	44 500	2,0	44 500	2,0	44 500	2,0	44 400	2,0	b.d.	b.d.
Obwód zakarpacki	133 500	10,5	133 500	10,5	133 500	10,5	133 500	10,5	133 500	10,5	133 500	10,5	b.d.	b.d.
Ogółem	230 300	4,2	230 300	4,2	230 000	4,2	230 000	4,2	230 000	4,2	269 200	4,9	b.d.	b.d.

VIII. Edukacja

Tab. 8.1 Szkoły podstawowe i uczniowie szkół podstawowych*

Jednostka	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Liczba szkół podstawowych	Liczba uczniów	Liczba szkół podstawowych	Liczba uczniów	Liczba szkół podstawowych	Liczba uczniów	Liczba szkół podstawowych	Liczba uczniów	Liczba szkół podstawowych	Liczba uczniów	Liczba szkół podstawowych	Liczba uczniów	Liczba szkół podstawowych	Liczba uczniów
Polska														
NUTS białostocko-suwański	367	67 953	339	63 910	324	60 275	321	56 709	313	53 616	291	51 279	283	49 464
NUTS łomżyński	168	26 858	163	25 523	160	24 217	159	22 838	154	21 709	151	20 755	150	19 826
NUTS ostrołęcko-siedlecki	494	65 077	468	62 337	461	59 561	457	56 884	449	54 385	425	52 030	423	50 372
NUTS białskopodlaski	194	26 895	191	25 553	185	24 288	182	22 927	180	21 910	176	21 222	171	20 272
NUTS lubelski	552	90 937	537	86 823	535	82 685	528	79 334	516	76 067	509	73 623	505	71 368
NUTS chełmsko-zamojski	436	53 564	420	50 648	408	47 884	401	45 234	388	42 599	371	40 813	356	38 900
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeczki	583	95 438	568	90 300	565	85 620	563	81 795	559	78 340	556	74 789	553	73 263
NUTS krośnieńsko-przemyski	603	79 141	595	75 376	587	71 563	588	68 511	581	65 732	572	63 331	567	60 888
Ogółem	3 397	505 863	3 281	480 470	3 225	456 093	3 199	434 232	3 140	414 358	3 051	397 842	3 008	384 353
Białoruś														
Obwód brzeski	725	216 900	710	208 300	694	200 800	682	193 200	665	188 300	658	180 900	637	170 400
Obwód miński (rej. zachodnie)	182	46 600	174	44 100	168	41 800	162	39 500	157	38 088	150	36 282	147	33 673
Obwód grodzieński	580	165 400	558	157 300	541	149 700	514	141 900	468	136 700	454	129 100	441	119 100
Ogółem	1 487	428 900	1 442	409 700	1 403	392 300	1 358	374 616	1 290	363 088	1 262	346 282	1 225	323 173
Ukraina**														
Obwód wołyński	821	158 000	822	153 000	816	147 000	806	142 000	802	137 000	794	132 300	b.d.	b.d.
Obwód lwowski	1 492	361 000	1 490	345 000	1 487	328 000	1 482	314 000	1 480	297 000	1 469	284 400	b.d.	b.d.
Obwód zakarpaci	722	195 000	716	189 000	716	182 000	712	176 000	714	170 000	711	164 300	b.d.	b.d.
Ogółem	3 035	714 000	3 028	687 000	3 019	657 000	3 000	632 000	2 996	604 000	2 974	581 000	b.d.	b.d.

* Dla Białorusi i Ukrainy łącznie szkoły podstawowe i średnie.

** Dla 2006 r. szacunki oparte na danych krajowych.

Tab. 8.2 Szkoły ponadpodstawowe/średnie i uczniowie szkół ponadpodstawowych i średnich

Jednostka	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Liczba szkół ponadpod- stawowych/ średnich	Liczba uczniów	Liczba szkół ponadpod- stawowych/ średnich	Liczba uczniów	Liczba szkół ponadpod- stawowych/ średnich	Liczba uczniów	Liczba szkół ponadpod- stawowych/ średnich	Liczba uczniów	Liczba szkół ponadpod- stawowych/ średnich	Liczba uczniów	Liczba szkół ponadpod- stawowych/ średnich	Liczba uczniów	Liczba szkół ponadpod- stawowych/ średnich	Liczba uczniów
Polska														
NUTS białostocko-suwański	381	85 938	354	84 252	344	81 118	336	77 307	308	73 907	305	70 647	306	67 736
NUTS łomżyński	143	30 861	144	31 034	134	30 122	129	29 067	124	28 313	118	26 801	114	25 995
NUTS ostrołęcko-siedlecki	425	75 875	404	76 592	374	73 653	358	71 601	358	69 284	347	66 740	333	64 224
NUTS białkopodlaski	161	32 487	152	32 275	144	31 126	132	30 009	122	28 616	121	27 410	118	26 264
NUTS lubelski	611	115 238	577	112 160	554	103 581	522	103 828	490	99 406	486	95 491	472	91 879
NUTS chełmsko-zamojski	354	68 774	350	67 525	329	64 878	315	61 838	291	59 056	293	56 517	288	53 708
NUTS rzeszowsko-tarnobrzegi	518	120 938	510	119 720	483	116 442	487	111 512	468	107 112	460	101 972	449	98 490
NUTS krośnieńsko-przemyski	531	97 722	522	96 760	509	93 287	491	88 931	455	84 577	451	80 576	441	77 235
Ogółem	3 124	627 833	3 013	620 318	2 871	594 207	2 770	574 093	2 616	550 271	2 581	526 154	2 521	505 531
Białoruś														
Obwód brzeski	Patrz tabela 8.1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Obwód miński (rej. zachodnie)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Obwód grodzieński	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Ogółem	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Ukraina														
Obwód wołyński	Patrz tabela 8.1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Obwód lwowski	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Obwód zakarpacki	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Ogółem	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Tab. 8.3 Szkoły wyższe/uczelnie i studenci

Jednostka	2003		2004		2005		2006		Jednostka	2007		2008	
	Liczba szkół	Liczba studentów	Liczba szkół	Liczba studentów	Liczba szkół	Liczba studentów	Liczba szkół	Liczba studentów	Wg nowego podziału jednostek NUTS3	Liczba szkół	Liczba studentów	Liczba szkół	Liczba studentów
Polska													
NUTS białostocko-suwański	13	48 134	14	49 968	16	49 240	16	49 416	NUTS białostocki	11	45 877	11	46 231
									NUTS suwański	3	2 513	3	2 349
NUTS łomżyński	2	2 508	3	2 715	3	3 312	3	3 660	NUTS łomżyński	5	4 303	4	4 373
NUTS ostrołęcko-siedlecki	5	29 734	5	28 285	5	26 451	5	24 410	NUTS ostrołęcko-siedlecki	5	22 673	5	21 394
NUTS białkopodlaski	1	5 247	1	6 206	1	7 975	1	7 864	NUTS puławski	3	2 165	3	1 943
									NUTS białski	1	7 569	1	7 161
NUTS lubelski	14	87 160	15	90 381	14	88 604	14	86 902	NUTS lubelski	10	85 379	10	85 911
NUTS chełmsko-zamojski	3	8 697	4	10 003	5	11 590	5	11 687	NUTS chełmsko-zamojski	5	11 293	5	10 659
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	9	59 273	9	58 514	9	59 595	9	59 420	NUTS rzeszowski	6	52 051	5	55 462
									NUTS tarnobrzeski	3	6 735	3	6 597
NUTS krośnieńsko-przemyski	8	18 180	8	20 075	8	18 799	8	16 572	NUTS krośnieński	3	7 190	3	6 708
									NUTS przemyski	5	7 863	5	6 710
Ogółem	55	258 933	59	266 147	61	265 566	61	259 931	Ogółem	60	255 611	58	255 498
Białoruś													
Obwód brzeski	4	22 700	4	26 300	4	30 400	4	30 600		4	32 300	4	33 500
Obwód miński (rej. zachodnie)	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-
Obwód grodzieński	5	21 300	5	22 400	5	23 300	5	25 400		3	27 500	3	28 600
Ogółem	9	44 000	9	48 700	9	53 700	9	56 000		7	59 800	7	62 100
Ukraina													
Obwód wołyński	4	21 000	4	20 500	4	23 800	4	35 516		4	27 600	4	27 400
Obwód lwowski	24	110 100	26	115 000	28	127 800	28	139 036		27	141 400	26	143 200
Obwód zakarpacki	5	18 500	4	17 300	5	20 100	b.d.	b.d.		6	21 700	7	23 100
Ogółem	33	149 600	34	152 800	37	171 700	b.d.	b.d.		37	190 700	37	193 700

Tab. 8.4 Skolaryzacja – struktura wykształcenia (%)

Jednostka	2003			2004			2005			2006			2007			2008			2009		
	Wykształcenie podstawowe	Wykształcenie średnie	Wykształcenie wyższe	Wykształcenie podstawowe	Wykształcenie średnie	Wykształcenie wyższe	Wykształcenie podstawowe	Wykształcenie średnie	Wykształcenie wyższe	Wykształcenie podstawowe	Wykształcenie średnie	Wykształcenie wyższe	Wykształcenie podstawowe	Wykształcenie średnie	Wykształcenie wyższe	Wykształcenie podstawowe	Wykształcenie średnie	Wykształcenie wyższe	Wykształcenie podstawowe	Wykształcenie średnie	Wykształcenie wyższe
Polska*																					
NUTS białostocko-suwański	60,9	30,6	8,6	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	18,8	60,5	20,7	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS łomżyński	66,6	26,5	6,9	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	25,5	60,6	13,9	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS ostrołęcko-siedlecki	68,5	25,3	6,2	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	22,5	61,5	16,0	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS białkopodlaski	57,4	32,2	10,4	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	23,5	63,9	12,6	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS lubelski	63,1	29,8	7,1	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	20,4	58,4	21,2	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS chełmsko-zamojski	64,0	29,0	7,0	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	26,9	55,1	18,0	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	62,8	30,1	7,2	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	17,7	65,6	16,7	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS krośnieńsko-przemyski	58,7	32,2	9,1	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	22,9	65,6	11,5	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	61,7	30,1	8,3	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	21,4	61,0	17,6	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Białoruś**																					
Obwód brzeski	5,7	75,8	18,5	4,9	75,9	19,2	4,3	76,0	19,7	3,7	76,0	20,2	3,4	75,7	20,9	b.d.	b.d.	b.d.	25,5	59,4	15,1
Obwód miński (rej. zachodnie)	6,2	76,9	16,9	5,6	76,8	17,6	5,4	74,5	20,1	4,6	77,0	18,4	4,2	74,6	21,2	b.d.	b.d.	b.d.	27,1	59,6	13,3
Obwód grodzieński	6,8	74,4	18,8	6,2	74,3	19,5	5,0	77,0	18,0	4,8	74,5	20,7	4,3	76,7	19,0	b.d.	b.d.	b.d.	25,9	58,2	15,8
Ogółem	6,2	75,4	18,4	5,5	75,4	19,1	4,7	76,4	18,9	4,3	75,6	20,2	3,4	75,7	20,9	b.d.	b.d.	b.d.	25,9	59	15,1
Ukraina																					
Obwód wołyński	54,8	35,1	10,1	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód lwowski	49,7	36,8	13,4	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód zakarpacki	52,8	39,1	8,0	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	51,6	37,0	11,4	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

* Dla Polski dane za 2007 dotyczą osób powyżej 18 lat.

**Dla lat 2003-2007 dane dla pracujących, dla 2009 dane ze spisu powszechnego dla osób powyżej 10 lat.

IX. Kultura i uczestnictwo w kulturze

Tab. 9. Kultura i uczestnictwo w kulturze

Jednostka	2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	Liczba instytucji kultury	Liczba korzystających z instytucji kultury	Liczba instytucji kultury	Liczba korzystających z instytucji kultury	Liczba instytucji kultury	Liczba korzystających z instytucji kultury	Liczba instytucji kultury	Liczba korzystających z instytucji kultury	Liczba instytucji kultury	Liczba korzystających z instytucji kultury	Liczba instytucji kultury	Liczba korzystających z instytucji kultury
Polska												
NUTS białostocko-suwalski	217	692 602	216	945 246	217	513 871	219	825 853	217	903 760	215	983 439
NUTS łomżyński	87	191 283	86	240 422	84	154 713	79	187 613	80	197 967	79	203 104
NUTS ostrołęcko-siedlecki	263	422 241	259	496 990	253	317 101	247	448 455	243	414 793	242	388 883
NUTS białkopodlaski	119	178 388	117	215 809	115	126 771	115	203 162	113	196 804	114	201 656
NUTS lubelski	365	1 382 679	362	1 525 976	362	1 051 627	364	1 533 152	363	1 670 563	361	1 820 307
NUTS chełmsko-zamojski	214	403 761	208	484 800	202	331 081	198	444 894	199	413 736	195	407 429
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	402	1 253 700	395	1 571 008	394	809 192	396	1 506 948	393	1 438 590	391	1 456 430
NUTS krośnieńsko-przemyski	377	562 065	377	656 045	379	498 522	377	607 110	378	613 581	372	590 416
Ogółem	2 044	5 086 719	2 020	6 136 296	2 006	3 802 878	1 995	5 757 187	1 986	5 849 794	1 969	6 051 664
Białoruś*												
Obwód brzeski	2 211	2 255 600	2 115	2 283 333	2 062	2 299 420	2 015	2 261 015	1900	2 305 969	1814	2 377 722
Obwód miński (rej. zachodnie)	485	500 000	464	506 148	452	509 714	442	501 201	417	511 166	398	527 071
Obwód grodzieński	1 927	2 220 600	1 843	2 247 903	1 797	2 263 740	1 756	2 225 931	1655	2 270 187	1580	2 340 826
Ogółem	4 623	4 976 200	4 422	5 037 384	4 311	5 072 874	4 213	4 988 147	3972	5 087 322	3792	5 245 619
Ukraina												
Obwód wołyński	667	b.d.	624	b.d.	705	b.d.	701	b.d.	700	403 100	600	b.d.
Obwód lwowski	1 449	b.d.	1 484	b.d.	1 456	b.d.	1 478	b.d.	1507	2 338 100	1470	b.d.
Obwód zakarpacki	668	b.d.	641	b.d.	598	b.d.	559	b.d.	508	644 700	577	b.d.
Ogółem	2 784	b.d.	2 749	b.d.	2 759	b.d.	2 738	b.d.	2715	3 385 900	2692	b.d.

*Dla lat 2004-2007 szacunki na podstawie danych ogólnokrajowych

X. Życie społeczne

Tab. 10.1 Liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych

Jednostka	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Polska						
NUTS białostocko-suwański	1 750	1 886	1 980	2 061	2 389	b.d.
NUTS łomżyński	608	623	646	661	2 166	b.d.
NUTS ostrołęcko-siedlecki	1 357	1 445	1 514	1 580	1 268	b.d.
NUTS białkopodlaski	590	625	1 346	695	975	b.d.
NUTS lubelski	1 475	2 528	2 705	2 850	1 569	b.d.
NUTS chełmsko-zamojski	1 303	1 381	1 446	1 505	738	b.d.
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeczski	1 882	2 066	2 240	2 519	3 012	b.d.
NUTS krośnieńsko-przemyski	1 602	1 837	1 991	2 231	2 700	b.d.
Ogółem	10 567	12 391	13 868	14 102	14 817	b.d.
Białoruś						
Obwód brzeski	56	56	56	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód miński (rej. zachodnie)	50	50	50	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód grodzieński	75	75	75	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	181	181	181	b.d.	b.d.	b.d.
Ukraina*						
Obwód wołyński	684	924	1 248	1 686	1 824	b.d.
Obwód lwowski	2 727	2 914	3 114	3 328	3 601	b.d.
Obwód zakarpacki	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	3 411	3 838	4 362	5 013	5 424	b.d.

* Dane dla 2006 i 2007 r. stanowią szacunek na podstawie dynamiki z lat poprzednich.

Tab. 10.2 Liczba zarejestrowanych kościołów i związków wyznaniowych

Jednostka	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Polska						
NUTS białostocko-suwański	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS łomżyński	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS ostrołęcko-siedlecki	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS białkopodlaski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS lubelski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS chełmsko-zamojski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
NUTS krośnieńsko-przemyski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Białoruś						
Obwód brzeski	55	55	55	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód miński (rej. zachodnie)	68	68	68	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód grodzieński	60	60	60	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	135	135	135	b.d.	b.d.	b.d.
Ukraina						
Obwód wołyński	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód lwowski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obwód zakarpaci	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ogółem	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

Tab. 10.3 Stwierdzone przestępstwa na 10 tys. ludności

Jednostka	2003	2004	2005	2006	2007	Wg nowego podziału jednostek NUTS3	2008
Polska							
NUTS białostocko-suwański	324	317	279	242	231	NUTS białostocki	217
						NUTS suwański	230
NUTS łomżyński	251	262	226	202	202	NUTS łomżyński	199
NUTS ostrołęcko-siedlecki	304	303	296	300	328	NUTS ostrołęcko-siedlecki	239
NUTS białkopodlaski	334	307	288	267	244	NUTS puławski	194
						NUTS białski	260
NUTS lubelski	297	310	304	281	256	NUTS lubelski	276
NUTS chełmsko-zamojski	271	255	236	231	196	NUTS chełmsko-zamojski	197
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	271	246	222	207	189	NUTS rzeszowski	175
						NUTS tarnobrzeski	215
NUTS krośnieńsko-przemyski	202	212	193	185	170	NUTS krośnieński	155
						NUTS przemyski	170
Ogółem	279	275	262	240	226	Ogółem	212
Białoruś							
Obwód brzeski	119	127	151	127	138		116
Obwód miński (rej. zachodnie)	156	178	196	210	170		187
Obwód grodzieński	131	131	161	166	152		135
Ogółem	128	134	167	152	147		152
Ukraina*							
Obwód wołyński	85	79	73	64	80		99
Obwód lwowski	77	75	72	63	61		53
Obwód zakarpacki	54	54	54	47	42		40
Ogółem	73	70	67	59	60		60

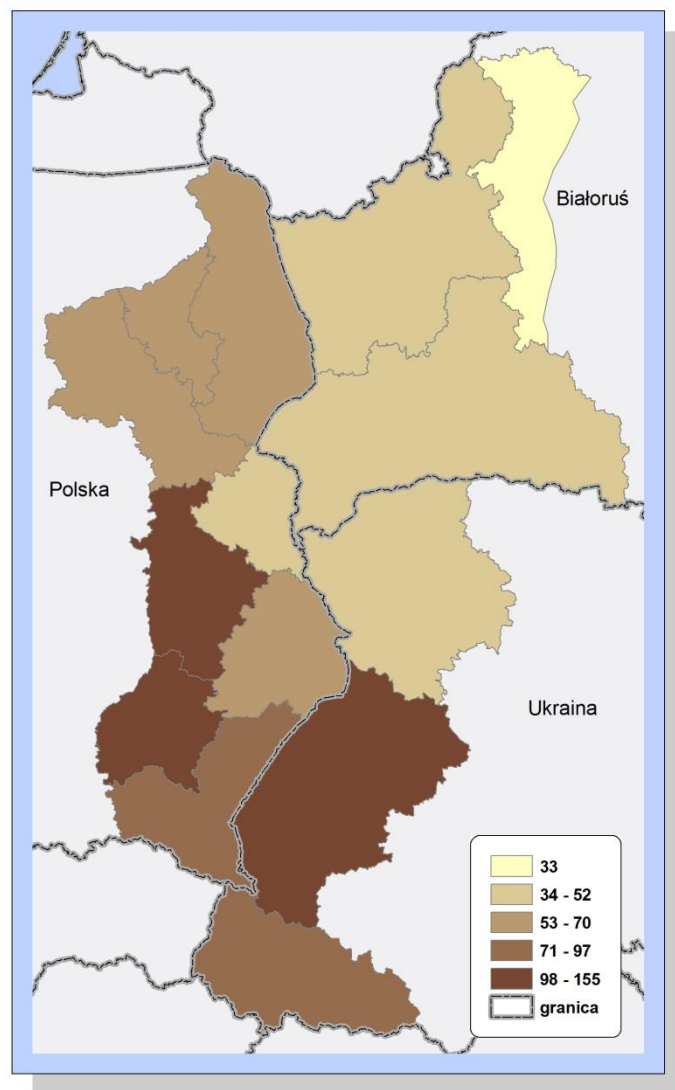
*Dla 2006 i 2007 r. dane szacunkowe na podstawie zmian ogólnokrajowych.

Tab. 10.4 Liczba lekarzy wszystkich specjalności na 10 000 mieszkańców

Jednostka	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Polska							
NUTS białostocko-suwański	15,6	15,9	14,6	15,1	15,0	14,7	b.d.
NUTS łomżyński	17,2	16,0	15,8	15,2	15,9	16,7	b.d.
NUTS ostrołęcko-siedlecki	17,4	16,5	17,0	15,5	16,7	17,1	b.d.
NUTS białkopodlaski	30,1	25,7	24,8	24,8	26,8	28,9	b.d.
NUTS lubelski	19,8	18,6	19,3	19,3	18,5	19,4	b.d.
NUTS chełmsko-zamojski	17,7	16,1	17,4	17,2	17,0	16,5	b.d.
NUTS rzeszowsko-tarnobrzeski	29,4	25,2	24,5	24,5	25,2	25,3	b.d.
NUTS krośnieński-przemyski	17,1	16,7	16,5	15,7	15,1	14,7	b.d.
Ogółem	21,8	19,8	19,7	19,5	20,0	20,5	b.d.
Białoruś							
Obwód brzeski	37,9	38,6	38,8	39,3	40	41,7	42,4
Obwód miński (rej. zachodnie)	32,6	33,1	34,3	34,8	36	36,7	37,8
Obwód grodzieński	49,3	49,7	50,2	51,2	52,2	53,6	55,3
Ogółem	39,1	39,7	40,3	41,0	41,9	43,1	44,3
Ukraina							
Obwód wołyński	38,9	b.d.	39,0	39,1	38,8	37,9	b.d.
Obwód lwowski	55,0	b.d.	56,6	58,3	58,2	56,1	b.d.
Obwód zakarpacki	41,8	b.d.	42,1	42,5	40,8	41,2	b.d.
Ogółem	48,2	b.d.	48,9	50,2	49,5	48,1	b.d.

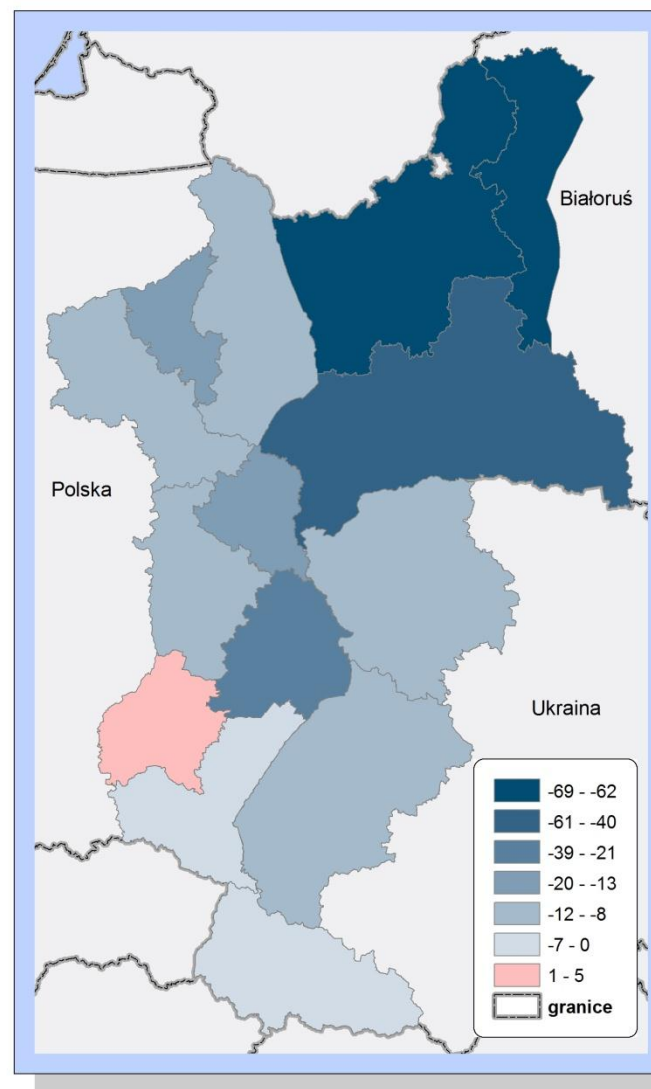
Załącznik 2. Mapy

Mapa 1. Gęstość zaludnienia w 2008 r. [liczba osób na 1 km²]

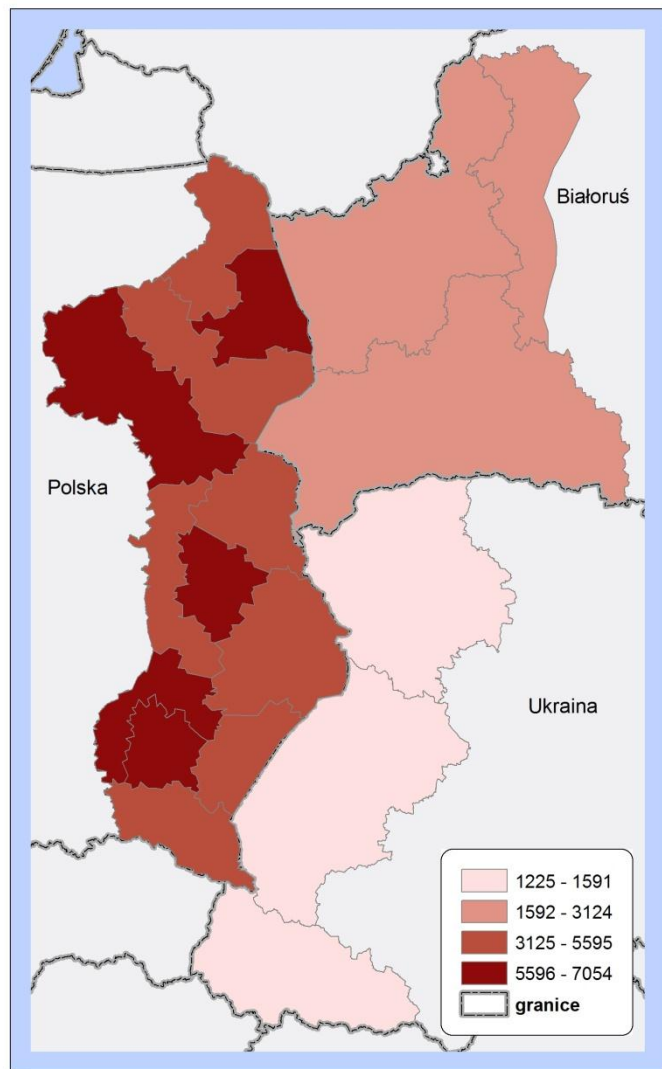
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 2. Zmiana liczby ludności w latach 2003-2008 w promilach

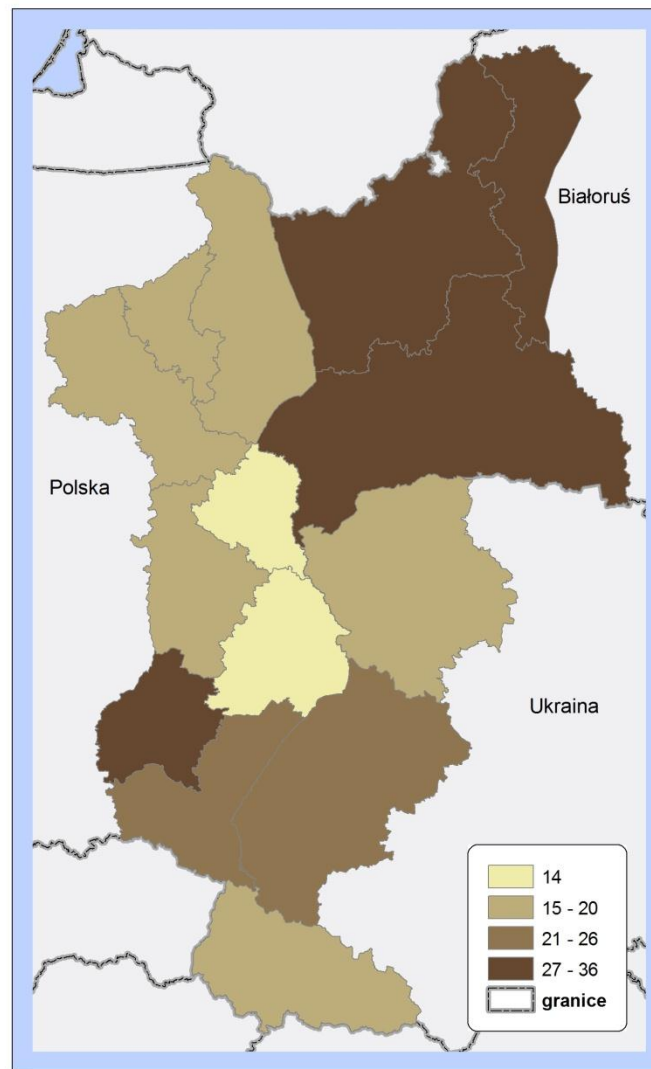
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 3. PKB na mieszkańca w EURO w 2007 r.

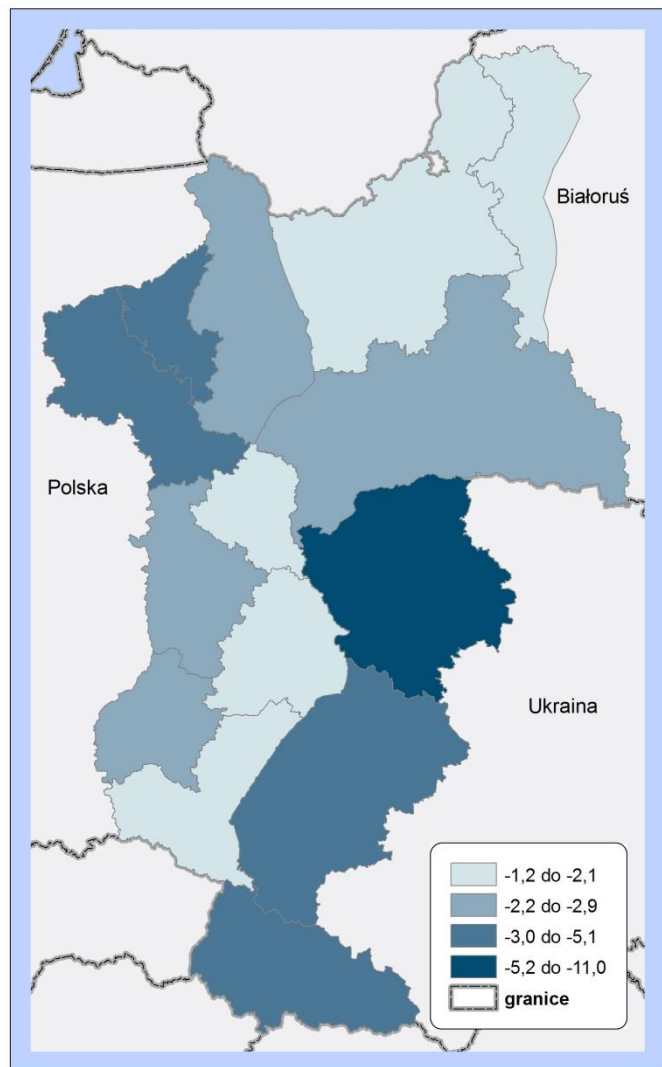
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 4. Odsetek pracujących w przemyśle (%) w 2008 r.

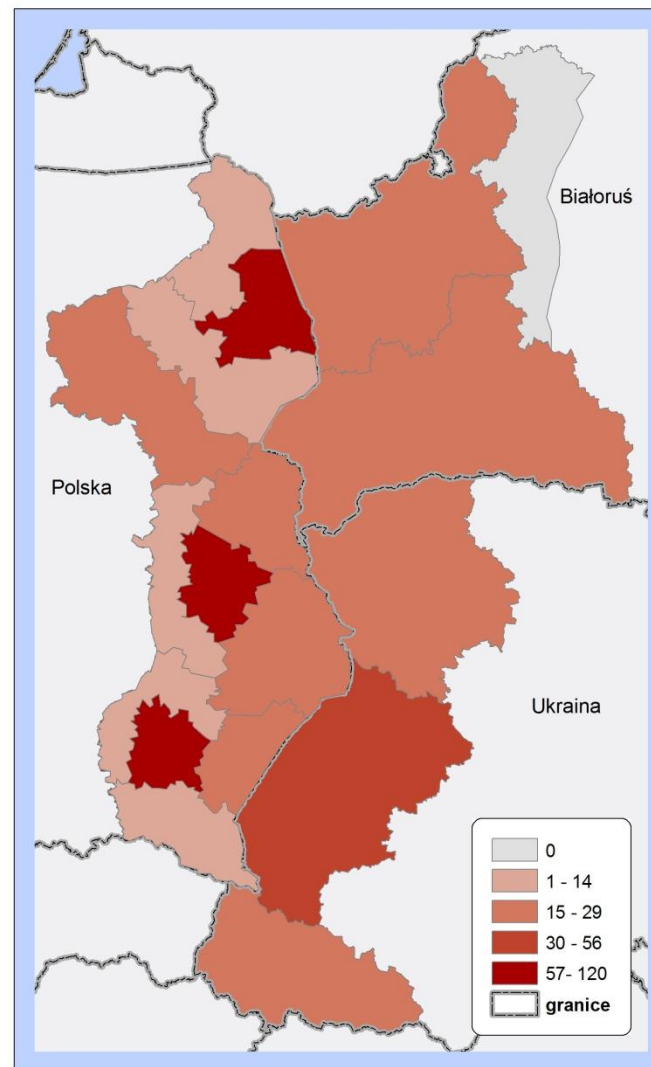
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 5. Zmiana odsetka pracujących w rolnictwie (pkt %) w latach 2003-2008

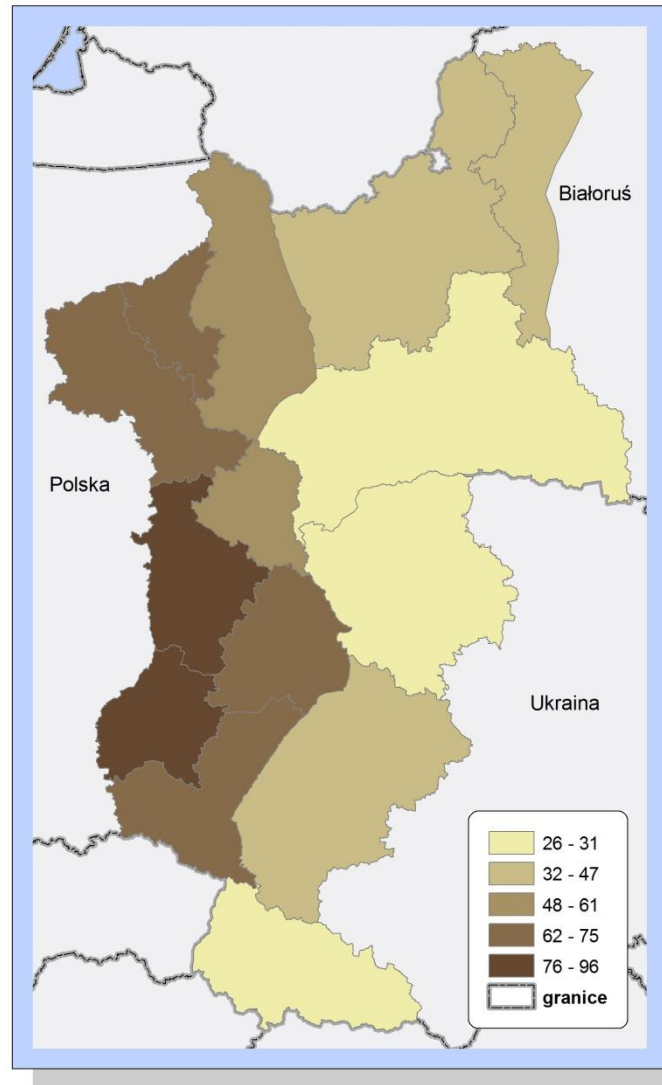
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 6. Liczba studentów na 1000 mieszkańców w 2008 r.

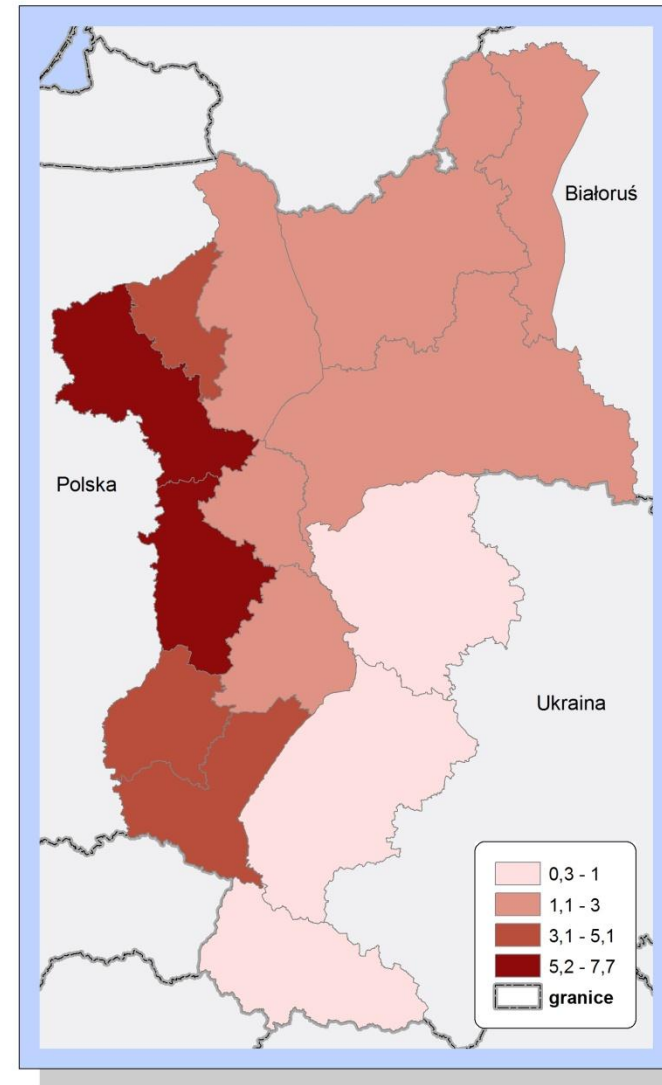
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 7. Gęstość sieci drogowej na 100 km² [km] w 2008 r.

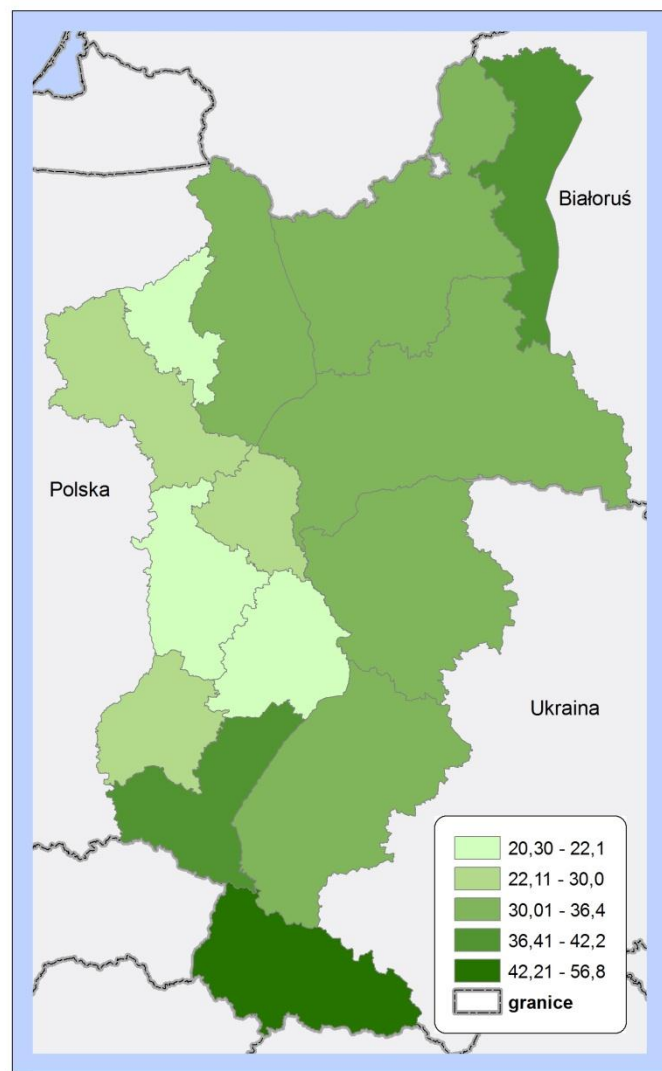
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 8. Zmiana gęstości sieci drogowej w latach 2003-2008 [km na 100 km²]

Źródło: opracowanie własne.

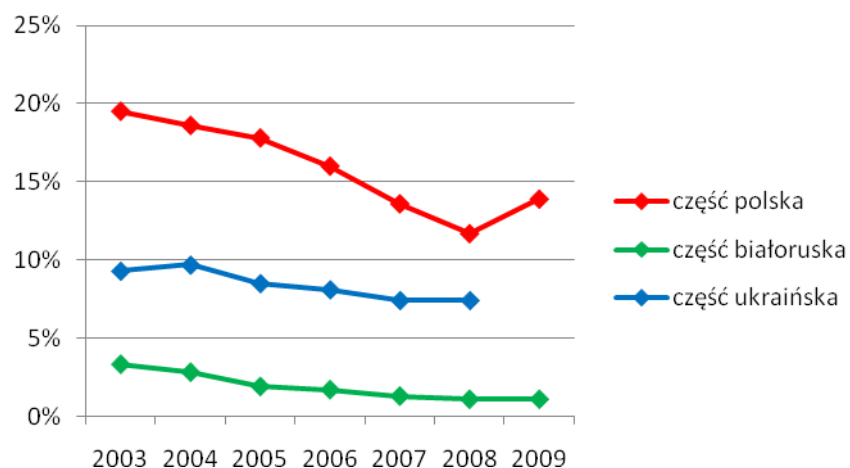
Mapa 9. Lesistość [%] w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne.

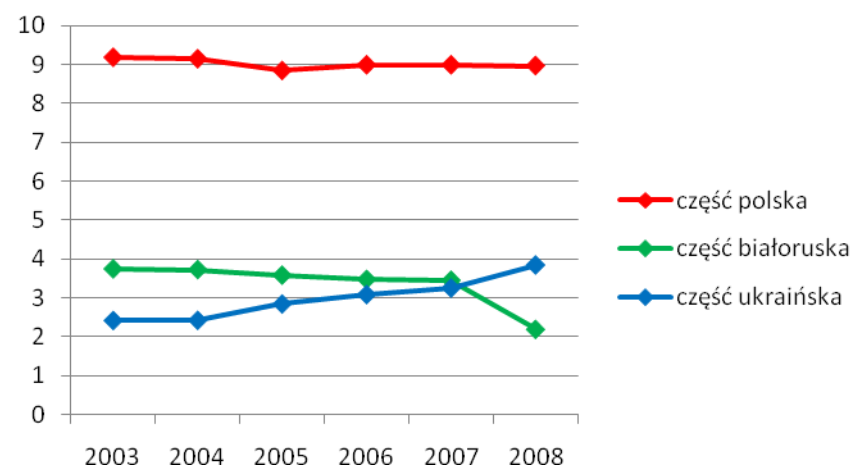
Załącznik 3. Wykresy

Ryc. 1. Stopa bezrobocia

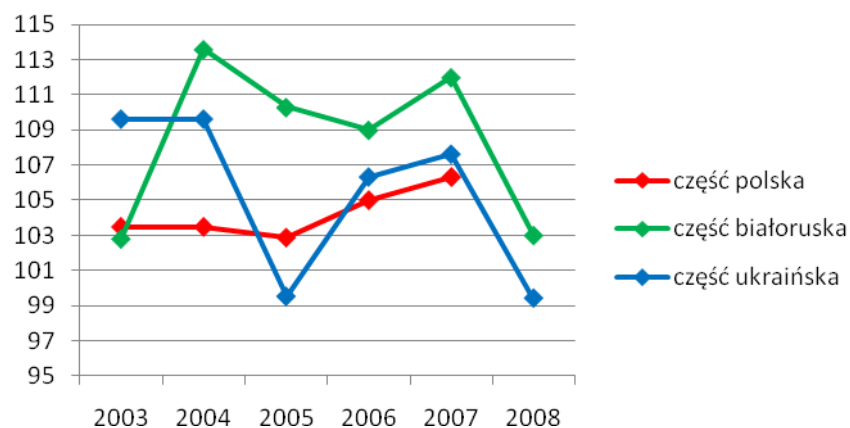
Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 3. Liczba miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców

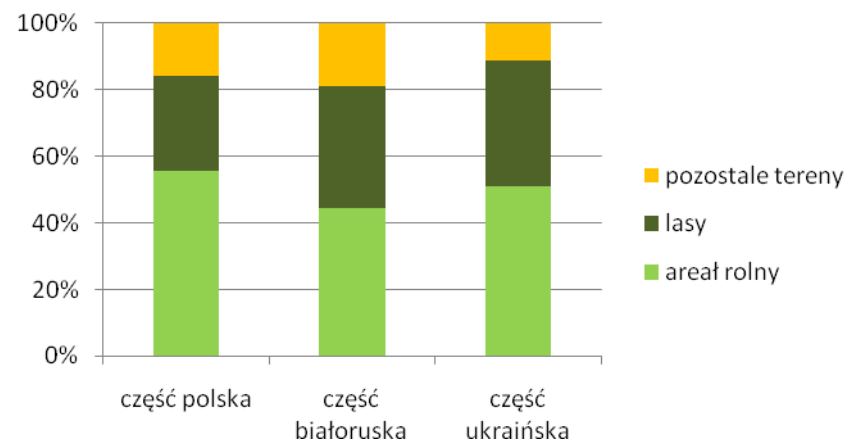
Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 2. Dynamika PKB w cenach stałych (rok poprzedni=100)

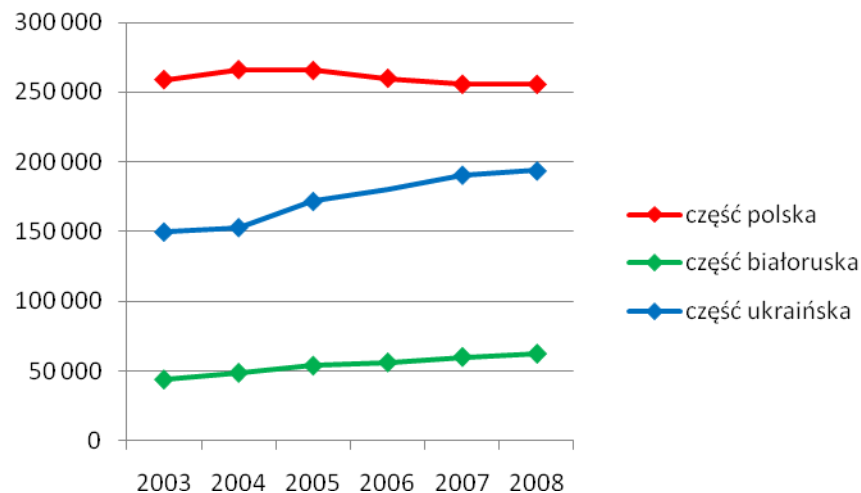
Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 4. Struktura użytkowania ziemi w 2007 r.

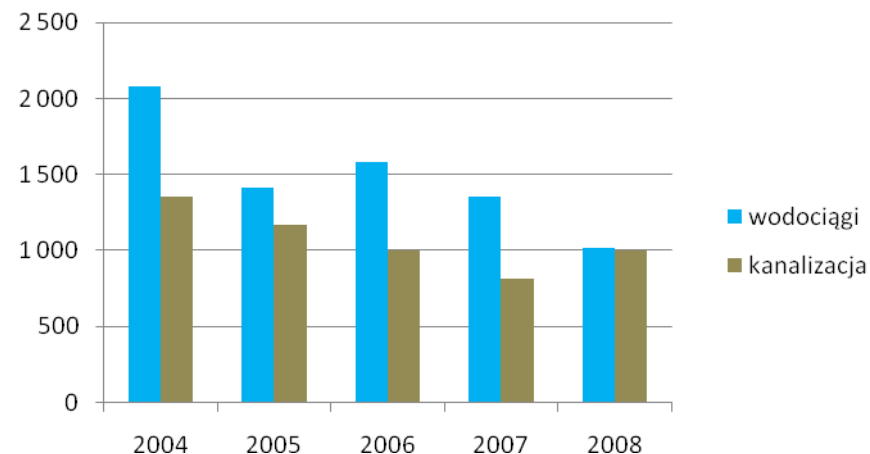
Źródło: opracowanie własne.

Ryc.5. Liczba studentów szkół wyższych*

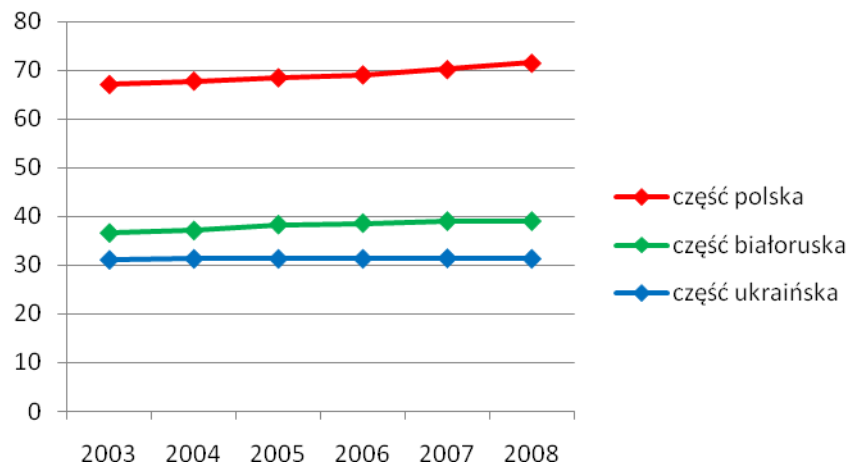
*Brak danych dla części ukraińskiej w 2006 r.
Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 7. Przyrost długości infrastruktury wodno-ściekowej w km*

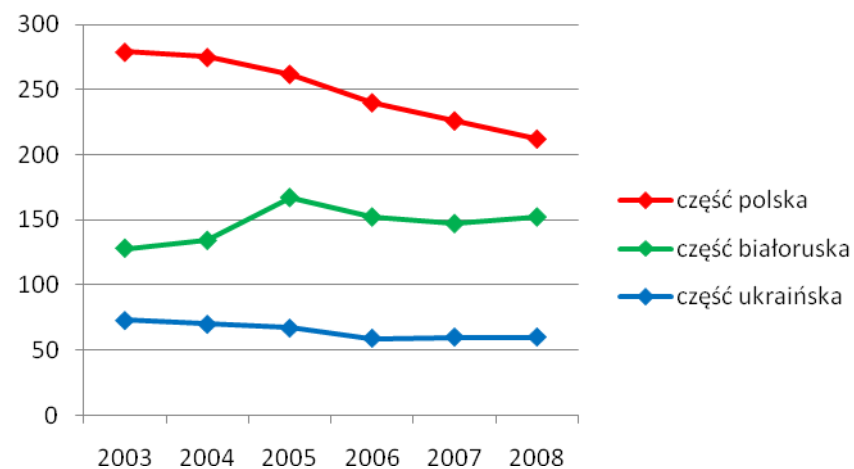
* Dane tylko dla polskiej części obszaru wsparcia Programu Sąsiedztwa
Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 6. Gęstość sieci drogowej na 100 km² [km]

Źródło: opracowanie własne.

Ryc.8. Liczba stwierdzonych przestępstw na 10 tys. mieszkańców

Źródło: opracowanie własne.